

Fredrik Langeland

# Harde kropp

En kulturvitenskapelig analyse av maskulinitetskonstruksjoner i  
*Dagbladets Sportmagasinet*



Masteroppgave i kulturvitenskap

Institutt for arkeologi, historie,  
kultur- og religionsvitenskap

Høsten 2007



Omslagsfoto: Bernt Jakob Oksnes

## **Forord**

Det er med stolthet jeg nå setter sluttstreken for dette prosjektet. Jeg må innrømme at det er litt rart, litt trist og samtidig veldig godt å komme i havn. Under arbeidet har jeg vært så heldig å ha dyktige og inspirerende mennesker rundt meg, som i stor grad har bidratt til å gi prosjektet retning og form.

Først vil jeg takke veilederen min, Bente Gullveig Alver, for at du har vist meg tillit, og for den faglige og personlige innflytelsen du har hatt på meg gjennom denne perioden. Jeg vil også takke Mathias Danbolt, Anne Helene Guddal, Rolf Osland, Trine Rogndokken og Marie Schildman som alle har lest og kommentert oppgaven. En takk sendes også til Haci Akman, Hilde Danielsen og Tone Hellesund for viktige innspill mot slutten av dette prosjektet. Takk også til mine korrekturlesere og språkkonsulenter Roar Kristensen, Anne Langeland, og Øystein Røed.

Til sist vil jeg også rette en stor takk til min fantastiske kjæreste Synøve Flobak for all kjærlighet og støtte du har gitt meg underveis.

Bergen, november 2007.

Fredrik Langeland.



The masculine body seeks to be Rambo, not Rimbaud  
- Anthony Easthope



# Innholdsfortegnelse

<b>KAPITTEL 1: INNLEDNING .....</b>	<b>9</b>
MASKULINE IDEALER .....	9
<i>Problemstilling</i> .....	9
<i>Dagbladets Sportmagasinet</i> .....	10
<i>Tidligere forskning</i> .....	11
<i>Om oppgavens innhold</i> .....	14
<b>KAPITTEL 2: TEORI, METODE OG ETIKK .....</b>	<b>17</b>
TEORI .....	17
<i>Konstruksjon, representasjon, diskurs</i> .....	17
<i>Perspektiver på kjønn og maskulinitet</i> .....	18
<i>Hegemonisk maskulinitet</i> .....	20
<i>En hegemonisk kropp</i> .....	22
METODISKE BETRAKTNINGER.....	23
<i>Kvalitativ metode</i> .....	23
<i>Med fokus på det visuelle</i> .....	25
FORSKNINGSETISKE REFLEKSJONER .....	27
<i>Offentlighet og privatliv</i> .....	27
<i>Falling Down</i> .....	28
<b>KAPITTEL 3: HVITE KROPPER I KONTROLL.....</b>	<b>31</b>
EN LEDESTJERNE .....	31
”MESTERBONDEN” .....	31
<i>Konstruksjonen av autenticitet</i> .....	31
<i>Den usynlige kroppen</i> .....	34
POWERADE.....	35
<i>Mannen og flasken</i> .....	35
<i>Nasjonens kropp</i> .....	38
”NOTODDEN BLUES” .....	40
<i>Homofobi og herrefotball</i> .....	40
<i>I garderoben</i> .....	42
”KIA VISER MUSKLER” .....	44
<i>Spydkasteren</i> .....	44
<i>Den maskuline stereotypien</i> .....	45
<i>Sårbare kropper</i> .....	47
<b>KAPITTEL 4: KONSTRUKSJONEN AV DEN ”IKKE-HVITE” KROPPEN .....</b>	<b>49</b>
STEREOTYPIER .....	49
<i>Sorte kropper i mediesporten</i> .....	51
MIKE TYSON .....	53
<i>Opp- og nedturer</i> .....	53
<i>Kannibalisme og vold(tekst)</i> .....	54
<i>Mottyper</i> .....	59
JOHN CAREW .....	60
<i>Det norske</i> .....	60
<i>Den seksualiserte andre</i> .....	62
<i>Det ”mannlige” blikket</i> .....	65
”STATSVITEREN” .....	67
<i>Hudens sårbarhet</i> .....	67
<i>Blikket på den ikke-hvite kroppen</i> .....	69
<b>KAPITTEL 5: DEN SKADEDE HVITE MANNENS KROPP .....</b>	<b>72</b>
MEDIEFENOMENET LANCE ARMSTRONG .....	72
<i>Den syke mannen i sentrum</i> .....	74
<i>Armstrongs autentiske stemme</i> .....	75
<i>Fra himmel til helvete – og tilbake igjen</i> .....	76

<i>En mytisk diskurs</i> .....	77
<i>Helten som kulturelt kjernesymbol</i> .....	78
<i>En ny kropp</i> .....	80
<i>Et traumatisk inngrep</i> .....	81
<i>På audiens hos Bush</i> .....	83
<i>Nasjonen som kropp</i> .....	85
<i>Den skadede hvite mannen</i> .....	87
<b>KAPITTEL 6: KONKLUDERENDE BETRAKTNINGER</b> .....	<b>90</b>
<b>LITTERATUR- OG REFERANSELISTE</b> .....	<b>97</b>



# Kapittel 1: Innledning

## *Maskuline idealer*

Det som har inspirert meg til å skrive denne oppgaven, er lang tids fascinasjon for kulturelle konstruksjoner av maskulinitet i sport og populærkultur. Svært ofte når jeg blar opp i en avis eller ser en film, blir jeg slått av den massive fokuseringen på og heroiseringen av idealiserte maskulinitetsposisjoner. Ingen kan i dag unngå å legge merke til mediesportens dominerende posisjon i det samtidige mediebildet, og at de maskuline idealene er spesielt fremtredende i sporten. Som den australske maskulinitetsforskeren Raewyn Connell hevder i boken *Masculinities*, har sport i det moderne vestlige samfunnet den ledende rollen i konstruksjonen av maskulinitet (Connell 1995: 54).<sup>1</sup> Mediesporten kretser rundt representasjoner av idrettsutøvernes kropper. Den idealiserte maskuline kroppen i mediesport og populærkultur er en hvit, vestlig, heteroseksuell kropp som er usårbar og i kontroll – en hard kropp. Men den harde kroppen har sprekker som konstant truer dens suverenitet. På tross av at man kan fantasere om denne kroppens ugjennomtrengelighet, er det alltid en risiko for at den kan være tilgjengelig for andres blikk eller begjær. Den harde kroppen er potensielt sårbar.

## **Problemstilling**

I det følgende vil jeg analysere maskulinitetskonstruksjoner i den norske medieoffentligheten. Jeg har arbeidet ut fra en tese om at det finnes en hegemonisk maskulinitet i det vestlige samfunnet, knyttet til et ideal om å ha en hard og usårbar kropp. Gjennom analyser av forskjellige former for avisoppslag fra *Dagbladets* fredagsmagasin *Sportmagasinet*, tar jeg for meg representasjoner av maskuline kropper i mediesport. Hensikten med oppgaven er dermed å undersøke hvordan maskulinitetsdiskurser i det vestlige samfunnet generelt, og mediesport spesielt, representeres i et bestemt mediemateriale. *Hvordan kommer representasjoner av en hegemonisk maskulin kropp til uttrykk i Dagbladets Sportmagasinet? På hvilke måter*

---

<sup>1</sup> Connell er mest kjent under navnet R. W. (Robert William) Connell, men har i dag skiftet navn til Raewyn Connell.

kan mottyper bidra til å opprettholde den hegemoniske posisjonen? Er den hegemoniske posisjonen også motsigelsesfull, og i så tilfelle hvordan?

### ***Dagbladets Sportmagasinet***

Min primærkilde for analyser av maskulinitetsrepresentasjoner er *Sportmagasinet*, et 44 siders magasin om sport som siden 03.06.2005 har kommet ut i *Dagbladet* som et bilag hver fredag.<sup>2</sup> Når du leser *Sportmagasinet* finner du ikke resultater eller analyser av aktuell sport som i avisens konvensjonelle sportsseksjon. I stedet blir du servert portretter og intervjuer med idrettsutøvere, både norske og internasjonale stjerner, men også av noe mer ukjente ansikter. Magasinet byr også på annet stoff, som blant annet en spalte med leserinnlegg, sportsquiz, presentasjon av ukas sportsprogram på tv, og reklamer der budskapet på en eller annen måte er relatert til sport. På lanseringsdagen for bilaget skrev sportssjef i *Dagbladet* Tormod Brenna i avisens hoveddel at man ikke behøvde å være sportsidiot eller vite forskjellen på en bogey og en birdie for å ha glede av *Sportmagasinet*. Det holdt at du setter pris på gode leseropplevelser.<sup>3</sup> Han skrev også at:

Der den daglige sportsavisa bærer preg av idrettens dramatik og rasende tempo, stopper *Sportmagasinet* opp og dveler ved begivenhetene, tar det litt mer med ro. *Sportmagasinet* gir deg de gode historiene, de spesielle intervjuene og de spektakulære bildene.[...] *Sportmagasinet* tar deg dypere inn i idrettens fascinerende verden enn dagsavisa er i stand til (*Dagbladet* 03.06.2005).

Reporter Trude Lorentzen i *Sportmagasinet* beskrev magasinet på følgende måte i *Dagbladet* 3. juni 2006: ”Der andre medier blir nyhets-stutte og resultatorienterte går vi bak og skildrer øyeblikkene. Og følelsene”. I *Sportmagasinet* legges det vekt på sterke skildringer av enkeltmenneskers prestasjoner både på og utenfor idrettsarenaen. For å få frem historiene som skal føre leseren ”dypere inn i idrettens fascinerende verden” var og er *Sportmagasinet* nyskapende, med sine lange artikler, featurestoff og utstrakt billedbruk.<sup>4</sup>

---

<sup>2</sup> Magasinet var i oppstarten på 44 sider, men ble i 2006 redusert til 40 sider. *Dagbladets* fredagsutgave er en avis i tre deler: en hoveddel, magasinet *Dagbladet Fredag* og *Sportmagasinet*. Jeg kommer ikke til å trekke de andre delene av avisen inn i analysene.

<sup>3</sup> Ifølge en undersøkelse TNS Gallup gjorde for *Dagbladet*, har *Sportmagasinet* i dag 473.000 lesere. 63% av leserne er menn og 37% er kvinner, og magasinet har spesielt god dekning i byene. <http://www.dagbladet.no/annonseweb/sportmag.html>

<sup>4</sup> En bacheloroppgave i medievitenskap ved Høyskolen i Volda konkluderer med at *Sportmagasinet* representerer en utradisjonell og spennende ny form for sportsjournalistikk (Revdal 2005: 23).

Dagbladet ønsker at magasinet skal fremstå som noe annet enn den tradisjonelle sportsjournalistikken, og bildene er svært dominerende i magasinet. Sportsfotografiet har ofte lavere status enn nyhetsbilder og reportasjefoto i norske avisredaksjoner (Lien 2001: 78). Derfor var det spesielt at *Sportmagasinet* var det eneste bidraget som vant ”gull” i kategorien ”Design”, da ”Society for News Design/Scandinavia” kåret beste nordiske aviser og magasiner i 2005. Juryen skrev at *Sportmagasinet* var et:

gjennomarbeidet sportsmagasin. Her dominerer bildene og det er foto som setter den redaksjonelle dagsorden. Men her er også historier om liv og død. Selvfølgelig knyttet til sportsagendaen, men også med en fot ut i det mer almenmenneskelige som flesteparten av leserne kan kjenne seg igjen i.<sup>5</sup>

Det er verdt å merke seg at *Sportmagasinet* ikke er nevnt i kåringen av beste ”Sportssider”, men kun i forbindelse med design.

Tidligere sportsjournalist i *Adresseavisen*, og nå journalist i *Morgenbladet*, Simen Sætre, har hevdet at blant sportsjournalister er det særlig to typer som skiller seg ut: ”Nyhetsjegeren” og ”Formidleren”. Sætre skriver at ”formidleren” er journalisten som med en ualminnelig god penn formidler stemninger til leseren. Som eksempel på en journalist med en spesiell stil og formidlingsevne, trekker Sætre fram *Dagbladets* sportsjournalist Morten Pedersen. Pedersen er en viktig bidragsyter til de utgavene av *Sportmagasinet* som jeg tar for meg, og han har skrevet tre av oppslagene jeg analyserer i denne oppgaven.<sup>6</sup> Sætre skriver at Pedersen og andre Dagblad-journalister gjerne utmerker seg med en uttrykksfull skrivestil (Sætre 2007). Denne stilen kombinert med en gjennomført visuell profil, gjør at *Sportmagasinet* skaper en ekspressiv ramme med særlig vekt på presentasjonen av enkeltindivider i sport.

### **Tidligere forskning**

I krysningspunktet maskulinitet og medier har det i internasjonal sammenheng kommet en rekke forskningsbidrag de siste årene. I denne oppgaven har jeg hatt spesielt god nytte av bidrag fra antologien *Men, Masculinity and the Media*. Antologien er et svært viktig bidrag til maskulinitets- og medieforskning, gjennom analyser av maskulinitetskonstruksjoner i mediekategorier som reklame, mediesport og amerikanske tv-serier (Craig 1992). Når det gjelder analyser av maskulinitet og

---

<sup>5</sup> [http://www.snds.org/Vindere\\_2006-45.aspx](http://www.snds.org/Vindere_2006-45.aspx)

<sup>6</sup> Pedersen er også en fast gjest i fotballprogrammet *Bakrommet* på NRK 2.

mediesport har jeg også forholdt meg til den britiske medieforskeren Gary Whannels bok *Media Sport Stars. Masculinities and moralities* (2002). Han analyserer forholdet mellom mediasport, maskulinitet og representasjoner, og er særlig opptatt av de komplekse representasjonssystemene som muliggjør konstruksjonen av idrettsstjerner som Mike Tyson og David Beckham i en postmoderne mediekontekst. En svært interessant utgivelse innenfor fagfeltet kulturstudier, maskulinitet og sport, er boken *The Return of the White Athlete* (2007) av den amerikanske idretts- og maskulinitetsforskeren Kyle Kusz. Han viser hvordan den tidligere amerikanske syklisten Lance Armstrong har blitt hyllet som en helt i mediene. I denne boken – som er en av svært få akademiske analyser av mediefenomenet Armstrong – trekker han også det politiske inn i det tilsynelatende apolitiske feltet sport, og viser hvordan Armstrong blir brukt som et politisk symbol av fremtredende politikere i USA. Ifølge Kusz innlemmes også representasjonen av Armstrong i mediene i en reaksjonær politisk diskurs, der hvite menn er blitt fremstilt som ofre de siste årene.

Den australske sosiologen Raewyn Connell er den mest fremtredende maskulinitetsforskeren internasjonalt gjennom bøker som *Gender and Power* (1987), *Masculinities* (1995) og *The Men and the Boys* (2000). Connell legger vekt på at maskulinitet bør ses på som en kulturell konstruksjon, og analyseres ut i fra et maktanalytisk perspektiv. Med et særlig fokus på strukturelle trekk ved dagens vestlige samfunn, påpeker Connell at det finnes forskjellige former for maskuliniteter som inngår i et hierarkisk system. Spørsmål om kjønn, klasse, rase og seksualitet står sentralt i analyser av over- og underordningsprosesser knyttet til symbolsk og økonomisk makt. Connells begrep ”hegemonisk maskulinitet” står sentralt i teorien, og har vært viktig i maskulinitetsforskningen for å vise hvordan en maskulinitetsform oppnår en kulturelt opphøyet status.

I en norsk kontekst har litteraturviteren Jørgen Lorentzen og filosofen Knut Kolnar gjort analyser av maskulinitet både i litteratur og film de siste årene. I boken *Maskulinitet: blick på mannen gjennom litteratur og film* (2004) tar Lorentzen utgangspunkt i uttrykk som spenner fra nyere amerikanske filmer til fotballkulturen. Knut Kolnar er i boken *Mannedyret* (2005) hovedsakelig opptatt av å spore endringer i representasjoner av maskulinitet i amerikanske filmer. Gjennom analyser av filmer

som *Siste tango i Paris* og *Falling Down*, viser han eksempler på hvordan representasjoner av hvit, vestlig, heteroseksuell maskulinitet har endret karakter.

I en nordisk kontekst har det ikke vært gjort mange analyser av maskulinitet i mediesport. Rapporten ”Kön och sport i Nordiska massemedier och ungdomars praktiker”, av den finske idrettsforskeren Jan Wickman (2006), gir en oversikt over forskning på kjønn og mediesport i Norden. Den svenske medieforskeren Peter Dahlén (2005) har skrevet om stereotype representasjoner av sorte amerikanske idrettsmenn i media. Den svenske etnologen Jesper Fundberg benytter seg av Raewyn Connells perspektiver i oppgaven *Kom igjen, gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter* (2003), der han foretar analyser av maskulinitetskonstruksjoner hos et svensk fotballag for gutter. Han viser glimtvis til hvordan guttene benytter mediemateriale i konstruksjonen av maskulinitet.

Den idealiserte og harde maskuline kroppen i sport er blitt analysert av flere, blant andre av den amerikanske idrettsforskeren og filosofen Brian Pronger. I artikkelen ”Outta my endzone. Sport and the Territorial Anus” (1999) argumenterer han for at den dominerende maskuline praksisen i sport handler om å erobre andres territorier eller kropper, mens man fokuserer på å unngå at ens eget territorium blir invadert. Pronger mener at dette er en grunnleggende struktur i nær sagt alle idretter i Vesten. Den amerikanske maskulinitetsforskeren Michael Messner viser i artikkelen ”When bodies are weapons: Masculinity and violence in Sports” (1990) hvordan den hegemoniske kroppen i mannlig lagsport knyttes til vold, og hvordan kroppene som dyrkes frem i sporten er de som innenfor sportens regler kan skade andre.

Den amerikanske historikeren George Mosse viser i boken *The Image of Man* (1996) hvordan en bestemt maskulin stereotypi oppstår i hele den europeiske kulturen på 1800-tallet. Representasjonen av stereotypien hadde ifølge Mosse opprinnelse i et antikt gresk kroppsideal. Han legger også vekt på at den har holdt seg nærmest konstant fra 1800-tallet og frem til i dag, og at den fortsatt eksisterer i den Vestlige kulturen. I boken *Hard Bodies* (1994) tar den amerikanske filmviteren og maskulinitetsforskeren Susan Jeffords opp kroppsidealer i USA på 1980-tallet. Gjennom analyser av actionfilmer og andre kulturelle uttrykk viser hun hvordan et ”hard body”-ideal både manifesterer seg gjennom film, politikk og populærkultur som

en del av en remaskulinisering av det amerikanske samfunnet. Den britiske kulturforskeren Anthony Easthope viser i boken *What a Man's Gotta do: The Masculine Myth in Popular Culture* (1992) hvordan myter om maskulinitet gjennomsyrrer britisk og amerikansk populærkultur. Sentralt i disse mytene står ifølge Easthope forestillinger om den harde maskuline kroppen. Easthope følger mytene gjennom analyser av reklame, film- og sportsreportasjer. Den svenske kunsthistorikeren Patrick Steorn viser i oppgaven *Nakna Män. Maskulinitet och kreativitet i svensk bildkultur 1900-1915* (2007), hvordan den hvite, harde, maskuline kroppen i en nordisk kontekst oppstår som et ideal både i sportsmagasiner og kunst på begynnelsen av 1900-tallet. En slik kropp erstatter tidligere idealer og peker frem mot den idealiserte maskuline kroppen i dag.

Den britiske kulturforskeren Richard Dyer (1993, 1997a, 1997b) har i flere studier analysert forestillinger om maskulinitet, kropp, rase, og seksualitet gjennom tolkninger av film, kunst og andre massemediale uttrykk. Dyer legger særlig vekt på hvordan forestillinger om den harde, maskuline, heteroseksuelle kroppen også knytter seg til en forestilling om hvite kropper i kontrast til ikke-hvite kropper. Den britiske kulturforskeren Kobena Mercer viser i artikkelen "Att tolka rasfetischism: Robert Mapplethorpes fotografier" (2002), hvordan den amerikanske fotografen Robert Mapplethorpe reproducerer stereotype diskurser fra sport og pornografi i bilder av sorte menns kropper i sine nakenportretter. Gjennom en kritisk analyse av portrettene viser Mercer hvordan de sorte kroppene gjøres til objekt for et kontrollerende blikk. Den britiske idretts- og maskulinitetsforskeren Ben Carrington tar i artikkelen "'Race', Representation and the Sporting Body" (2002), for seg en rekke teoretiske diskurser i forhold til medierepresentasjoner av sorte menn i en vestlig kontekst. Med fokus på en samtidig angloamerikansk kontekst, legger han spesielt vekt på en økende oppmerksomhet rundt sorte idrettsutøveres kropper i mediebildet de siste årene.

### **Om oppgavens innhold**

Kapittel 2 omhandler det teoretiske, metodiske og etiske grunnlaget for denne oppgaven. Først tar jeg for meg det teoretiske, med vekt på kulturelle konstruksjoner, representasjoner, diskurs og maskulinitets teori. I de metodiske betraktningene poengterer jeg spesielt hvordan jeg forholder meg til et materiale bestående av verbaltekst og bilder. Mine etiske refleksjoner knytter seg hovedsakelig til min rolle

som fortolker av offentlig tilgjengelig mediemateriale. Til sist i kapitlet kommer jeg med en kritikk av et bidrag til norsk forskning på maskulinitet og populærkultur, for å tydeliggjøre viktigheten av å ha et maktkritisk perspektiv i analyser av maskulinitet.

I kapittel 3, *Hvite kropper i kontroll*, har jeg til hensikt å analysere normative konstruksjoner av den harde, hvite maskuline kroppen. I analysene tar jeg utgangspunkt i tre oppslag i *Sportmagasinet*, for å undersøke konstruksjonen av hegemonisk maskulinitet. Analysen tar for seg ett portrettintervju og to reklamer, der jeg viser hvordan hardhet og kontroll knyttes til den hvite, vestlige, heteroseksuelle mannskroppen. Gjennom analysen av intervjuet med Olav Tufte, som konstruerer et budskap om en autentisk, maskulin og usårbar kropp, oppstår det en spenning fordi kroppen her også fremstår som sårbar. De to reklamene – som omhandler fotballspilleren Magne Hoseth og spydkasteren Andreas Thorkildsen – viser hvordan den maskuline kroppen gjennom reklamebudskapet fremstår som hard og i kontroll. Som en kontrast til de harde kroppene viser jeg også til et bilde fra en reportasje om Notoddens herrelag i fotball. Bildet er tatt i dusjen etter en kamp, og fremviser kropper i en mer sårbar posisjon.

I kapittel 4, *Konstruksjonen av den "ikke-hvite" kroppen*, tar jeg for meg tre oppslag som omhandler ikke-hvite maskuline kropper – bokseren Mike Tyson, fotballspilleren John Carew og kroppsbyggeren Charlie Chirah Abboh. I analysen av portrettet av Mike Tyson vil jeg legge vekt på konstruksjonen av ham som dyrisk og voldelig seksualforbryter, med en nærmest innebygd drift til vold. I analysen av portrettintervjuet med Carew, legger jeg vekt på den erotiserte og feminiserte fremstillingen av ham. I analysen av Abboh viser jeg hvordan den sorte kroppen blir estetisert og fremstilt som et objekt for leserens blikk. Felles for dem er imidlertid et eksplisitt fokus på kroppen, og gjennom å fremstå som ute av kontroll, representerer de mottyper som kontrasteres mot og muliggjør posisjonen til den hegemoniske, harde, hvite kroppen i kontroll.

I kapittel 5, *Den skadede hvite mannens kropp*, analyserer jeg et portrett av den tidligere amerikanske syklisten Lance Armstrong. Fortellingen om Armstrong er en beskrivelse av en idrettsutøver som overvinner en svært alvorlig kreftsykdom, for så å bli den mestvinnende syklisten noensinne i det prestisjetunge sykkelrittet Tour de

France. Min analyse retter seg mot hvilket bilde av den maskuline kroppen som oppstår når fortellingen handler om en syk kropp. På tross av at sykdommen overvinnes, vitner denne fortellingen om at den hegemoniske maskuline kroppen også kan være sårbar. Jeg viser hvordan Armstrongs kropp kan leses som et symbol for USA etter 11.09.2001. Både Armstrong og USA er blitt ”skadet”, og for både mannen og landet var det viktig å gjenerobre det som gikk tapt da de ble angrepet.



## Kapittel 2: Teori, metode og etikk

### *Teori*

#### **Konstruksjon, representasjon, diskurs**

I dette arbeidet har jeg et konstruktivistisk perspektiv på kultur og samfunn. En slik tankemåte forutsetter at alle fenomener i verden formes av menneskers tenkning, språk og sosiale praksiser (Collin 2003: 11). Den svenske sosiologen Margaretha Järvinen påpeker at innenfor en konstruktivistisk tankegang forstås tekst ikke bare som en skriftlig fremstilling. En matematisk modell kan også være en tekst, på samme måte som en myte eller et ritual, en sosial struktur eller en personlig identitet. Hun hevder at innenfor en slik forskningstradisjon kan ”hele samhället upfattas som en text, eller snarare som et ’interxtuellt nätverk’” (Järvinen 1996: 20).<sup>7</sup> Den engelske kulturforskeren Stuart Hall argumenterer for at representasjoner og kulturelle konstruksjoner har effekter for menneskers liv: ”cultural meanings are not only ’in the head’. They organize and regulate social practices, influence our conduct and consequently have real, practical effects” (Hall 1997a: 5). Representasjoner av maskulinitet påvirker også menneskelige erfaringer. Den amerikanske maskulinitetsforskeren Brenton Malis påpeker at selv om våre ideer om maskulinitet på mange måter er fiksjoner, betyr ikke dette at de ikke føles virkelige for menneskene som må forholde seg til dem (Malis 2005: 3-4). Enhver gutt som har blitt mobbet på skolen fordi han ikke var god i sport, vil trolig nikke anerkjennende til en slik påstand.

Når man snakker om representasjoner snakker man også om diskurser. Diskurs kan defineres som ”*en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsnitt af verden) på*” (Winther Jørgensen og Philips 1999: 9). Diskursbegrepet brukes forskjellig innenfor ulike fagfelt, men peker gjerne mot forskjellige slags ytringer i muntlige og skriftlige sammenhenger. Følger vi den franske filosofen Michel Foucault (1980) manifesterer makten seg i samfunnet gjennom det han kaller et ”diskursivt regime”. Han hevder at det finnes bestemte forståelser av virkeligheten

---

<sup>7</sup> Järvinen viser her til en strukturalistisk og poststrukturalistisk forståelse av verden, som bygger på den sveitsiske lingvisten Ferdinand de Saussures språkteori. For Saussure har ikke et tegn mening i seg selv, men får betydning gjennom relasjoner til, og forskjell fra, andre tegn i en struktur. For Saussure kan også materielle gjenstander fungere som tegn og kommunisere mening (Schaaning 2000: 87-88).

som er allment aksepterte i et bestemt sosialt, geografisk og historisk område. Spesifikke forståelser av verden blir konstruert gjennom representasjoner, og diskurser regulerer det som tenkes og sies. Foucault analyserer det han kaller samfunnets ”sannhetsregimer”, som fortøner seg så naturlig for oss at vi ikke ser at det i realiteten er konstruksjoner. Diskursene regulerer makt, men makt forstås ikke bare som regulativ: makt produserer også kunnskap (Foucault 1980: 119). En slik tankegang brukt på mitt materiale vil bety at representasjoner i *Sportmagasinet* kan bidra til å produsere forestillinger omkring maskulinitet som igjen former sosial praksis, fordi diskurser er praksiser som systematisk former de objektene som omtales.

### **Perspektiver på kjønn og maskulinitet**

En viktig inspirasjon for min forståelse av kjønn er den amerikanske filosofen Judith Butlers perspektiver. I boken *Gender Trouble* (1990) skriver Butler at kjønn alltid er diskursivt konstituert og ugjenkallelig innskrevet i kulturen. Det finnes ikke noe rent biologisk kjønn som kan nås som en prediskursiv størrelse – kjønn er konstruksjoner og ikke essenser. Verden er alltid språklig mediert gjennom et representasjonssystem som gjør det umulig å vende tilbake til et punkt der noe skulle kunne eksistere ”naturlig”. Å være kvinne eller mann er derfor ikke nøytrale posisjoner, men diskursive kategorier som ifølge Butler former individer i en samfunnsmessig heteroseksuell matrise som produserer identitet og regulerer begjæret.<sup>8</sup> Hennes påstand om at kjønn er ”a stylized repetition of acts” (Butler 1990: 179) har vært viktig for feministisk tenkning de siste årene.<sup>9</sup>

En vanlig kritikk mot Butlers konstruktivistiske perspektiver til kjønn er at kroppen ”forsvinner” fra tenkningen (se Moi 1998).<sup>10</sup> Men Butler vil ikke benekte at kropp er ”finnes” eller at kroppen har betydning for mennesker. Hennes poeng er snarere at

---

<sup>8</sup> Butler bygger på Nietzsche og den franske poststrukturalismens forståelse av forholdet mellom teksten og subjektet. Satt på spissen kan man si at innenfor denne tenkemåten stiller diskurser opp en rekke mulighetsbetingelser som mennesket må tale ut fra for i det hele tatt å bli oppfattet som et subjekt. Subjektet kan derfor ikke betraktes som diskursens opprinnelige referent, men en konstruksjon innskrevet i diskursen selv. I den franske semiologen Roland Barthes’ vakre – og nærmest skremmende – formulering blir teksten til et sted der ”subjektet tar plass i midten og oppløser seg, slik en edderkopp kunne tenkes å gå i oppløsning og bli borte i sitt eget nett” (Barthes 1991: 78-79).

<sup>9</sup> For en grundig og kritisk gjennomgang av Butlers kjønnsteori, se Sjöquist (1998).

<sup>10</sup> Se også sosiologen Annick Prieur som hevder at Butlers teorier ”gjør alt til diskurser, og ser bort fra de materielle betingelsene” (1997: 48).

diskursen ikke kan skilles fra kroppen, og at kroppen dermed også kan forstås som diskursivt konstituert. Kulturviteren Tone Hellesund har poengtert hvordan det er problematisk å skille ut et nivå i kulturen utenfor de kulturelle konstruksjonene. Hun skriver at:

Jeg tar avstand fra en forestilling om at tanken og diskursen skulle være mindre autentisk – mindre knyttet til livet – enn handlingen og erfaringen. Jeg tar i det hele tatt avstand fra en forestilling om at det er ontologisk eller empirisk mulig å atskille disse begrepene som ulike fenomener eller som ulike nivåer. Kropper, handlinger og opplevelser er uløselig forbundet med tanker og diskurser – tanker og diskurser er uløselig knyttet sammen med kropper, handlinger og opplevelser (Hellesund 2002: 85).

Jeg er enig med Tone Hellesund i at handlinger i verden ikke er mer autentisk knyttet til livet enn tanken og diskursen, fordi diskursen former handling og erfaring. Slik jeg ser det, er det problematisk å skille mellom verden som konstruksjon og verden som erfaring, mellom tekst og virkelighet.

Gjennom de siste tyve årene har maskulinitetsforskning etablert seg som en selvstendig del av kjønnsforskningen. Velger vi å male med litt bred pensel kan vi dele forskning på menn og maskulinitet i to hovedkategorier: maskulinitet kan betraktes som selve essensen i mannskroppen, og maskulinitet kan defineres som en prosess konstruert innad i det sosiale systemet. Forskjellene i disse måtene å behandle maskulinitet viser til en konflikt mellom essensialistiske og konstruktivistiske tilnærminger til kjønn. Det er den sistnevnte retningen som i dag er toneangivende i samfunnsforskning og humaniora, og som jeg forholder meg til i denne oppgaven.<sup>11</sup> Maskulinitet kan dermed defineres som ”en samling föränderliga föreställningar, praktiker och positioner som ligger till grund for mannliga identiteter” (Nilsson 1999 i Silvén 2004: 19).<sup>12</sup> I denne sammenheng er det viktig å ha et kritisk blick på de idealiserte forestillingene av maskulinitet, og å være bevisst de skillelinjer som skapes på grunnlag av kjønn, rase, klasse, etnisitet og seksualitet. Som den amerikanske maskulinitetsforskeren Michael Kimmel påpeker, bør det å engasjere seg i maskulinitetsforskning være en del av en politisk bevissthet:

---

<sup>11</sup> For en bred oversikt over nordisk og internasjonal maskulinitetsforskning med vekt på historiefaget, se Slottemo (2000). For en oversikt over dominerende linjer i internasjonal maskulinitetsforskning, samt nyere tendenser i Norden, se Lorentzen (2005) og Ekenstam (2006).

<sup>12</sup> Den norske historikeren Hilde Gunn Slottemo definerer maskulinitet som ”forestillingene, idealene og forventningene knyttet til det å være mann i et bestemt samfunn” (Slottemo 2000: 35). Denne definisjonen er også etter min mening anvendelig, men fokuserer utelukkende på representasjoner uten å ha med forbindelsen til identitet.

To speak and write about gender is to enter a political discourse, to become engaged with power and resistance. [...] The historical construction of gender is a process through which various forms of power are reproduced and power becomes indelibly inscribed onto everyday life. [...] In fact, power is so central to the historical construction of masculinities that it has been invisible to most social scientists who have studied it. Thus social theory and social science have done exactly what cannot be done: analyze masculinity without discussing power (Kimmel 2005: 6)

Å analysere maskulinitet handler i denne sammenheng derfor om å analysere maktstrukturer.

Den australske sosiologen Raewyn Connell har gjennom de siste tyve årene vært en av de mest innflytelsesrike vestlige teoretikere innenfor den konstruktivistiske delen av maskulinitetsforskningen. I likhet med Butler legger Connell vekt på at kjønn ikke er en essens, men en konstruksjon knyttet til praksiser (Demitriou 2001: 340). Gjennom analyser i bøker som *Gender and Power* (1987), *Masculinities* (1995) og *The Men and the Boys* (2000), forsøker Connell å gripe forholdet mellom maskulinitetskonstruksjoner og maktstrukturer i det moderne vestlige samfunnet. Connell påpeker at det finnes forskjellige former for maskuliniteter som inngår i et hierarkisk system. Spørsmål om kjønn, klasse, rase, etnisitet og seksualitet står sentralt i analyser av over- og underordningsprosesser knyttet til symbolsk og økonomisk makt. Sentralt i teorien står begrepet om ”hegemonisk maskulinitet”.

### **Hegemonisk maskulinitet**

I artikkelen ”Towards a New Sociology of Masculinity” (1985), som Connell skrev sammen med de australske homoaktivistene Tim Carrigan og John Lee, ble begrepet lansert med utgangspunkt i den italienske marxisten Antonio Gramscis (1891 – 1937) klasseanalyser. Hegemonibegrepet viser til den sosiale makten som bestemmer et samfunns ideologi og tenkning. Et hegemoni representerer det verdensbildet som blir en del av det allment aksepterte – det som oppfattes som naturlig i et samfunn. Makten etableres her først og fremst ikke gjennom direkte voldsutøvelse, men befinner seg hovedsakelig på et symbolsk nivå (Ekenstam 2006: 9). Som et alternativ til kjønnsrolleteorien introduserer Carrigan, Connell og Lee en ny maskulinitetsteori der de legger vekt på at maskulinitetskategorien er internt differensiert, og at det finnes ulike former for maskuliniteter.<sup>13</sup> Disse maskulinitetene eksisterer i en

---

<sup>13</sup> Carrigan, Connell og Lee (1985) tar et kraftig oppgjør med 70- og 80-tallets mannsforskning. Forfatterne konkluderer med at teoriene om ”mannsrollen” ikke var gode nok, og legger særlig vekt på

hierarkisk maktstruktur der hegemonisk maskulinitet troner på toppen. Denne alternative teorien danner grunnlaget for den maskulinitetsanalysen som særlig Connell skulle arbeide videre med gjennom en rekke bøker og artikler.

Ifølge Connell lever vi i et patriarkat der menn systematisk undertrykker kvinner ved at de besitter de viktigste posisjonene i samfunnet og kontrollerer ressursene. Det dreier seg om en bestemt kjønnsorden som har etablert seg i Vesten gjennom moderniteten (Connell 1995: 185-203). I det moderne vestlige samfunnet gjør patriarkatet seg gjeldende nærmest overalt gjennom maktstrukturer, kjønnsdelingen av arbeid, følelses- og begjærrelasjoner og symbolske strukturer (Connell 2000: 24-26). Connell definerer den *hegemoniske maskulinitet* som den maskulinitetsposisjonen som på et gitt tidspunkt anerkjennes som den mest idealiserte form for maskulinitet. Connell karakteriserer den vestlige hegemoniske maskulinitet i vårt samfunn som en hvit, vestlig, heteroseksuell mann, knyttet til egenskaper som tøffhet og evne til utøvelse av vold. Hegemonisk maskulinitet er utpreget heteronormativ, og sanksjoner mot en maskulinitetskategori som Connell definerer som *underordnet maskulinitet* – for eksempel homoseksuelle menn i det vestlige samfunnet – skjer gjennom lovgivning, representasjoner, gatevold, økonomiske sanksjoner og trakassering på et personlig nivå.<sup>14</sup> Connell viser også til en *marginalisert maskulinitet*. Som eksempel på dette viser Connell til sorte menns posisjon som idrettshelter, som ikke bidrar til at sorte menn nødvendigvis får mer økonomisk makt i samfunnet. De økonomiske ressursene havner derimot et annet sted (Connell 1995: 77-81).<sup>15</sup>

Analysen retter seg hovedsakelig mot undersøkelser av maktforholdet internt i maskulinitetskategorien, mellom ulike former for maskuliniteter, noe som gjør at relasjonelt fokus på menn/maskulinitet og kvinner/femininitet er blitt nedtonet. Dette har påvirket mine analyser. Hos Connell (1987) finnes imidlertid et begrep om en femininitetsposisjon som understøtter den hegemoniske maskulinitet: *bekreftende femininitet* ("emphasized femininity"). Dette begrepet har forsvunnet ut av de senere

---

hvordan hegemonisk heteroseksualitet ble tatt for gitt.

<sup>14</sup> *Medvirkende maskulinitet* representerer den posisjonen som flertallet av menn kroppsliggjør. Dette er en maskulinitetsform som ikke har den samme posisjon som den hegemoniske, men som likevel drar nytte av de godene som oppnås gjennom å understøtte denne posisjonen.

<sup>15</sup> I boken *The Men and the Boys* (2000) trekker Connell i større grad enn tidligere spørsmålet om globalisering av en vestlig hegemonisk maskulinitet inn i teorien.

arbeidene, og har ingen dominerende posisjon i teorien eller maskulinitetsforskningen for øvrig (Connell 2005: 848).

Mye av min inspirasjon, mitt blikk og mine idéer om maskulinitet springer ut av Connells teori. Men teorien fokuserer ikke spesielt på representasjoner, som er det jeg er opptatt av i denne oppgaven. Jeg benytter meg derfor i de konkrete analysene av andre teoretikere som arbeider spesifikt med medierepresentasjoner av maskulinitet, som Ben Carrington (2002) Anthony Easthope, (1992), Richard Dyer (1993, 1997a, 1997b) Susan Jeffords (1994), George Mosse (1996) og Stephen Whitehead (2002). Perspektivene fra Connell danner imidlertid et teoretisk bakteppe for analysene.

### **En hegemonisk kropp**

Connell legger vekt på at hegemonisk maskulinitet forekommer som medierepresentasjoner av den mest idealiserte form for maskulinitet, og viser til mediasport som en arena for konstruksjon av et slikt ideal:

Exemplary masculinities in Western societies are typically defined by a specific body-reflexive practice: sport, violence, heterosexual performance, bodybuilding. The commercial promotion of these exemplars is a striking feature of how hegemony is maintained in gender relations (Connell 2000: 86).

Den amerikanske idrettsforskeren Michael Messner påpeker i den sammenheng at den hegemoniske maskuline kroppen i sport ofte fremstår som et våpen (Messner 1990). I boken *Den skulpterade kroppen* tar den svenske sosiologen Thomas Johansson utgangspunkt i at den harde maskuline bodybuilderkroppen i en svensk kontekst representerer hegemonisk maskulinitet, fordi mye av det som kjennetegner kulturen – disiplin, rasjonalitet, styrke og initiativ – er dominerende for mannlighetsnormene i samfunnet for øvrig (Johansson 1997: 148). Dette indikerer at den harde idealiserte maskuline kroppen som konstrueres i en idrettskontekst har en hegemonisk posisjon i dagens samfunn.<sup>16</sup> Den engelske maskulinitetsforskeren Anthony Easthope hevder at den ”harde kroppen” i sport fornekter sin sårbarhet (Easthope 1992: 54).

*Jeg bruker begrepet ”hegemonisk maskulinitet” i denne oppgaven som en betegnelse på representasjoner av en idealisert maskulin kropp; en hvit, vestlig, heteroseksuell*

---

<sup>16</sup> Johansson tar imidlertid ikke med spørsmål om klasse og etnisitet i analysene, men fokuserer utelukkende på ”reproduksjonen och konstruktionen av kön” (Johansson 1997: 11).

*og usårbar kropp, som i dagens samfunn synes å ha en hegemonisk posisjon både i og utenfor mediesporten.*

Den engelske sosiologen Stephen Whitehead har kritisert Connells hegemonibegrep, og argumenterer for at man i større grad burde fokusere på muligheter for motstand og endring innenfor en bestemt hegemonisk struktur (Whitehead 2002: 92-94).<sup>17</sup> Den svenske etnologen Marie Norberg (2005), mener også at Connells hegemonibegrep blir brukt for entydig. Hun hevder at forskere i for stor grad appliserer begrepet uten å legge merke til endringer i de hegemoniske diskursene. I en svensk likestillingskonstekst viser Nordberg hvordan praksiser som ofte konnoteres feminint også kan ha en hegemonisk posisjon, noe som ut fra Connells analysemodell blir vanskelig å se, fordi det synes å være forutbestemt hva som er hegemonisk maskulinitet. Norberg peker imidlertid på to hegemoniske maskuliniteter (Norberg 2005: 30). Ved å ta for gitt det teorien peker ut som hegemonisk, kan man som forsker risikere å gå ut i verden for å finne de trekkene som teorien viser til. I dette ligger en reell fare for at man overser at diskursene faktisk er i endring – som maskulinitets- og medieforskeren Robert Hanke insisterer på ”the strategies by which hegemonic masculinity is achieved, and ideological consent won or lost, varies” (Hanke 1992: 196). I mitt kapittel 5 om mediefenomenet Armstrong argumenterer jeg for at den hegemoniske maskulinitet i mitt materiale ikke er stabil, men motsetningsfull, uten at dette nødvendigvis trenger å bety at den hegemoniske posisjonen dermed blir truet.

## ***Metodiske betraktninger***

### **Kvalitativ metode**

Innenfor de humanistiske fagene arbeider man hovedsakelig *kvalitativt*. Sentralt i en kvalitativ tilnærming er forskerens nærhet til individet og feltet man studerer, samt empati, forståelse og innlevelse i den utforskede situasjon (Alver og Øyen 1997: 131-132). Forskeren vil prioritere dybde fremfor bredde, og ønsker å få frem nyanserte og detaljerte beskrivelser av et materiale. Fleksibilitet er et viktig særtrekk ved en kvalitativ innfallsvinkel. Det er flytende grenser når det gjelder utarbeidelse av

---

<sup>17</sup> Se også Hearn (1996) for en kritikk av bruken av begrepet hegemonisk maskulinitet i forskningen.

problemstilling, forandring av spørsmålsstilling og bruk av nye kilder også etter at arbeidet er kommet i gang (Alver og Selberg 1992: 43-46).

Det kan imidlertid være vanskelig å finne en balanse mellom nærhet og distanse i måten å arbeide. Det er ikke ideelt å bevege seg for nært et fenomen uten å kunne se det mer distansert og i et større perspektiv. Man bør først finne frem til noen strukturer gjennom en systematisk kategorisering av et materiale, som så kan danne et utgangspunkt for å finne dypere meningsnivåer gjennom fortolkning. Antropologen Ingrid Rudie kaller disse to måtene å tilnærme seg et materiale for ”kartlegging” og ”tekstlesing”. Disse måtene å arbeide på representerer til dels ulike stadier i forskningsprosessen (Rudie 1997).

Empirien i mitt mastergradsprosjekt er som tidligere nevnt hentet fra *Dagbladets Sportmagasinet*. Jeg har valgt å gjøre analyser av de åtte første utgavene av dette bilaget som kom ut sommeren 2005, fordi jeg mener at tilsynekomsten av dette fenomenet var spesielt: et 44 siders ukentlig bilag viet hendelser *bakenfor* den tradisjonelle, medierte sporten i en stor riksdekkende avis. Metodisk begynte jeg min kartlegging med å ta for meg utgavene ved å bla meg gjennom dem for å lære materialet å kjenne. Så kategoriserte jeg de forskjellige oppslagene etter sjanger og kjønn. Et valg jeg så tok var å ikke gjøre analyser av representasjoner av kvinner. Dette hadde i stor grad å gjøre med min lesning av maskulinitetsteori, der det ofte legges vekt på maktforholdet mellom ulike maskuliniteter (jfr. Connell 1995). Etter å ha systematisert alle oppslagene etter sjanger, valgte jeg så å nedprioritere sjangerbegrepet som et element av betydning i analysene. Diskursbegrepet ble viktigere for meg fordi jeg var mer opptatt av hvordan et bestemt kroppsbilde ble konstruert på tvers av de ulike mediesjangrene, enn hvordan selve sjangeren påvirket representasjonene.

De åtte oppslagene som ble valgt ut handler om mannlige idrettsutøvere fra forskjellige idretter: Olav Tufte (roing), Magne Hoseth (fotball), Notoddens herrelag i fotball, Andreas Thorkildsen (spydkast), Mike Tyson (boksing), John Alieu Carew (fotball), Charlie Chirah Abboh (bodybuilding), og Lance Armstrong (sykling). De representerer også ulike mediesjangre. Alle oppslagene jeg valgte ut har en



dominerende posisjon i materialet, ved at de enten var på forsiden av magasinet, at de var store bildeoppslag i magasinet, eller at de tok mye spalteplass.

Diskursteoretikerne Jørgensen og Phillips hevder i boken *Diskursanalyse som teori og metode* at diskursanalyse egner seg til å undersøke hvordan bestemte fenomener konstrueres i media (Jørgensen og Phillips 1999: 10). Diskurs fungerer her som et analytisk begrep, som en størrelse forskeren plasserer på virkeligheten for å skape en ramme rundt en bestemt undersøkelse (1999: 149). Diskursanalysen fungerer som en måte å strukturere forskerblikket på – en bestemt optikk. Ut i fra en slik optikk sikter diskursanalysen mot å undersøke hvordan fenomener konstrueres innenfor et bestemt felt, som i denne analysen er mediesporten. Winther Jørgensen og Philips legger vekt på at man kan bør innkretse diskurser i en analyse ved hjelp av sekundærlitteratur (1999: 150). I henhold til min kunnskap om forskningsfeltet maskulinitet, mediesport og populærkultur, har jeg blitt bevisst den sentrale posisjonen kroppen har i forskningsfeltet (Connell 1995, 2000; Dyer 1993, 1997a, 1997b; Easthope 1992; Jeffords 1994; Whitehead 2002; Whannel 2002). Derfor valgte jeg å fokusere på representasjoner av maskuline kropper.

### **Med fokus på det visuelle**

Jørgensen og Phillips hevder at alle sosiale fenomener i prinsippet kan analyseres med diskursanalytiske redskaper (Jørgensen og Phillips 1999: 34). Dette innebærer at også visuelle uttrykk kommer inn under diskursbegrepet. Under gjennomgangen av bilagene ble det klart for meg hvor stor del av *Sportmagasinet* som består av fotografier. Det finnes ikke en side i bilagene uten bilder. Pressefotografier er en viktig del av innholdet i dagens norske presse, det er bare å bla opp i en hvilken som helst avis for få dette bekreftet. Det er ikke noe nytt at fotografier har stor betydning i den vestlige kulturen. Som Richard Dyer påpeker: "sight has been a privileged sense in Western culture since the middle ages, and since the nineteenth century the photographic media have become central and authoritative means of knowledge, thought and feeling" (Dyer 1997a: 8). Rundt år 1900 begynte fotografiet å erstatte illustrasjoner både i tabloid- og ukepressen (Hirdman 2002: 30). Siden fotografiet er en viktig del av Sportmagasinets form og innhold, har jeg valgt å inkludere dem i analysene. Medieforskeren Terje Hillesund legger vekt på hvordan en sak fremstilles "visuellverbalt"; hvordan bilde/illustrasjon, layout og verbaltekst sammen skaper et

visuellverbalt budskap (Hillesund 1994: 29). Tittel/bilde er et sentralt verbalvisuelt nivå i et avisoppslag. Det er de elementene i artikkelen som leseren først fanger opp. Sammensetningen i tittel/bilde kalles også artikkelens blikkfang (1994: 30).<sup>18</sup> Det er altså den visuellverbale konstruksjonen av maskuline kropper jeg tar sikte på å analysere i denne oppgaven.

Representasjon av mennesker handler om representasjon av kropper (Dyer 1997a: 14). I analysene av bildene legger jeg vekt på fotografier av menns kropper. Sentralt for analysene i kapittel 3 og 4, blir å undersøke hvordan den mannlige kroppen utsettes for ulike blikk i bilagene. I dagligtalen refererer blikket til den menneskelige synsakten, mens i denne sammenhengen representerer blikket et betrakterforhold som er karakteristisk for bestemte sosiale omstendigheter (jfr. Sturken og Cartwright 2001: 76). Her legger jeg vekt på hvordan blikket på maskuline kropper aldri er nøytralt, men alltid er knyttet til makt. Den engelske maskulinitetsforskeren Stephen Whitehead skriver at “the gaze itself is not neutral but invested with powers, in so much as it comes with a set of moral, social and cultural values on the body, and different values on different bodies” (Whitehead 2002: 195). Her kommer kategorier som hudfarge og seksualitet inn som elementer som registreres av et kontrollerende blikk, og som bidrar til å posisjonere kropper på ulike måter (2002: 195-203).

I oppgaven er bildene tenkt i forhold til ”teoretisk seer”. Denne tilnæringsmåten er mye brukt innenfor filmstudier (Osland 2007: 11). En referansetekst her er filmviteren Laura Mulveys artikkel ”Visual Pleasure and Narrative Cinema” (2006), hvor hun analyserer hvordan kvinner i Hollywood-film underlegges et ”mannlig blikk”. Dette er en tilnærming som også er blitt brukt utenfor filmteori på analyser av ukeblader og aviser (se for eksempel Hirdman 2002).<sup>19</sup> Når jeg i det følgende snakker

---

<sup>18</sup> Hillesund peker også på flere nivåer. Enheten tittel/bilde/bilde-tekst/ingress gir hovedpoengene og de viktigste informasjonene i artikkelen. Dette analysenivået er viktig og analyser av dette nivået er ofte tilstrekkelige til å gripe artiklens hovedpoeng, utvalg av tema og vinkling, påpeker han (Hillesund 1994: 31). Hillesunds modell danner imidlertid bare et utgangspunkt for min måte å forholde meg til verbaltekst og bilder i sammenheng. Jeg kommer til å forholde meg relativt fritt til modellen i analysene.

<sup>19</sup> Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 4. Laura Mulveys artikkel representerer en feministisk og lacaniansk psykoanalytisk tilnærming til film. Når jeg drar veksler på teoretikere som baserer seg på psykoanalyse, er det ikke fordi jeg er opptatt av denne teorien, men fordi de gir konkrete verktøy til analyser av maskulinitetsrepresentasjoner i medier. Den svenske medieforskeren Anja Hirdman – som selv viser til Mulvey i sine analyser – skriver at feministiske analyser basert på Freuds psykoanalyse

om seeren av bildene, eller leseren av tekstene, er det altså en teoretisk størrelse jeg refererer til. Jeg har valgt å undersøke materialet fra et teoretisk perspektiv fremfor å gjøre empiriske undersøkelser av hvordan menn leser *Sportmagasinet*, fordi jeg føler at dette på best mulig måte gir meg en mulighet til å besvare problemstillingen min. Dette har jeg gjort på tross av at man i kulturvitenskap ofte undersøker hvordan publikum oppfatter et materiale (jfr. Selberg 1993: 203).

## ***Forskningsetiske refleksjoner***

### **Offentlighet og privatliv**

Etiske retningslinjer er normer som handler om sannhet, om troverdighet og om menneskelig verdighet. Forskeren har et etisk ansvar for å utvikle en kritisk og nyansert vitenskapelig observasjonsevne, som ikke går på bekostning av menneskers privatliv og frihet (NESH 2006). I mitt materiale er det for eksempel ikke mulig og derfor ikke aktuelt å anonymisere menneskene jeg arbeider med, ettersom bildene uansett vil avsløre hvem de er. Representasjonene dreier seg alltid om mennesker av kjøtt og blod som finnes utenfor de tekstene jeg arbeider med. Dette gjør at jeg bør manøvrere svært varsomt med valg av ord og begreper i analysene, selv om mine navngitte personer opptrer i offentlig tilgjengelige medietekster (jfr. Alver og Øyen 1997: 146). NESHs retningslinjer sier imidlertid at ”Offentlige personer må regne med at de offentlige sidene ved det de gjør, kan gjøres til gjenstand for forskning” (NESH 2006: 13).

Med utgangspunkt i et avisoppslag peker sosiologen Erik Fossåskaret på en etisk problemstilling som kan oppstå med en tilnærming til et mediemateriale fra ens egen samtid. Han tar for seg en avisreportasje hentet fra en bygdefest, der en person blir avbildet i en situasjon som hun kanskje senere ikke ville være særlig tilfreds med. Personen hadde riktignok gitt samtykke til å være med i reportasjen. Men som oftest har ingen anledning å samtykke til den helheten som en artikkel utgjør, og det er denne helheten forskeren vil benytte seg av: tittel, ingress, komposisjon, illustrasjoner og verbaltekst. Selv om et materiale er offentlig, bør ikke forskeren nødvendigvis

---

kan være problematiske. Men likevel påpeker hun at i forhold til analyser av seerposisjoner, har denne teorien en sentral posisjon (Hirdman 2002: 54). Anthony Easthopes tilnærming til maskulinitet er også psykoanalytisk. Det må også her legges til at både Connell og Butler benytter seg av psykoanalytisk teori.

regne alle åpne kilder som tilgjengelige i etisk forstand (Fossåskaret 1997: 260-264).<sup>20</sup> Fossåskaret peker her på det etisk problematiske ved å transformere en tekst fra et flyktig medium som avisen, til et mer statisk materiale som en tekst i en bok eller avhandling er.

Men antropologen Ingrid Rudie legger vekt på at offentlig tilgjengelig mediemateriale frigjøres fra sin opphavsmann og legges åpent for ulike tolkninger (Rudie 1997:134).<sup>21</sup> Siden det i denne sammenhengen ikke vil være mulig å finne ut av hvordan den muntlige situasjonen mellom objekt, journalist og fotograf egentlig var, vil jeg forholde meg til det som står i tekstene, ikke til det som kanskje befinner seg utenfor. De fleste av dem som omtales i denne oppgaven er offentlig kjente personer. I forhold til analysen av bodybuilderen Charlie Chirah Abboh i kapittel 4, er det imidlertid snakk om en person som i veldig liten grad har vært eksponert i mediene tidligere. Men jeg vil likevel i utgangspunktet tenke at det er etisk forsvarlig å arbeide med oppslaget ut i fra hans posisjon i offentligheten. Jeg har i alle analysene forsøkt å finne en balanse mellom å søke etter sannhet, og det å være kritisk, samtidig som jeg behandler personen som omtales med verdighet.

### **Falling Down**

Jeg skal avslutte mine teoretiske, metodiske og etiske betraktninger med en kritikk av ett av bidragene til norsk forskning på maskulinitet og populærkultur. Kritikken knytter sammen flere av de sentrale poengene i dette kapitlet i forhold til viktigheten av et maktperspektiv i analyser av maskulinitet, og de etiske fordringene som ligger i fortolkningsposisjonen til den som analyserer. I boken *Mannedyret* (2005) analyserer filosofen Knut Kolnar maskulinitetsrepresentasjoner med hovedfokus på et utvalg amerikanske spillefilmer. *Mannedyret* er en stor og omfattende bok som gjennom tre hundre sider er innom over tjuefem filmer, samt et mangfold av litterære og teoretiske tekster. Boken har også et omfattende noteapparat og en ni sider lang litteraturliste.

---

<sup>20</sup>Her må jeg ta hensyn til respekten for menneskers privatliv. Skillet mellom privat og offentlig sfære kan noen ganger være vanskelig å trekke, og forskeren må ta hensyn til at folks forståelse av hva som er privat og hva som er offentlig kommunikasjon kan variere (NESH 2006: 19).

<sup>21</sup> Dette er et liknende syn som filosofen Paul Ricoeur har når han legger vekt på at en tekst er forskjellig fra muntlig tale. Den skrevne teksten blir *distansert* fra den opprinnelige situasjonen, noe som også gjør den er åpen for ulike fortolkninger, uten at man trenger å vende tilbake til forfatterens intensjon (Thompson 2005: 13).

Utgangspunktet for *Mannedyret* er ifølge Kolnar en undersøkelse av ”en rekke former for mannlighet i ekstreme og pressede situasjoner”, for å gi ”en fremstilling av noen trekk i tidens mannlige ikonografi, populære fremstillinger av mannlighet som representerer ulike utviklingstrekk i rendyrket form”. Kolnar skisserer dermed hvordan boken er et forsøk på en ”mannlig fenomenologi, en bestrebelse på å tematisere kjønn ut fra en mannlig erfaringshorisont, slik den fremstilles i film og litteratur” (Kolnar 2005: 18-19). Selv om Kolnar hevder å ville analysere de mannlige filmkarakterenes erfaringshorisonter, reflekterer han ikke over sin egen innfallsvinkel som fortolker, og de utfordringene en slik ambisjon innebærer.<sup>22</sup>

Jeg skal her vise til en av analysene som synliggjør et gjennomgående problem i boken knyttet til distanse til representasjonene. Kolnar gjør en analyse av den amerikanske filmen *Falling Down* (Joel Schumacher, 1993).<sup>23</sup> Filmen omhandler den hvite middelklasse mannen William Fosters (Michael Douglas) personlighetsendring, som går fra å være en respektabel samfunnsborger, til å opptre som angriper av det samfunnet han en gang var med å bygge opp. Foster representerer dermed den fremmedgjorte amerikanske, hvite middelklasse mannen. I analysen av filmen legger Kolnar særlig vekt på *en* scene – filmens første voldsepisode – der Foster går inn i en kiosk for å vekse penger. Her møter han en mannlig ekspeditør med asiatiske utseende som ikke er særlig behjelpelig, og som tvinger Foster til å kjøpe noe for å få veksepenger. Dette gjør at Foster går amok inne i butikken. Kolnar går detaljert til verks i analysen av denne scenen, og gir følgende beskrivelse av kioskmannen:

Koreaneren representerer en form for marginal maskulinitet.[...] Han er en selfmade man, men i en langt *råere* og mer *upolert* kapitalistisk utgave, enn den Foster kjenner til. Han har hoppet over de vanlige borgerlige kravene til mannlighet, og abonnerer ikke på samme verdighetskodeks som Foster. Dette gjør ham *sluere*, mer *hensynsløs* og direkte. Det ligger ingen ferniss av borgerlige høflighetskodekser over hans lyst til penger.[...] *Grådigheten* er utilsørt (2005: 72-73, mine uthevinger).

Videre påpeker Kolnar at:

Denne type mannlighet er en levende provokasjon for Foster. Koreaneren har ikke giddet å anstrenge seg for å oppfylle mannlighetskravene. Han er *plump* og *grådig*, en mannlig bakevje som sivilisasjonsprosessen har krøpet forbi [...] Han har ikke ofret sitt dyriske jeg for å oppnå kultivert fremtreden [...] Og det er dette *udisiplinerte, plumpe* kreket som sparker Foster ut av kjønn og inn i et tåkelandskap uten tydelige grenser (2005: 73, mine uthevinger).

---

<sup>22</sup> En mer omfattende kritikk av *Mannedyret* har jeg presentert tidligere (Danbolt og Langeland 2005). Se også Korslund (2005) og Mühleisen (2006) for andre kritiske innvendinger mot boken.

<sup>23</sup> For en interessant analyse av denne filmen med vekt på den hvite mannens redsel for å forsvinne, se Dyer (1997a), s. 207-224.

Hvem sier hva her? Det er verdt å merke seg adjektivene som brukes i karakteriseringen av "den andre": rå, upolert, slu, hensynsløs, grådig, plump, udisiplinert.

Gjennom Kolnars språkføring skjønner vi at det er en kontrast mellom "koreaneren" og (den "hvite") Foster. Men spørsmål omkring "rase", etnisitet eller stereotyper er ikke et eksplisitt tema i Kolnars analyser. "Koreaneren" blir definert som "den andre" av Foster/Kolnar i analysen. Om tolkningene av "koreaneren" er fra Foster eller Kolnars synsvinkel kommer ikke klart fram, og får stå utematisert som Kolnars konklusjon. Det virker dermed avgjort at den "mannlige fenomenologien" han ønsker å utforske, er den vestlige, hvite mannens fenomenologi. Dessuten unnlater Kolnar å nevne at filmen er blitt tolket som en del av en reaksjonær maskulinitetsdiskurs i USA, der hvite, heteroseksuelle middelklassemenn fremstilles som ofre for feminismen, seksuelle og etniske minoriteters identitetspolitikk (se Kusz 2001, 2007). Det kan virke som om Kolnar heller ikke har tatt høyde for kritikken mot vestlig feminisme for å konstruere stereotype bilder av "de andre", for å fremme sin egen posisjon (Mohanty 2006). Kolnar står dermed i fare for å videreføre det Richard Dyer treffende har kalt "me-too-ism", en posisjon der hvite, vestlige menn forsøker å hevde at de *også* er undertrykte (Dyer 1997a: 11). Dette er imidlertid en posisjon som maskulinitetsforskningen burde problematisere, ikke reprodusere.

## Kapittel 3: Hvite kropper i kontroll

Images of the perfect young male body return to the masculine gaze a flattering reflection of how he would like to see himself

- Athony Easthope

### *En ledestjerne*

I forsidebildet på denne oppgaven ser vi den norske roeren Olav Tufte som løfter vekter. Idealet hans er en hard og veltrent kropp. Han trener med ansiktet vendt mot en plakat av den tidligere amerikanske skuespilleren og bodybuilderen – og nå politikeren – Arnold Schwarzenegger. Bildet på plakaten representerer et machoideal som dominerte amerikansk film på 1980-tallet. Schwarzenegger og andre amerikanske actionhelter i denne perioden representerte hypermaskuline, harde, muskuløse, hvite, friske og heteroseksuelle kropper. Som tidligere nevnt karakteriserer den amerikanske filmviteren Susan Jeffords dette som et ”hard body”-ideal. Dette idealet står i kontrast til det ikke-normative Jeffords karakteriserer som ”the soft body”, en kategori som representerer avviket og motsetningen til den hegemoniske kroppen: sykdom, homoseksualitet, femininitet, ikke-hvithet, latskap (Jeffords 1994: 24). Kroppen til Schwarzenegger bærer med seg dermed mange av de sentrale elementene knyttet til konstitueringen av den moderne hegemoniske maskuliniteten i det vestlige samfunnet.

I det følgende kapitlet skal jeg vise hvordan representasjoner av hegemoniske maskuline kropper kommer til uttrykk i *Sportmagasinet*. Jeg skal ta for meg tre oppslag der fellesnevneren er den harde, hvite, heteroseksuelle kroppen i kontroll. Men jeg vil også vise til sprekker og tvetydigheter i de dominerende diskursene, hvordan den kroppslige sårbarheten også kommer til syne, og hvordan den hegemoniske kroppen også kan fremstå som en konstruert kropp.

### *”Mesterbonden”*

#### **Konstruksjonen av autentisitet**

Jeg vil begynne analysene med å gå inn i portrettintervjuet som har tittelen

”Mesterbonden” fra *Sportmagasinet* 08.07.05.<sup>24</sup> Det handler om den norske olympiske mesteren i roing, Olav Tufte. I intervjuet får vi et innblikk i treningen hans, og en presentasjon av bondelivet, der Olav og samboeren, Aina, deler ansvaret for familiegården sammen med foreldrene hans.



Fig 1

Her (Fig. 1) ser vi et bilde fra intervjuet der Olav er i gang med en arbeidsøkt. Han bærer en stor vedkubbe bort til en sag. I bildet ser vi andre mindre kubber som ligger strødd utover, tømmerstokker i bakgrunnen, gress, en skogsbilvei til høyre i bildet, en traktor, blomster på bakken, trær og tømmerstokker. Olav er kledd i arbeidsantrekk, og han har på seg solbriller. Han er avbildet i steget, og vi kan se at kjeve, bryst og armmuskler er i spenn.

Bildeteksten lyder: ”Gratis trening: - Vi blir ikke rike av gården, sier Olav Tufte. Øktene med veden gir derimot gratis trening og god tid til å tenke på framtida.” Kroppen og bevegelsene til Olav fremstår som kraftfulle i bildet. Dette forsterkes ved beskrivelsen av situasjonen i brødteksten: ”Der borte ved saga står han med arbeidshansker på, han tørker svette. Han løfter tunge stubber, kapper i biter, kaster og stabler.” Kroppen tar her opp plass i rommet, og bevegelsene hans utstråler styrke og målrettethet. Connell karakteriserer en slik bruk av kroppen som ”forceful and space-occupying” (Whitson 1990: 21). På flere av bildene har han på seg solbriller og vi kan

---

<sup>24</sup> Intervjuet er skrevet av journalisten Arnt E. Folvik, og bildene er tatt av fotografen Bernt Jakob Oksnes.



merke oss at solbrillene han bruker har reflekterende glass. Den amerikanske kulturforskeren Frederic Jameson skriver at slike solbriller skaper en følelse av overlegenhet fordi øynene ikke blottlegges, og at man dermed kan oppnå et mer truende uttrykk overfor andre mennesker (Jameson 1998: 13). Bildet og verbalteksten konstruerer her Olav som usårbar. Olav er i sitt rette element; dette er ikke arbeid på ”kjøkkenet”, eller ”puslearbe” (som han omtaler det å knyte vedsekker), men hardt fysisk arbeide, som relateres til ”trening”. Det er ikke bare trening som styrker kroppen, men et arbeid som gjør noe for gårdsdriften.

I intervjuet assosieres bondelivet med hardt arbeid og sunt kosthold, og knyttes opp til det mytisk norske. For Olav er bondeyrket viktigere enn treningen: ”Om jeg måtte velge mellom gården og idretten, hadde jeg stoppa med idretten på dagen. Bonde har jeg alltid vært og det skal jeg alltid være, sier han”. Valget av bondeyrket har ikke med økonomi å gjøre, tvert i mot, det er noe annet som knytter ham til gården. Gårdsyrket representerer det sunne og naturlige, det ekte og de gode livet. Dette vil han også utnytte kommersielt. Han siteres på følgende:

Jeg har tenkt til å invitere bedrifter ned hit. Langt unna konferanse på Rica. Og så blir det bondekost. Havregrynsgrøt. Genialt. Folk er lei av svære diamantringer, smoking, dyr champagne, og så krabbe hjem og spy champagnen ut over de dyre klærne.

Bondelivet beskrives her som det ekte i kontrast til det kunstige, og som mer sosialt enn det triste urbane livet. I motsetning til dette er bondelivet bedre fordi: ”folk ønsker å gjøre noe sammen med folk”, som han sier. Bonden Olav Tufte posisjoneres i kontrast til overklassens kunstige liv og dekadente væremåter. Det ekte og gode livet forsterkes gjennom av at Olav er i samliv med en norsk kvinne: ”I det hvite huset oppå jordet [...] bor han, sammen med Aina.”

I brødteksten henviser journalisten til OL i Athen 2004 der Olav vant gull, og det kommenteres hvordan Olav begynte å gråte under premieseremonien. Han siteres på at: ”- Det er ikke noe fiksfakserier med meg. Jeg er et eksempel på at pur trening virker. Trening og ærlighet. Og ekte glede.” På tross av at Olav i flere av bildene i intervjuet tydelig iscenesetter seg selv gjennom bruken av solbrillene for å skape et image, kommenteres ikke dette i intervjuet. Det meste som kan minne om noe poserende forvinner. Gjennom kontrasteringen mot det kunstige framstår han som den

autentiske handlende mannen, som riktignok er idrettsutøver som trener kroppen, men først og fremst en ekte norsk bonde.

### **Den usynlige kroppen**

Kroppen til Olav har en dominerende posisjon i intervjuet. I en av bildetekstene står det at ”Tufte ble i fjor målt til tidenes beste O2-test på Toppidrettssenteret og trener 1300 timer i året”. I brødteksten fremstilles han også som ”Sterk: Roeren Olav Tufte er regnet som Norges best trente idrettsutøver.”, og i en beskrivelse journalisten gjør av innspurten fra seiersløpet fra OL i Athen 2004, sies det at: ”Tufte satte inn et voldsomt rykk. Og på fire åretak var det gjort.” Det interessante med disse passasjene er vel så mye det som *ikke* sies, som det som faktisk sies, og det er verdt å merke seg at ordet ”kropp” ikke opptrer i teksten, selv om det er Olavs kropp det hele dreier seg om, og som det konstant refereres implisitt til. Kroppen hans kommer dermed aldri eksplisitt til syne, men forblir skjult og nærmest usynlig for betrakteren. Det interessante med dette, som jeg kommer tilbake til i neste kapittel, er at dette på ingen måte er tilfellet med representasjoner av de ikke-hvite idrettsutøverne, som jeg kommer tilbake til i neste kapittel.

Som idrettsutøver har Olav opparbeidet seg en hard og veltrent kropp. Denne kroppen kontrasteres mot andre kropper. Olav uttaler følgende når han skal beskrive fremtidsplanene for gården: ”Ja, og så har du den slankefarmen jeg har tenkt på. Folk kan komme hit, og for å få spise så må de gjøre en del aktiviteter på gården”. Planene om å starte en ”slankefarm” innebærer at mennesker skal komme til gården for å trene. De skal da trolig gjøre liknende aktiviteter som Olav har gjort hele sitt liv. Dette er aktiviteter som har bidratt til å gi ham en kraftfull, sterk og hard kropp, som vi ser i bildene i artikkelen (Fig. 1 og Fig. 5). Det forventes at folk vil komme til gården for å få en kropp litt mer lik den Olav har, og hans kropp er dermed idealet de andre skal strebe etter.

Den harde kroppen blir et ikon. I en telefonsamtale med en venn, som Olav får under intervjuet, hilser han vennen med et ”Hei tjukken!”. Her markeres en grense mot det Olav ikke er. Han er ikke tjukk, men muskuløs og hard, og markerer sin egen hardhet gjennom en spøkefull tone mot det ikke-normative overfor vennen. Olav er kontant, og venter ikke på at andre skal handle. Beundringen for det handlende mennesket

kommer til syne når han forteller at cowboyhelten Morgan Kane er et viktig forbilde for ham som idrettsutøver. Olav har lest ”alle 83 bøkene” flere ganger. Han blir sitert på at: ”Samme hvor god du er, er det alltid en som er bedre enn deg. Det er slik jeg tenker. Som Morgan Kane.” Olav har ikke en slapp ”tjukk” kropp ute av kontroll, men er hard og i kontroll. Som revolvermannen Morgan Kane ønsker han å være den som tar motstanderen før han selv blir tatt.

Den neste analysen skal også handle om konstruksjonen av den harde, hvite kroppen i kontroll. Men jeg skal nå gå over til en annen type medieoppslag og en annen idrett: herrefotball.

## ***Powerade***

### **Mannen og flasken**



Fig. 2

I *Sportmagasinet* 03.06.05 og 17.06.05 forekom en reklame for leskedrikken Powerade, produsert av Coca-Cola. Reklamen som fyller en hel avisside vier mye plass til et bilde av fotballspilleren Magne Hoseth. Han har på seg drakten til det norske herrelandslaget i fotball. Det er også et mindre bilde av fire spillere fra det

norske herrelandslaget i fotball; foruten Hoseth, ser vi landslagskollegaene Daniel Bråten, Vidar Riseth og Morten Gamst Pedersen, også de med små Powerade-flasker i hendene. Teksten under dette bildet forteller at det norske herrelandslaget i fotball drikker Powerade under trening. En annen tekst forteller om drikkens gode effekt på kroppen. Det norske fotballforbunds logo står til venstre på siden.<sup>25</sup>

I det store bildet av Hoseth er den bakre delen av kroppen hans erstattet med deler av Powerade-flasken. Overgangen mellom mannen og flasken er diffus, og de har nøyaktig lik høyde. Lyset øverst på flasken smitter over på håret til Hoseth, blåfargen rett under flaskens kork går nærmest i ett med flagget på den venstre skulderen hans; baksiden av shortsene, knærne, strømpene og skoene til Hoseth dekkes av flasken. Den ujevne overflaten på flasken skaper nesten et inntrykk av at *dette* er baksiden av beina hans, noe som blir påtagelig i overgangen mellom sokken og flasken, der flaskens overflate ser ut som leggskinnene – flaskens bunn går dessuten i ett med den ene fotballskoens hæl. Mannen er flasken og flasken er mannen. Hoseth har en Powerade-flaske i hånden, og på flasken er det en tegning av en mannlig fotballspiller i bevegelse.

Reklamen her skal først og fremst markedsføre et produkt, som i dette tilfellet er drikken ”Powerade”. Da er den avhengig av å selge et helt bestemt budskap. Medieforskeren Peter Larsen skriver at reklamens viktigste oppgave er å fremstille produktet slik at det fremstår med egenskaper utover den konkrete bruksverdi, som må visualiseres i reklamen. For å gjøre dette utnytter bildeprodusenten mottagerens drømmer knyttet til det vi ønsker oss. Reklamebildet søker mot å aktivisere forskjellige opplevelser og følelser som svarer til menneskers fantasier (Larsen 1990: 442). Den amerikanske sosiologen Diane Barthel skriver at:

Much of the power of advertising is indirect. Sometimes it directly influences us to rush out and buy the product. Advertisers wish it could and would do this more often. What it often does do is to plant an image in our minds – an image of the good life, of how the product can help facilitate its achievement, and an appealing, if flattering, picture of how we would like to be (Barthel 1992: 152).

---

<sup>25</sup> I *Sportmagasinet* 10.06.05 og 24.06.05 var det en liknende reklame for Powerade. Her opptrer Hoseths landslagskollega Morten Gamst Pedersen. I reklamen ser vi Gamst Pedersen som drikker av en Powerade flaske.

Som Barthel påpeker skal reklamen knytte et produkt opp til bestemte drømmer om hvem vi ønsker å være, og i denne sammenhengen vil reklamen skape et forlokkende bilde av hva man kan bli gjennom å drikke "Powerade". Når en reklame i *Sportmagasinet* bruker den maskuline kroppen som et ledd i reklamen, representerer forestillingene om denne kroppen også et ideal.

Peter Larsen vektlegger at reklamer kan konstruere betydning gjennom metonymier og metaforer.<sup>26</sup> Som eksempel på en metaforisk relasjon viser han til en reklame for likøren "Contreau", der flasken med likør avbildes ved siden av triumfbuen i Paris. Poenget er at det ikke er noe "naturlig" i forholdet mellom likøren og triumfbuen. Komponentene knyttes imidlertid sammen ved at reklamen spiller på en bestemt "franskhet". Reklamen skaper dermed en likhetsrelasjon mellom to elementer som i utgangspunktet er forskjellige fra hverandre. Videre fører dette til at produktet som det her reklameres for tillegges verdier fra noe turiststereotypiene vanligvis knytter til Frankrike og Paris (Larsen 1990: 451-452). Gjennom en metaforisk forbindelse med noe annet tilføres produktet egenskaper det ikke hadde fra før. I Powerade-reklamen skapes en metaforisk forbindelse der mannen og flasken knyttes sammen, og de forenes gjennom ordet "kraft". Idealet i reklamen er den harde, kraftfulle maskuline kroppen til Hoseth.

Hoseths kroppslige hardhet i reklamen viser også til fantasier eller forestillinger om den idealiserte maskuline kroppen i herrefotballen slik den fremstår i mediesporten. Etter en kamp mellom Brann og Lillestrøm sommeren 2007, ble Branns islandske stopper Armann Björnsson beskrevet på følgende måte: "Granittblokken på 196 centimeter og 90 kilo ga ingenting imellom i duellene med Olivier Ocean og Arild Sundgot. Begge de to kraftige Lillestrøm-angriperne ble godt kneblet" (*Bergens Tidende* 11.06.07). Dette er ingen uvanlig måte å beskrive mannlige idrettsutøvere i norske medier. Et søk på ordet "granittblokken" i søkemonitoren *A-tekst*, gir 92 treff, 33 av disse treffene viser til oppslag om mannlige idrettsutøvere. Granitt synes her å representere hardhet, urokkelighet, stødighet og ugjennomtrengelighet, alle adjektiver som den idealiserte maskuline kroppen også kan beskrives gjennom.

---

<sup>26</sup> Metonymi (gr. 'omnevning') retorisk trope der et ord henviser til et annet som følge av en materiell, kausal eller begrepslig relasjon (Lothe, Refsum og Solberg 1999: 157). Metafor (av gr. *metafora*, 'overføring'), retorisk trope, ord eller uttrykk som brukes i billedlig eller overført betydning (1999: 154).

## Nasjonens kropp

Kontrasten mellom normative og ikke-normative kropper i fotballverdenen, var slående da TVNorges reality-serie *Heia Tufte* ble en suksess høsten 2005. Utgangspunktet for serien var å skape et fotballag ut av en gjeng med ”nerder”. De skulle forvandles fra ”mus til menn”. Dette budskapet ble gjentatt før hver av seriens episoder, hvor seerne fikk følge spillernes utvikling fra å være hjemmesittende, hobbydyrkende gutter, til å bli fotballspillere. I den første episoden ble guttene tatt med til toppidrettssenteret i Oslo for å gjennomgå en rekke fysiske tester. En av testene bestod i å måle ”kroppsfettet”. Testen viste at flere av deltakerne hadde mer fett på kroppen enn det som testerene mente var fordelaktig. Mot slutten av sesongen ble mennene tatt med tilbake, og det ble konstatert at ”fettprosenten” var gått ned. Dette ble fremstilt som positivt, og satt i sammenheng med den personlige utviklingen spillerne hadde gått gjennom. De hadde fått hardere kropper. Gjennom serien hadde de nærmet seg normen i fotballverdenen. Dette idealet var representert gjennom seriens programleder og lagets trener: den tidligere norske landslagskeeperen i herrefotball Erik Thorstvedt.<sup>27</sup>

Kroppen til Thorstvedt representerte i hans glansdager Norge som nasjon ute i fotballverdenen. Landslagskeeperen *var* Norge. Forbindelsen mellom den harde maskuline kroppen og nasjonen er også viktig i reklamen for Powerade. Hoseth er avbildet i landslagsdrakten, og logoen til Norges Fotballforbund er med i reklamen. Med landslagsdrakten på fungerer Hoseth som en kroppsliggjøring av nasjonen Norge – den harde maskuline kroppen i nasjonens tjeneste. Dermed spiller reklamen også på en ”norskhet”. Slike symboler er og har vært viktig for den norske nasjonalfølelsen. Den norske folkloristen Olav Christensen skriver at i Norge ble det mot slutten av 1700-tallet oppfunnet og utformet et nasjonalt heltebilde som skulle være samlende for nasjonen. Det ble lagt vekt på heltens ”hardhet og styrke”, hans upåvirkelighet i forhold til ”smerte og lidelse”, og at han burde være ”mandig, tapper og sterk” (Christensen 1996: 51, 56). Dette heltebildet ble på flere måter en forløper for den norske skihelten på 1800-tallet – fremfor alt personifisert av Fridtjof Nansen – og

---

<sup>27</sup> Slike idealer kan få konsekvenser for gutter og menns forhold til egen kropp. Under overskriften ”Fjortiser doper seg for jentene”, viste *Dagbladet* i en artikkel 02.09.2004 til at gutter helt ned i fjortenårsalderen doper seg for å få en ”hardere kropp”, der målet er å få bort ”underhudsfettet på overkroppen”. Som en illustrasjon av den idealiserte kroppen var et bilde av kajakkpadleren Eirik Verås Larsen.

dette er også et heltebilde som har vært sentralt for den nasjonale norske selvfølelsen helt frem til i dag (1996: 56).<sup>28</sup> Reklamen stod i *Sportmagasinet* 03.06.05, dagen før det norske herrelandslaget i fotball skulle møte Italia på Ullevål stadion. På forsiden av *Sportmagasinet* samme dag var det et bilde av Åge Hareide poserende i den erkenorske bekledningen: vikingdrakt, hjelm og sverd. Han var parat til kamp for Norge.

I reklamen ser vi som nevnt hvordan Hoseth og landlagskollegaene er avbildet med små Powerade-flasker i hendene, slik at de alle forbindes med ”kraften” i flaskene. De ser rett frem mot det som skal komme, og er ikke opptatt av hverandre. Spillerne plasseres her i en trygg homososial kontekst, slik vi er vant til å se herrefotballspillere i mediebildet. Kroppen som representeres i reklamen er den heteroseksuelle maskuline kroppen, som ikke underlegges et begjærende blick. Maskulinitetsnormene i herrefotball preges av et moderne og strengt rigid skille mellom homo- og heteroseksualitet. Idrettsforskerne Donald Sabo og Sue Jansen påpeker at de hegemoniske maskulinitetsnormene i sport ikke tillater homoseksualitet, og at diskusjon rundt homoseksualitet nærmest er utelatt fra mediesport (Sabo og Jansen 1992: 177).<sup>29</sup> Likevel er herrefotball en arena der fysisk kontakt mellom menn står sentralt. Kontakten mellom mennene er imidlertid voldsom, ikke kjærlig eller øm.

Det neste oppslaget jeg skal ta for meg er et brudd med konstruksjonen av den harde maskuline kroppen slik jeg hittil har beskrevet den. Her kommer det i stedet frem sårbare kropper. Disse kroppene fremviser det de hegemoniske kroppene forsøker å distansere seg fra.

---

<sup>28</sup> Jeg kommer tilbake til forholdet mellom den idealiserte maskuline kroppen og nasjonale symboler i kapittel 5.

<sup>29</sup> Den britiske journalisten Mark Simpson (2006) har imidlertid bemerket en i trend i sportsmedier, der mannlige fotballspillere som David Beckham og Fredrik Ljungberg, fremstår som eksplisitt seksualisere. Simpson kaller denne trenden ”Sporno”. Han påpeker at fotballspillere i dag iscenesettes gjennom konvensjoner fra homsepornografien, og viser til en reklame for klesmerket Dolce & Gabbana der 5 italienske landslagsspillere i fotball er avbildet halvnakne og svette i en herregarderobe. Dette viser hvordan herrefotball på en og samme tid er en homofob arena, samtidig som en eksplisitt homoerotikk også er fremtredende.

## ”Notodden blues”

### Homofobi og herrefotball



Fig 3

Her (Fig. 3) ser vi et fotografi fra en reportasje i *Sportmagasinet* 01.07.05. Den har tittelen ”Notodden Blues”, og handler om herrelaget til Notodden Fotballklubb i forbindelse med en seriekamp mot Sarpsborg. Artikkelen følger laget gjennom forberedelsene til kampen, og i teksten får vi også et kort referat fra selve kampen. Bildet jeg tar for meg er et stort to siders fargefotografi tatt i herregarderoben etter at laget hadde tapt.

Som en inngang til å dette bildet er det viktig å få med at herrefotball er en sfære der stereotype oppfatninger om kjønn, seksualitet og rase/etnisitet kan opprettholdes. Dette kommer frem i den svenske etnologen Jesper Fundbergs avhandling *Kom igjen, gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter* (2003) der han viser til et feltarbeid hos et svensk fotballag for gutter. Fundberg påpeker at fotballens dominerende posisjon i mediabildet har stor påvirkningskraft på det guttene leser og snakker om, og viser hvordan de henter informasjon fra og pugger innholdet i fotballmagasiner og aviser.<sup>30</sup> Han viser hvordan guttene benytter forestillinger fra mediene i sitt eget miljø, og analysen synliggjør hvordan fotballguttene – samt lagledere og foreldre –

<sup>30</sup> Funbergs analyse er en av svært få nordiske analyser som viser hvordan mediesport har innvirkning på konsumentene (Wickman 2006: 11).



reproduserer kjønnsstereotyper innen sportsfeltet. Med utgangspunkt i Connells maskulinitetsteori viser Fundberg hvordan guttenes maskulinitet konstrueres i kontrast til stereotype forestillinger om ”kjerringer”, ”homser” og ”innvandrere” – elementer som også defineres utenfor maskulinitetsnormene i mediesporten. Det er særlig stereotypen rundt homoseksualitet som er interessant i denne sammenhengen, fordi homofobi representerer noe spesielt problematisk i herrefotball.

Det finnes i dag ingen offisielt uttalte norske homoseksuelle herrefotballspillere på elitenivå.<sup>31</sup> Eksempler på eksplisitte varianter av homofobi kom da den tidligere norske fotballspilleren, og nå treneren, Kjetil Rekdal i 2004 uttalte at han selv har en ”personlig homofobi” (*VG* 12.11. 2004), eller da den nåværende treneren for norske herrelandslaget Åge Hareide i 2004 uttalte at ”en åpen homo ville vært en belastning for hele landslaget” (*Blikk* 6-7 2004). En undersøkelse utført av NOVA i 2007, viste at ungdom som er homoseksuelle i større grad en heteroseksuell ungdom utsettes for vold. I forbindelse med denne undersøkelsen kritiserte tidligere Barne- og likestillingsminister Karita Bekkemellem idretten for å ha diskriminerende holdninger mot homoseksuelle, og uttalte at ”innenfor en del grener defineres det å være homofil som ikke å være maskulin”. Jon Reidar Øyan, leder i Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH), poengterte at når det gjelder et søkelys på diskriminering av homofile og lesbiske er idretten ”en uhyre viktig arena å jobbe med” (*Dagsavisen* 13.09.2007).<sup>32</sup>

Bildet av Notoddens fotballag gir et innblikk i en ganske vanlig situasjon etter en kamp i herrefotball. Vi ser spillere og lagledere i garderoben der noen dusjer mens andre er mer eller mindre ferdige og klare til å dra hjem. Måten kameraet er tilstede på i bildet skaper en følelse av en kikkerposisjon. Gjennom bildet får vi tilgang til en sfære som i de aller fleste tilfeller er lukket for andre enn de involverte. Tittelen på oppslaget er ”Notodden blues”. Ordet ”blues” viser til det å være melankolsk eller trist. Bildet er tatt etter kampen mot Sarpsborg, der laget tapte. Bildeteksten til høyre i

---

<sup>31</sup> Det finnes i dag heller ingen uttalt homoseksuelle fotballspillere på elitenivå i England. Den første – og siste – spilleren som ”kom ut” i England var Nottingham Forrest spiller Justin Fashanu i 1990. Han opplevde svært mange negative reaksjoner i britisk kultur da han valgte å stå frem som homoseksuell [http://en.wikipedia.org/wiki/Justin\\_Fashanu](http://en.wikipedia.org/wiki/Justin_Fashanu).

<sup>32</sup> I en uformell samtale jeg hadde for et par år siden med en norsk, tidligere mannlig elitespiller i en lagidrett, spurte jeg om han kjente til noen homoseksuelle idrettsutøvere. Han svarte da at spørsmål om homoseksualitet aldri hadde vært et tema for noen han kjente så lenge han hadde vært aktiv utøver.

bildet indikerer dette, og det står at det ”ikke var mye glede å spore i garderoben”. I brødteksten står det også at ”i garderoben er det trykket stemning”. Det er dermed underforstått at laget er trist etter tapet, og kroppssymbolikken til mennene i dusjen synes nettopp å forsterke denne følelsen av ”tap”. Det er ingen heroiske jublende harde kropper her, men nakne, avkledd og bleke kropper, der kjønnsorganer og rumpeballer er synlige for seeren. Spillerne er avbildet i passive posisjoner, uten å posere med stramme muskler.

### **I garderoben**

Det er viktig for tolkningen av bildet at det viser til en situasjon i herregarderoben. Den norske kjønns- og idrettsforskeren Heidi Eng tar i artikkelen ”Queer athletes and queering in sports”, opp spørsmål om homoseksualitet/homofobi i norsk idrett. I artikkelen presenteres resultater av intervjuer av 18 idrettsutøvere fra 13 ulike idretter. Utøverne som Eng intervjuer identifiserer seg selv som enten lesbiske, homoseksuelle eller biseksuelle. Ett av temaene som berøres i artikkelen er kulturen rundt ”garderoben”. Som en konsekvens av at dette er en arena der det er tillatt at idrettsutøvere kan være nakne sammen, kommer det frem at særlig mennene erfarer dette som en problematisk sfære. Eng skriver at informantene foreller om følelsen av å være en ”kikker”, som noe problematisk i garderoben (Eng 2005: 58). En liknende problematikk rundt nakenheten i garderoben kommer til syne i intervjuer som den norske antropologen Ulla-Britt Lilleås har gjort av 15 norske mannlige håndballspillere på et elitelag. Lilleås viser til at en av spillerne nylig har stått fram som homofil, noe som har ført til at de andre spillerne ikke føler seg vel ved å være i garderoben sammen med ham. De føler også at de ikke lenger kan oppføre seg sånn som de pleier å gjøre, og flere opplever at de ikke kan ”fleipe” og ”kødde” like mye som før. Heteronormen i håndballaget ble utfordret og flere av spillerne følte seg ukomfortable (Lilleås 2004: 45, 47).

Som vi ser hos Eng og Lilleås er herregarderoben et ikke så enkelt sted i forhold til spørsmål om seksualitet. Med tanke på fotballens dobbelthet der intimitet tillates i kontrollerte former, samtidig som den også sanksjonerer intimitet mellom menn, er herregarderoben et sted der denne konflikten trolig blir påtrengende. Mine egne usystematiske observasjoner fra garderoben på et treningssenter, er at særlig unge menn i mange tilfeller inntar en macho-holdning i garderoben; de snakker høyere,

spenner musklene, tar mer plass osv. Det som på en eller annen måte fortøner seg truende i garderoben trenger ikke å representere en reel trussel, men kan være et imaginært fryktbilde slik vi kjenner det fra en rekke amerikanske filmer. Et velkjent tema er dusjen i fengselet, der en mann med vold blir ”tatt” av en eller flere andre menn.<sup>33</sup> Frykten for å at menn skal være nakne sammen i dusjen, redselen for noe ”homofilt”, kan trolig knyttes opp til slike fryktscenarier. For hvis den hegemoniske harde kroppen skal være hard, heteroseksuell og i kontroll, er det ikke så merkelig at en slik sårbar situasjon skaper problemer for en kropp som har blitt lært opp til å være lukket. Som den amerikanske filosofen Susan Bordo påpeker:

What exposure is most feared in the shower? Not the scrutiny of the penis [...] but the moment when one bends down to pick up the soap which has slipped from one's hands. It's the imagination of this moment that the orthodox male is most undone by the consciousness that there may be homosexuals in the shower, whose gaze will define them as passive receptacle of *their* sexuality, and thus as 'women' (Bordo 1998: 257, kursiv i originalen).

Sitatet fra Bordo indikerer også at de nakne mennene i bildet av Notoddens herrelag i fotball fremviser noe av den frykten knyttet til den hegemoniske, harde, heteroseksuelle hvite maskuline kroppen i kontroll; frykten for at denne kroppen også skal kunne bli tatt av andre menn. De nakne kroppene i bildet er uten beskyttelse. Dette viser sårbarheten i den maskuline kroppen, som kommer til syne etter at kampen er ferdig og slaget er tapt.

Den nakne kroppen er også fremtredende i det neste oppslaget jeg tar for meg, men i kontrast til de sårbare kroppene er vi tilbake til den harde og erobrende idealiserte maskuline kroppen.

---

<sup>33</sup> Et brutalt eksempel på dette er en scene i filmen *American History X* (Tony Kaye, 1998), der nynazisten Derek Vinyard (Edward Norton) blir brutalt voldtatt i fengselsgarderoben av en annen nynazist.

## ***”Kia viser muskler”***

### **Spydkasteren**



Fig. 4

I denne reklamen for bilmerket KIA vises et bilde av spydkasteren Andreas Thorkildsen under tittelen ”KIA viser muskler!”. Thorkildsens avkledd overkropp dominerer i forgrunnen av bildet. I den høyre armen holder han et spyd. Kroppen hans er i spenn fordi han er i ferd med å kaste. Musklerne på den venstre overarmen, er fremtredende.

Dette bildet er ikke ment å beskrive en konkurransesituasjon, der det ville vært naturlig at Thorkildsen hadde tildekket overkroppen. I motsetning til de andre bildene jeg har tatt for meg i dette kapitlet, møter vi her en avkledd, mannlig kropp, der Thorkildsen poserer for en fotograf. Det er imidlertid verdt å merke seg luen som lenge var et varemerke for Thorkildsen i konkurranser. Den kan gi inntrykk av at han ikke kun poserer, og det trekker konkurranseelementet inn i bildet. Kroppen hans er tydelig velbygget; det kan vi lese ut av de store armmusklerne – som signaliserer muskelstyrke – og den kraftige brystkassen. Gjennom sin velbygde og harde kropp

viser Thorkildsen her at han er i kontroll. Kroppen er i bevegelse. Den australske maskulinitetsforskeren Terry Evans, vektlegger betydningen av penetrasjon – i vid forstand – som noe av det grunnleggende ved den hegemoniske maskulinitet i det vestlige samfunnet, både i sporten og utenfor. Penetrasjon forstås her som en handling eller prosess som dreier seg om å trenge gjennom ulike former for motstand (Evans 2005).<sup>34</sup> På tross av at Thorkildsens kropp er avkledd, er det ikke en sårbar kropp, men en aktiv og handlende kropp.

Thorkildsen befinner seg i posisjon til å kaste spydet sitt, og måten kroppen er i bevegelse indikerer at den er i posisjon til å erobre et territorium. Den amerikanske filosofen Brian Pronger argumenterer for at den dominerende maskuline praksisen i konkurransesport er å ”ta” andre kropper, eller territorier, mens man samtidig skal unngå å bli ”tatt” selv. Enten det dreier seg om å forflytte egen kropp inn i motstanderens territorium (fotball, amerikansk fotball, basketball, ishockey), eller å sende gjenstander inn i et territorium (spydkast, curling, tennis), mener Pronger at det som her står på spill er den maskuline kroppens grenser. Han skriver at den maskuline kroppen dermed distanserer seg fra andre kropper gjennom et fokus på å holde alle kroppens åpninger lukket: ”The quest is to be conquering and inviolable, sovereign” (Pronger 1999: 381).<sup>35</sup> Den penetrerende kroppen skal være i posisjon til å ta andre kropper – ikke til selv å bli tatt.

### **Den maskuline stereotypien**

I boken *The Image of Man* (1996) beskriver den amerikanske historikeren George Mosse den moderne maskulinitetens fremvekst i Europa på 1800-tallet. Samtidig med at kunsten fra antikken ble gjenoppdaget, fungerte greske marmorstatuer som et ideal for mannskroppen. Mosse skriver at ”The ideal of masculine beauty took its inspiration from Greece; it must stand as one of the chief examples of the influence that ancient Greece exercised over European thought”. Det Mosse kaller den

---

<sup>34</sup> Se også Pronger (1999: 376) for en drøfting av dette.

<sup>35</sup> Til tross for at kroppen her signaliserer at den er underlagt et treningsregime, kan den også ses på som en seksualisert kropp, en kropp som eksponeres for betrakterens blick. Seksualiseringen av den maskuline kroppen er tradisjonelt sett ikke vanlig i den moderne europeiske kulturen, og i mediesport har det vært kvinnekroppen som først og fremst har blitt fremstilt som et objekt (Wickman 2006: 6). I reklame og sport har det de siste årene vært en økende grad av seksualisering av den hvite, vestlige heteroseksuelle maskuline kroppen (Kinnunen og Wickman 2006; Solomon-Godeau 1995: 70). Den nakne mannskroppen kan ikke gardere seg mot et potensielt begjærende blick.

moderne ”maskuline stereotypen”, kjennetegnes ved å være sterk, atletisk, sunn, vakker, ha selvdisiplin, vilje til makt, ære og mot (Mosse 1996: 28). Gjennom representasjoner av en slik karakter etableres ifølge Mosse et ”standardisert mentalt bilde” i den europeiske kulturen. Den svenske kunsthistorikeren Patrik Steorn benytter seg av Mosses perspektiver, og legger vekt på endringer i de maskuline kroppsidealene i nordisk offentlighet på begynnelsen av 1900-tallet. Mens man før hadde idealisert store, sterke brytere trer det nå frem en idealisert og hard maskulin kropp. Steorn påpeker at den ”atletisk tränade och disciplinerade manskroppen fick en roll som en allmänskulturell förebild för hur en sund och maskulin kropp såg ut och gestaltade en norm” (Steorn 2007: 83). Både Mosse og Steorn legger vekt på hvordan de rådende maskuline kroppsidealene fra 1800- og 1900-tallet fortsatt er eksisterende i dag.

Disse idealene kommer til syne i reklamen med Thorkildsen. Overskriften ”Kia viser muskler” illustrerer hva som er Thorkildsens viktigste egenskap: musklene, eller kraften. Forholdet mellom Thorkildsens kropp og bilene som er avbildet i bakgrunnen i bildet, er på samme måte som i reklamen med Hoseth, en måte å metaforisk konstruere et budskap på, og gir kroppen en ekstra forbindelse med kraft. Spydkasterposituren i dette bildet referer til skulpturer fra den greske antikken. I reklamen gir lyssettingen Thorkildsens kropp en ekstra karakter av hvithet, slik at han nærmest fremstår som en marmorstatue. Bildet spiller her på det Mosse kaller den ”maskuline stereotypen”. Det er dermed nærmest ikke en kropp vi ser, men en transcendent skikkelse, og gjennom referansen til skulpturer er det en kropp som befinner seg utenfor begjæret.

Et fellestrekk for de hegemoniske maskuline kroppene jeg har behandlet i dette kapitlet, er den hvite hudfargen. Den hvite hudfargen vil i den vestlige kulturen signalisere normalitet og menneskelighet, og unndrar seg oppmerksomhet ved å bare være der, som en norm som andre ”ikke-hvite” defineres i kontrast til (Dyer 1997a; Fundberg 2003: 20). Normaliteten forsterkes ytterligere ved at kroppene assosieres med arbeid, bevegelse, kraft og hardhet. Som Anthony Easthope har påpekt, unngår slike kropper en eksplisitt seksualisering. Han skriver at:

The hardness and tension of the body strives to present it as wholly masculine, to exclude all curves and hollows and be only straight lines and flat planes. It would really like to be a cubist painting. Or whatever. But above all not desirable to other men because it is so definitely not

soft and feminine; hairy if need to be, but not smooth; bone and muscle, not flesh and blood. (Easthope 1992: 98).

Kroppene blir også konstruert gjennom det Judith Butler karakteriserer som ”den heteroseksuelle matrise” i vår kultur: en kulturell modell med hegemonisk posisjon der begjæret alltid må rettes mot det binært motsatte kjønn, for at vi skal oppfatte en person som normal (Norberg 2005: 24). Kombinasjonen av hardhet, hvithet, heteroseksualitet og norskhet konstituerer normaliteten i disse kroppene.

### Sårbare kropp

La meg til sist vende tilbake til jeg begynte med i dette kapitlet, til Olav Tufte som løfter vekter.



Fig. 5

Motivet er Olav som løfter vekter inne i roklubbens treningsrom, med ryggen vendt mot seeren. På nakken hans hviler en tung vektstang som han balanserer med hendene. Kroppen er senket ned mot gulvet, knærne er bøyet slik at han nærmest sitter på huk. Slik Olav er avbildet foran vektstativet kan man nesten få inntrykk av at han står foran et alter, og vi ser hvordan han løfter vekter, med blikket rettet mot et bestemt kroppsideal: Schwarzeneggers ”hard body”.

Bildet fremstiller Olav mens han trener, og vi ser hvordan han tilsynelatende modellerer kroppen etter et bilde – vi har jo tidligere også sett hans beundring for amerikanske maskulinitetsidealer. Kroppsposituren her skiller seg fra den oppreiste stramme kroppen i bevegelse da han poserte i arbeidet utendørs (Fig. 1), og dette viser

hvordan han har skapt sin harde kropp gjennom å trene med vekter. Her oppstår et brudd i forhold til hans harde usårbare kropp som var knyttet opp mot det autentiske. Maskulinitetsforskeren Judith Halberstam har hevdet at den hegemoniske maskulinitet i vårt samfunn er avhengig av å opprettholde en illusjon om at den er autentisk, eller ikke-iscenesatt. Denne maskuliniteten må dermed konstant forsøke å skjule sin egen iscenesettelse for å opprettholde sin kulturelle overordnede posisjon (Halberstam 1998: 235-236). Men i dette bildet kommer det kunstige ved Tufte frem. Posituren i bildet gjør dessuten kroppen hans dessuten mer sårbar, der enden hans er rettet mot seeren. Den autentiske harde kroppen viser sine brister, og vi aner en mer iscenesatt og poserende maskulinitet.

Med tanke på hvordan det er sprekker i kroppskonstruksjonen til den hegemoniske maskuliniteten – slik bildet av ynglingene i dusjen også viser til – må det derfor være andre kropper som den hegemoniske kan kontrasteres mot, hvis den skal opprettholde illusjonen om at den er hard og usårbar. Autentisiteten kan opprettholdes gjennom at andre kropper fremstår som poserende, for at den hvite, heteroseksuelle, harde, maskuline kroppen skal fremstå som ekte. I det neste kapitlet skal jeg vise hvordan andre kropper fremstår som mottyper til den hegemoniske kroppen.



## Kapittel 4: Konstruksjonen av den ”Ikke-hvite” kroppen

Sports are [...] a context in which black bodies can be gazed upon  
- Ben Carrington

### *Stereotypier*

I dette kapitlet skal jeg ta for meg konstruksjonen av den ”ikke-hvite” kroppen ved å gå inn i tre oppslag i *Sportmagasinet*. Det første tar for seg bokseren Mike Tyson, det andre fotballspilleren John Carew, det tredje kroppsbyggeren Charlie Chirah Abboh. Det som interesserer meg her er forskjeller i representasjoner av kropper på bakgrunn av hudfarge, hvordan representasjonene av den ikke-hvite maskuline kroppen står i kontrast til den hegemoniske kroppen. De tre oppslagene er representasjoner av menn med mørk hudfarge, men med ulik etnisk tilhørighet. Mike Tyson er en sort afroamerikansk mann. John Carew har norsk mor og gambisk far. Charlie Chirah Abboh er en mann fra Nigeria som er bosatt i Norge. Sosiologen Mette Andersson hevder at ”ideer om svarthet, hvithet, tilhørighet og rasebestemte prestasjoner [...] fortsatt [finnes] innenfor idrettsverdenen og utenfor” (Andersson 2004: 9). Dette betyr ikke at hudfarge er det eneste som har betydning – tvert imot er det viktig å påpeke at spørsmål om rase/etnisitet, kjønn, seksualitet og nasjonalitet krysser hverandre i konstruksjonen av maskulinitetsidealer.

Et viktig begrep når vi skal forsøke å sirkle inn ulikheter i representasjonsmåter av hvite og ikke-hvite, er stereotypien. I Essayet ”Stereotyping” skiller Richard Dyer (2005) mellom typer og stereotypier. Uten typer, påpeker han, ville det være vanskelig, nær sagt umulig å gjøre verden forståelig. Vi erfarer verden gjennom enkeltobjekter som vi relaterer til generelle klassifikasjonssystemer. Når et enkeltelement passer inn i et system, kan vi gjenkjenne det ut i fra det vi vet om systemet. Vi klassifiserer også mennesker i forhold til kategorier som klasse, kjønn, aldersgruppe, nasjonalitet, etnisitet, rase, språkgruppe, seksuell legning etc. En type kan defineres som et konstant, lett gjenkjennelig og klart bilde som er lett å huske, en allment anerkjent karakterisering der noen få trekk plasseres i forgrunnen.

Stereotypien har mange av de samme trekkene som typen. Forskjellen ligger imidlertid i at stereotypien overdriver og forenkler typens trekk. Disse trekkene blir hengende fast uten mulighet til forandring, og dermed etableres forskjeller uten mulighet til endring (Hall 1997b: 258). Antropologen Thomas Hylland Eriksen hevder at ”klassifikasjon i *typer av personer* som betoner deres felles egenskaper på bekostning av individuelle særtrekk er avhengig av *stereotypier* for å være effektiv”, men påpeker samtidig at stereotypier er ”forenklete beskrivelser av konvensjonelt antatte kulturtrekk ved kategorier av mennesker”, at de ofte er ”moralsk fordømmende” og ”overdrevne og tendensiøse beskrivelser av faktiske saksforhold” (Hylland Eriksen 1993: 314). Stereotypier forekommer gjerne der makten mellom ulike grupper er ujevnt fordelt, og der den dominerende parten bruker den mot en underordnet gruppe (Hall 1997b: 258). Den britiske idrettsforskeren Ben Carrington skriver at stereotypier kan knyttes til diskursive maktstrategier som legitimerer sosiale hierarkier gjennom karakterisering av fastlåste og degenererte typer (Carrington 2002: 5). Den britiske kulturforskeren Stuart Hall skriver i den sammenheng at stereotypier kan knyttes til hegemoniske maktposisjoner der den som har makten har mulighet til definere de andres posisjon innenfor en bestemt diskursiv orden (Hall 1997b: 258).

Stereotypier bidrar til å konstruere og konsolidere forskjeller mellom kulturer. Som en generell inngang til denne problematikken, vil jeg vise til Edward Saids bok *Orientalismen*. Her viser han hvordan forestillinger om ”Orienten” har vært viktige i den vestlige kulturen i århundrer, til tross for at det ikke finnes en grense som markerer orientens begynnelse eller slutt. ”Orienten” refererer i moderne vestlig forståelse til alt fra India til Midtøsten, men representerer ifølge Said først og fremst en ”innbilt geografi” konstruert i og for den europeiske kulturen – ”nærmest en europeisk oppfinnelse” (Said 2007: 11) – for å etablere skiller mellom ”oss” (Vesten) og ”dem” (Orienten). Det dreier seg om et enormt korpus av representasjoner som formidler til et vestlig publikum et bilde av ”Orienten” som Vesten selv har skapt. Dette konstruerte bildet av ”Orienten” eksisterer som en fiksjon som får reelle effekter når fiksjonen bidrar til Vestens kolonialisering av Midtøsten og Asia. Ved hjelp av Foucaults diskursbegrep, viser Said hvordan ”kunnskapen” Vesten har om ”de andre” bidrar til å realisere Vestens maktpolitikk.

”Orientalisme” er ifølge Said en tenkemåte som bidrar til å konstruere skiller mellom ”Orienten” (dem) og ”Oksidenten” (oss) (2007: 12). Denne dikotomien mellom orient og oksident er et forhold som Said grunnleggende mener handler om makt og dominans, og utgjør et komplisert hegemoni (2007: 16). Dette hegemoniet finnes i mange lag av samfunnet, fra academia til massemedier. Selv om den utdannede filologen og litteraturforskeren Said hovedsakelig er opptatt av nærlesninger av litterære tekster i *Orientalismen*, er den samtidige politiske konteksten svært viktig for ham. I et forord til en nyere utgivelse i 2003, påpeker han at boken var særlig knyttet til samtidshistoriens historiske drivkrefter (2007: 11). I *Orientalismen* er han spesielt kritisk til den samtidige mediesitasjonen i USA der orientalistiske stereotyper sirkulerer:

Ett aspekt ved den elektroniske, postmoderne verden, er at det har vært en forsterkning av stereotypene som former vår oppfatning av Orienten. Fjernsynet, filmene og alle de ressurser media råder over har tvunget informasjonen inn i mer og mer standardiserte former. Når det gjelder Orienten, har standardisering og kulturelle stereotyper intensivert grepet til det nittende århundres akademiske og fantasifulle demonologi om ’den mystiske Orienten’ (Said 2007: 39).

På tross av at Said forholder seg til annen empiri enn det jeg gjør her, kan analysen hans være et utgangspunkt for å tenke nøye gjennom hvordan vi forholder oss til ”de andre”, og til å være spesielt oppmerksomme på stereotypene som forekommer i mediefeltet.

### **Sorte kropper i mediesporten**

I artikkelen ”Images of men in sport media: The social reproduction of gender order” fra antologien *Men, Masculinity and the Media* (1992), tar idrettssosiologene Donald Sabo og Sue Jansen opp representasjonen av afroamerikanske menn gjennom mediesport i USA. Sabo og Jansen viser at sorte menn riktignok er synlige i mediesport, men at de sjelden blir hørt, og at de har lav status i sportsindustriens hierarki. På tross av at sorte menn utgjorde 60% av spillerne i profesjonell amerikansk fotball, 70% i basketball, 17% i profesjonell baseball – de tre store idrettene i USA – i tillegg til å være sterkt representert i en rekke andre idretter, var det en mangel på sorte menn i ledende posisjoner i sportsindustrien. I 1988-1989 var 22 % av hovedtrenerne i NBA sorte, mens kun 3,5 % i NFL (National Football League); dessuten var bare 7 % av administrativt personell i NBA og NFL av afroamerikansk opprinnelse (Sabo og Jansen 1992: 179).

Gjennom idretter som amerikansk fotball og basketball får sorte menn muligheter til å markere seg. I lengden har dette imidlertid ikke ført til at sorte menn får bedre levekår, fordi det er hvite menn som tjener penger på sporten og sorte menns rolle i sporten. Connell skriver at "in a white-supremacist context, black masculinities play symbolic roles for white gender construction [...] black sporting stars become exemplars of masculine toughness" (Connell 1995: 80). Dette kjennetegner det Connell kaller "marginalisert maskulinitet"; mennene bidrar til den hegemoniske maskulinitetens autorisering gjennom deres rolle som sportsikoner, samtidig som den økende medierepresentasjonen ikke bidrar til at sorte menn får mer økonomisk makt i samfunnet.

Som den britiske kulturforskeren Hazel Carby skriver i boken *Race Men* (1998) har den økende synligheten for sorte, afroamerikanske idrettsutøvere ikke ført til endringer i det økonomiske hierarkiet. Selv om representasjoner av sorte idrettskropper har blitt mer vanlig i den globale mediekulturen, har dette heller ikke ført til økt samfunnsmessig innflytelse for afroamerikanske menn (Carby 1998: 1). Den strukturelle diskrimineringen av sorte menn videreføres gjennom media, og særlig i mediesporten. Sabo og Jansen trekker på Connell begrep "hegemonisk maskulinitet", og påpeker at rasestereotyper i mediesporten er systematisk og skjult, der media beskriver sorte menn i mer negative termer enn hvite. De skriver at: "The intermeshing of racial stereotypes with images of hegemonic masculinity [...] reflects and reinforces timeworn racist notions about the sexuality and masculinity of black men" (Sabo og Jansen 1992: 182).<sup>36</sup> De rasistiske forestillingene handler om hvordan sorte menn assosieres med aggressivitet, muskelstyrke og manglende intellektuelle ferdigheter (1992: 180-181). I denne prosessen står representasjonen av kroppen sentralt.

Ben Carrington hevder at den sorte kroppen i en britisk og amerikansk mediekontekst ikke lenger er usynlig, men tvert om ekstremt synlig i det offentlige rommet, og at publikum nå åpenlyst kan nyte synet av "den andre" (Carrington 2002: 3). Han påpeker med referanse til den enorme interessen for den amerikanske kunstneren

---

<sup>36</sup> Setningen fortsetter imidlertid med "and men's domination over women" (Sabo og Jansen 1992: 182). Den gjensidige marginaliseringen av både kvinner og sorte menn er noe Connell legger stor vekt på i overordningsposisjonen til hegemonisk maskulinitet (Connell 1995). Se også Messner og Sabo (1990) for en analyse av hvordan kvinner diskrimineres gjennom mediesport i USA.

Robert Mapplethorpes homoerotiske portretter av sorte menn, Nikes mange reklamekampanjer der sorte menn figurerer, Stephen Spielbergs film *Amistad* fra 1998, og forsiden på den amerikanske basketballspilleren Dennis Rodmans biografi *Bad as I Wanna Be*, at i det samtidige mediebildet i England og USA er den sorte mannens torso tilstede overalt (2002: 21).<sup>37</sup>

Den britiske kulturforskeren Kobena Mercer har også problematisert hvordan sorte menns kropper heroiseres og dyrkes gjennom mediesporten i aviser (Mercer 2002: 246). Synligheten til sorte menns kropper i mediebildet generelt og mediesport spesielt kan være et tveegget sverd, ettersom de blir sett, men ikke hørt (Sabo og Jansen 1992: 179). Dette kan føre til at de økonomiske problemene sorte menn strever med tilsløres, noe som igjen kan minske muligheten for en progressiv politisk kamp for sorte menns rettigheter (Carrington 2002: 27). Ben Carrington hevder også at kommersialiseringen av den sorte idrettskroppen hos utøvere som Mike Tyson i dagens mediebilde representerer en form for postkolonial rasisme (2002: 36). I det neste oppslaget jeg skal ta for meg er nettopp en slik rasisme fremtredende.

## ***Mike Tyson***

### **Opp- og nedturer**

Den afroamerikanske bokseren Mike Tyson er en idrettsutøver som har vært svært fremtredende i media.<sup>38</sup> Han er den mest kjente bokseren etter at Muhammad Ali avsluttet sin karriere, og det kan være verdt å se litt på de spesielle omstendighetene rundt representasjonen av denne idrettsutøveren.<sup>39</sup> Tysons karriere som bokser har vært imponerende, på sitt beste var han verdensmester i alle de tre store bokseorganisasjonene WBC, WBA og IBF, og regnet som verdens beste tungvektsbokser. Men Tysons prestasjoner utenfor bokseringen har nesten i like stor

---

<sup>37</sup> Dette er imidlertid ikke bare et angloamerikansk fenomen. I det norske ukebladet *Se og Hør* 25.09.06-29.09.06, kom jeg over en reklame for hamburgerkjeden *Burger King*. I reklamen, som dekker en helside i magasinet, ser man kun en sort manns nakne muskuløse overkropp. Hodet, armene og bena til modellen er imidlertid skjært bort, slik at alt som er tilgjengelig for seeren er hans torso som dekker nesten hele siden. I reklameteksten nederst, over modellens lyske, kan man lese følgende: "Den lille nytelse – Fedon King Chicken – hver gang. Have it your way".

<sup>38</sup> For en diskusjon rundt kompleksiteten i representasjonen av idrettsutøvere i dagens mediekontekst, se Whannel 2002, særlig s. 52-63.

<sup>39</sup> Mine opplysninger om Mike Tyson i dette og det neste avsnittet baserer seg på Peter Dahlens (2005) gjennomgang av Tysons karriere i artikkelen "Svarta idrottsstjärnor och rasismens diskurs: Muhammed Ali, Michael Jordan och Mike Tyson i jämförande belysning", s. 27-44.

grad som idrettsprestasjonene bidratt til berømmelsen. I 1988 giftet han seg med skuespilleren Robin Givens i noe som utviklet seg til et svært turbulent ekteskap der intrigene mellom ektefellene ble blottlagt for amerikansk presse. Det toppet seg da Givens i et tv-intervju fortalte at hun ble mishandlet av Tyson.

Inntrykket av Tyson som voldsmann og kvinnemishandler ble forsterket etter at ekteskapet ble oppløst i 1989, og karaktertrekk som hans manglende kontroll skulle bli hengende ved ham. I 1992 ble Tyson dømt for voldtekt av den 18-årige Desiree Washington etter at han hadde medvirket som dommer i ”Miss Black USA”. I forsvarstalen under rettsaken valgte advokaten til Tyson å spille på mytene om den sorte mannens hypermaskuline seksualitet, for å forsøke å vise hvordan Washington burde ha visst bedre da hun ble med Tyson inn på hotellrommet. Tyson ble dømt, men slapp ut av fengslet i 1995 og tok opp igjen boksekarrieren. Comebacket viste seg å bli svært vellykket, og i 1996 fikk han en tittelkamp om WBA-tittelen mot Evander Holyfield, en batalje han imidlertid overraskende nok tapte. I returkampen året etter bet Tyson en bit av Holyfields øre, noe som forårsaket en av de største skandalene i boksehistorien. Tysons historie representerer en vanlig fortelling innenfor sportsmytologien: fattiggutten som går fra ”filler til rikdom”, der suksess og fremgang gjerne etterfølges av personlige tragedier (Whannel 2002). Det er denne idrettsutøveren *Sportmagasinet* velger å ha på forsiden på sin fjerde utgave den 24.06.05, og som man bruker ytterligere syv sider på i et portrett med tittelen: ”Teppefall”.<sup>40</sup>

### **Kannibalisme og vold(tekt)**

I forsidebildet stirrer Tyson – med et sørgmodig uttrykk – rett på seeren, hodet hans er vendt litt mot venstre.

---

<sup>40</sup> Portrettet er skrevet av journalisten Morten Pedersen. Bildene i portrettet er fra pressebyrået Scanpix.

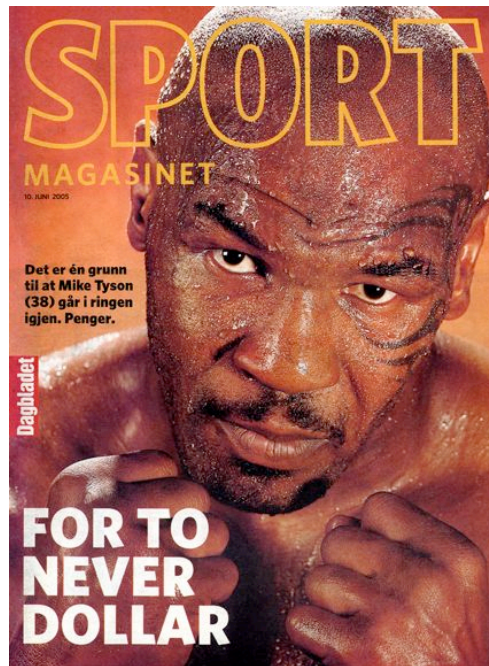


Fig. 6

Bildet er beskåret slik at vi bare får se Tysons hode, hender, og deler av skuldrene. Ansiktet er i fokus, og han har en tatovering rundt det venstre øyet. Han svetter, og store svattedråper renner fra et glattbarbert hode, nedover en rynket panne før de samler seg i øyenbrynene. Videre beveger de seg over den brede nesen i retning kinn og mørke skjeggstubber. Munnen er lukket. Han har knyttede never plassert i hakehøyde. Disse nevene har en fremtredende posisjon i bildet. Bildetekstene: ”Det er én grunn til at Mike Tyson (38) går i ringen igjen. Penger”, og ”For to never dollar” slår an tonen for hva som kommer senere i magasinet.

Oppslaget om Tyson er som nevnt et portrett. Medieforskerne Jon Peder Vestad og Bjarte Alme definerer et portrett som ”ei skildring av ein person der det ikkje er vist til nokon intervjusamtale, eit portrettintervju utan intervju” (Vestad og Alme 2002: 68). I dette portrettet er vi lesere av journalisten Morten Pedersens subjektive fortelling, som stort sett kun baserer seg på sekundærkilder og referater fra andre som har uttalt seg om Tyson. Journalisten figurerer dessuten som en ”jeg-forteller” i teksten. Tonen blir satt tidlig i brødteksten: ”Et sted i notatblokka som lå klar til det som skulle bli Steffen Tangstads håpløse forsøk på tungvektstronen husker jeg fortsatt at jeg skrev ett eneste ord da jeg fikk Mike Tyson på netthinna for aller første gang i det han entret ringen til sin Las Vegas-debut. ”Makan”, ble kludret ned – resten

handlet om stirring”. I denne passasjen, som forekommer helt i begynnelsen av portrettet, blir det tydelig at vi som lesere og seere blir presentert for et tilskuerblikk som retter seg mot Tysons kropp. Bildet av denne kroppen fester seg umiddelbart ”på netthinna” til jeg-fortelleren, som på trygg avstand stirrer på kroppen til Tyson. Som lesere ”stirrer” vi dermed også på Tyson gjennom jeg-fortellerens blikk på ham.

Episoden i 1997-kampen mot Hollyfield har en sentral posisjon i portrettet. Tyson blir i brødteksten beskrevet som om han hadde ”mest lyst til å spise motstanderen”. Senere blir han omtalt som ”kannibalen”. To bilder viser hvordan det ene øret til Hollyfield så ut etter kampen. Det påpekes at Tyson måtte inn til en medisinsk evaluering etter at han ”på sett og vis [hadde] innført kannibalisme i sporten”, og det kommenteres at dette ”selvfølgelig [var] et rimelig krav” fra boksemyndighetene i USA. Referanse til kannibalisme i omtalen av Tyson er ikke uvanlig. Peter Dahlen skriver at journalister ofte spiller på likheter mellom Tyson og kannibalen Hannibal Lecter fra den amerikanske filmen *The Silence of the Lambs* (Dahlen 2005: 38). I avisen *Washington Post* kunne man dagen etter kampen lese følgende kommentar:

It was on the record that Mike Tyson was a boyhood thief, a purse snatcher and reform school inmate; a street brawler, an abuser of women and convicted rapist and grown-up inmate of an Indiana prison for three years. But until last Saturday night it was unknown that he was also a cannibal (Povich 1997).

I britisk presse fikk Tyson-skandalen etter kampen mot Hollyfield i 1997 enorm oppmerksomhet, og dominerte ikke bare lederne i sportsnyhetene, men også forsiden på nær sagt alle aviser, tabloider og bredsidepresse. Bilder av Hollyfields skadde øre florerte og ble koblet opp mot en dyrisk Tyson. Han ble karakterisert som et ”uhyre”, et ”monster” og en ”villmann” (Carrington 2002: 18).

Diskurser om den sorte mannen som kannibal er langt fra ny i en norsk mediekontekst. Folkloristene Olav Christensen og Anne Eriksen legger vekt på hvordan sorte afrikanere på 1800-tallet ble tildelt rollen som menneskeetere under vestens kolonialisering av det afrikanske kontinentet. Da de fleste europeerne hadde svært liten kunnskap om Afrika, ble det enkelt å skape et bilde av ”de andre” som kannibaler. Diskurser omkring den sorte mannen som kannibal er fortellinger uten rot i virkeligheten, og det finnes ingen dokumentasjon på at kannibalisme har vært en del av kulturen i noe afrikansk land. I det norske tidsskriftet *Misjonæren* var det



imidlertid på 1950-tallet fortsatt vanlig å presentere kannibalhistorier. Det ble for eksempel vist frem et bilde av en sort eldre mann, som ifølge bladet lengtet tilbake til ungdomstiden da han kunne spise menneskekjøtt fra folket i nabostammen. Fortellinger om ”de andre” som kannibaler, er også en myte som finnes hos de fleste folkegrupper. Romerske styresmakter hevdet at de kristne brukte menneskeblod i sine ritualer, de kristne skulle igjen komme til å fremsette beskyldninger mot jøder som ble påstått å være menneskeetere. Senere har slike beskyldninger blitt knyttet til forskjellige underordnede grupper (Christensen og Eriksen 1992: 74-76). Det er derfor interessant hvor raskt journalister trekker inn diskursen om den sorte kannibalen i omtalen av Tyson, en diskurs som er befyngt med problematiske og rasistiske konnotasjoner.

Tyson fremstilles som aggressiv, og med manglende evne til å tøyse det dyriske temperamentet som ifølge logikken i portrettet har gitt ham nærmest umenneskelige evner i bokseringen, men som har gjort ham ute av stand til å fungere i samfunnet. Når jeg-fortelleren påpeker at Tyson ikke er et ”menneske”, men en ”maskin”, får vi en beskrivelse av en Mike Tyson som har beveget seg bort fra det menneskelige. I motsetning til hvordan Olav Tufte med sin harde kropp gjennomgående beskrives som i kontroll, fremstår Tyson som en maskin totalt uten ”selvkontroll og beherskelse”. Mens Tuftes harde kropp gir ham styrke og kraft, er den harde kroppen til Tyson et problem, den er ute av kontroll fordi han ikke kan beherske seg. Tyson blir dermed en som går over grensen, en som gjør det ”vi” ikke selv kan gjøre. Peter Dahlen skriver at:

I rollen som ”skurk” låg Tysons fascinasjonskraft i att han [...] agerade ut förbjudna, känslomessiga sidor som vi inte gärna vill igenkänna hos oss själva eller som samhället runt omkring oss förbjuder, som ha- och maktbegär, sexuella lustar, aggressioner och en önskan att valdsamt hämnas oförättat som vi anser ha begåtts mot oss (Dahlen 2005: 30).

Tyson beskrives som underlagt en voldelig natur og et enormt seksuelt begjær. I portrettet står det at: ”Uansett hva livet bringer, vil han sannsynligvis fortsette med å gjøre det han kan best – å banke løs på folk enten det er på gata, på nattklubber eller hjemme hos seg sjøl. [...] Det er jo alltid bedre å få betalt enn å bli arrestert”.

Den britiske sosiologen Andrew Parker skriver at den sorte kropp har vært knyttet opp til seksualitet og vold, og at sorte menn har måttet lide for hvite menns frykt for det ukontrollerbare begjæret i sine egne kropp: “Viewed as ’dangerous other’, black

people, it seems, have conventionally represented some kind of uncivilized animalistic force posing a sexual threat to the white moral order “ (Parker 1996: 134). Fremstillingen av en hypermaskulin og voldelig Tyson knyttes i portrettet opp mot stereotypier fra Vestens koloniale fantasier om sorte mennesker. Ben Carrington påpeker at den sorte mannen ofte er blitt patologisert som et avvik, og at den sorte kroppen gjennom stereotypier ble karakterisert som dyrisk og hyperseksuell. (Carrington 2002: 6). I teksten legges det også vekt på voldtekten han ble dømt for i 1992. Hendelsen karakteriseres i en av bildetekstene som ”den store missen” (med referanse til at kvinnen som Tyson skal ha voldtatt var ”Miss Black U.S.A”). Hendelsene blir imidlertid fordømt, og det insisteres på at ”normalt oppdratte mennesker gjør ikke slikt. Heldigvis”.

Tyson fremstilles som den stereotype sorte idrettsmannen med store muskler og liten hjerne. Men på tross av alt det negative som har blitt trukket frem hos Tyson, insisterer jeg-fortelleren plutselig på følgende: ”Herregud folkens – hvem er det som ikke ”elsker” denne mannen?”. Denne vendingen i portrettet synliggjør en dobbelhet knyttet til de stereotype diskursene som kommer til uttrykk gjennom verbaltekst og bilder. Først brukes det mye plass til å fortelle at Tyson er voldelig, at han er en kannibal og seksualforbryter, handlinger som underlegges en moralsk fordømmelse, før det så hevdes at det er dette ”vi” liker ved ham.

Den sorte mannens påståtte dyriske seksualitet er blitt brukt mot ham; påståtte voldtekter av hvite kvinner ble brukt som den viktigste rettfærdiggjøringen for henrettelsen av sorte menn i Sørstatene i USA før Borgerrettsbevegelsen på 1950- og 60-tallet (Hall 1997b: 262). Det er en liknende bevegelse som skjer i portrettet av Tyson; først konstruksjonen av ham som hypermaskulin, deretter en moralsk fordømmelse for dette. Til sist blir han tilgitt når det hevdes at det nettopp er det hypermaskuline ved ham som vi ”elsker”. Og det vi i så fall ”elsker” er det determinerte monsteret Tyson som på forsiden av *Sportmagasinet* stirrer på oss med et sørgmodig blikk. I bildeteksten blir vi fortalt at det er en grunn til at Tyson må gå i ringen igjen: ”Penger”. Det er tilsynelatende ingen mulighet til endring for Mike Tyson.

## Mottyper

Jeg har tidligere vært inne på det som historikeren George Mosse (1996) karakteriserer som en moderne europeisk maskulin stereotypi som vokser frem på 1800-tallet, hvordan dette idealet har eksistert helt frem til i dag, og på hvilken måte det greske kroppsidealet med vekt på styrke, skjønnhet, sunnhet, selvdisciplin, viljestyrke, ære og mot, sto sentralt. Dette hegemoniske idealet etablerer seg ifølge Mosse som et standardisert mentalt bilde, og som et felles referansepunkt for maskulinitet i den europeiske kulturen (Mosse 1996: 5). For å konstruere et slikt maskulinitetsideal kreves det ifølge Mosse at man må kunne definere det opp imot en forestilling om hva idealet *ikke* er. Dermed peker Mosse på en annen forestilling i den europeiske kulturen: mottypen.

Mottypen representerer ifølge Mosse en negativ stereotypi som kontrasteres mot en normativ og positiv stereotypi. Et fellestrekk for de svært forskjelligartede typene som kom inn under den førstnevnte kategorien var et slags ”outsider”-preg. Outsiderne representerte skremselsbilder og ble fremstilt som en trussel mot samfunnets stabilitet. Mottypene kunne variere fra homoseksuelle, sinnssyke, kriminelle, jøder, omstreifere eller sigøynere – grupper som havnet utenfor en samfunnsmessig orden (Mosse 1996: 57). Dette kan minne om Michel Foucaults beskrivelse av samfunnets utstøttingsmekanismer i *Galskapens historie* (1999), der han viser hvordan det på 1700-tallet og fremover etableres skiller mellom sunnhet og galskap i den europeiske bevisstheten. Dette skjer i en periode da spedalskheten ikke lenger finnes som en kontrast til den friske befolkningen, noe som ifølge Foucault fører til et behov for en ny motpol som kan fylle en liknende funksjon:

Da spedalskheten forsvant og den spedalske ble slettet ut eller nesten slettet ut av erindringen, levde selve skikkelsens strukturer videre. På de samme stedene kan man ofte finne igjen forbausende like utstøttingsseremonier to og tre århundrer senere. Fattige, landsstrykere, forbrytere og ’sinnsforvirrede individer’ skulle overta rollen som den spedalske hadde hatt (Foucault 1999: 24).

For å konstruere et bilde av den friske befolkningen var man avhengig av å vite hva dette friske ikke var, og skillelinjene ble ifølge Mosse etablert gjennom klassifisering av kropper.

Mottypene ble beskrevet som stygge, ettersom de ikke hadde den rette maskuline skjønnheten som symboliserte de rette egenskapene. Den tyske offentligheten var på

1800-tallet full av karikaturer av jøder, der overdrevne kroppslige karakteristika skulle symbolisere deres dårlige moral og feilaktige maskulinitet. Det interessante i denne sammenhengen er på den ene siden hvordan Mosse knytter den maskuline stereotypien til representasjonen av en hard, hvit, vestlig heteroseksuell kropp. På mange måter er dette idealet likt den kroppen som Andreas Thorkildsen (Fig. 4) representerer og som Connell definerer som hegemonisk maskulinitet (Connell 2000: 86). Samtidig har man ifølge Mosse en ustabil gruppe av mottyper i kontrast til dette idealet: Mosse insisterer på at normen er konstant, mens mottypene er foranderlige. Dette innebærer at vi ikke trenger å se etter *en* bestemt ting som står i kontrast til dette idealet, men at mottypene kan utgjøre et diffust landskap som bidrar til konstruksjonen av en normativ maskulinitet.

## ***John Carew***

### **Det norske**

Det neste oppslaget jeg skal ta for meg er et portrettintervju med den norske fotballspilleren John Carew.<sup>41</sup> Tittelen er ”Gladiatoren”. Intervjuet finner sted i Istanbul, der John Carew på det tidspunktet var profesjonell fotballspiller på det tyrkiske fotballaget Besiktas.<sup>42</sup> I intervjuet er det to store fargebilder som dominerer det visuelle inntrykket. Jeg vil gjøre nedslag i både brødtekst og billedtekster, samt gå inn i to av bildene i artikkelen for å undersøke det verbalvisuelle budskapet.

I brødteksten plasseres Carew i kontrast til det stereotype norske: ”John Carew er ikke fager, lys og nasjonalromantisk urnorsk. Han er, i dobbelt forstand, høy og mørk”. Han er ikke som ”Ola Nordmann” og han feirer ikke scoringene sine ”med en skive brunost”. Motsetningen mellom den ikke-hvite Carew, og en fremstilling av noe ”urnorsk”, skaper på mange måter rammen for dette intervjuet. Folkloristen Anne Eriksen har vist hvordan forestillingen om en bestemt nasjonalromantisk ”norskhet” er en konstruksjon som fra midten av 1800-tallet og fremover på mange måter ble skapt som et ledd i et norsk nasjonalt politisk prosjekt (Eriksen 1993: 16). Det er en slik konstruert forestilling om ”Ola Nordmann” som det her spilles på. Den folkelige

---

<sup>41</sup> Intervjuet er skrevet av journalisten Morten Pedersen. Bildene er tatt av fotografen Aleksander Nordahl.

<sup>42</sup> Carew hadde tidligere blant annet spilt for Vålerenga, Roma og Valencia. Han ble i juli 2004 kjøpt opp av Istanbul-klubben Besiktas.

norskheten som fremsettes som et slags ideal, er ikke noe naturlig eller objektivt eksisterende, men en stereotypi. Kontrasten mellom Carew og dette ”urnorske” viser til et behov for å plassere ham i en bestemt kategori, på tross av at han er vanskelig å plassere i en bestemt etnisk eller rasemessig gruppe. For Carew har på mange måter representert noe nytt i norsk fotballsammenheng. Han var den første spilleren på det norske herrelandslaget som ikke var fullstendig hvit, og har i mange sammenhenger blitt fremstilt som ”norsk” i pressen. Men da han spilte for Valencia valgte han å bruke det gambiske mellomnavnet sitt, Alieu, på drakten, noe han imidlertid måtte tåle kritikk for i norsk presse (Andersson 2004: 1). Han er både norsk og ikke-norsk på en og samme tid.

I intervjuet blir Carew selv imidlertid sitert på beundringen for det typisk norske, og fremhever den norske rallykjøreren Petter Solberg som ”eksemplarisk” fordi han kan være ”seg sjøl”. Den ”eksemplariske” Solberg står i motsetning til Carew, som journalisten påpeker ofte må skjule sin egentlige identitet og ”spille skuespill”. Men da dette intervjuet fant sted var Carew som nevnt ikke lenger i Norge, men i Tyrkia og Istanbul. Her trenger han ikke lenger å ”spille skuespill” fordi forventningene til ham beskrives som totalt annerledes enn de var i Norge. Men det er ikke bare Carew som er noe annet enn ”det norske”, også Tyrkia og Istanbul fremstår som svært annerledes enn Norge. Som Hylland Eriksen bemerker kan stereotyper innebære en kontrastering mot andre kulturer som samtidig styrker den ideologiske konsolidering av ens egen kultur (”Det er godt at jeg ikke er som de der!”) (Hylland Eriksen 1993: 314). Tyrkia fremstår som noe annet enn ”det norske”. Når tre menn forsøker å ta et bilde av Carew fra en bil i fart, beskrives dette som ”normalt”, mens det kommenteres at noe liknende i Norge ville ført til at de ville blitt ”bøtelagt”. Det snakkes om ”den tyrkiske vennligheten” (i motsetning til ”Ola Nordmann”). Når de dominerende bildene i artikkelen er fra et ”300 år gammel hamam – et tyrkisk bad”, skapes det et visuelt budskap om at vi har tatt steget inn i en annen eksistens enn vår egen – inn i det ikkenorske. Disse omgivelsene som Carew her befinner seg i muliggjør en eksotisering i representasjonen av ham, slik vi ser det i bildene fra badet (Fig. 7 og 8).

Carew blir sitert på at han egentlig føler at han har vært ”snill gutt”, til tross for at det har vært mye oppstyr i media omkring enkelte ”slagsmål og skandaler” i karrieren hans. Det kommer fram at dette viser til episoden i Drammen i 2004, der Carew slo til

landslagskollega Jon Arne Riise, og til farskapssaken som rullet i norske medier i 2005. Carew fremstilles således som en ”gutt”, en indikasjon på at han fortsatt ikke helt har funnet frem til en voksen identitet, og at de feilene han gjør fortsatt bare er for guttestreker å regne. Men bruken av ordet ”gutt” kan imidlertid også knyttes opp til stereotypier om sorte menn. I denne sammenheng er det verdt å tenke på hvordan voksne kvinnelige idrettsutøvere gjennomgående kalles ”jenter”, en strategi som symbolsk bidrar til å nedvurdere kvinners sportslige innsats (Mac an Ghail og Haywood 2007: 182). Carew fremstilles på mange måter som en ubetenksom gutt, som har tilfeldig ubeskyttet sex, og som ikke kan kontrollere sinnet sitt.

### Den seksualiserte andre

I ett av bildene står Carew oppreist, lent mot en søyle i omgivelsene av et tyrkisk bad.



Fig. 7

Han er avbildet fra lårene og opp. Overkroppen er dekket til av et lyseblått håndkle, stilen hans minner om en gladiator. Deler av brystet er blottlagt, og vi kan se at han har tatoveringer på høyre arm. På et annet bilde (Fig. 8) befinner han seg liggende på ryggen, i front av bildet, mens tre menn blir massert i bakgrunnen.



Fig. 8

Hele kroppen hans er med i bildet. Bakhodet hviler på en rød pute mens han stirrer opp i taket. Han har på seg blå sandaler, en lang rutete shorts, et blått handkle som dekker til overkroppen og klokke på venstre arm. I bakgrunnen av bildet befinner det seg seks andre menn. To av de som blir massert ligger på ryggen, mens en ligger på magen.

Det er interessant å se hvordan Carew i bildet på en og samme tid er avkledd og påkledd. Roland Barthes har sagt at det erotiske ikke ligger i representasjonen av den erotiske scenen som sådan, men i den forutgående forventningen og opphisselsen (Barthes 1982: 411-412). Bildeteksten bidrar til denne spenningen, og forsterker imidlertid inntrykket av hans nakenhet når det legges vekt på hvordan han ”tar klærne av kroppen”. Det at Carew er delvis påkledd synes å forsterke det motstridende inntrykket av påkledningen, nettopp fordi han har valgt å beholde klærne på. Ingen av de andre mennene har dekket til overkroppen slik han har. Det hadde vært mer naturlig om Carew også hadde vært avkledd siden han befinner seg i et tyrkisk bad, men av en eller annen grunn skjer ikke dette. Når Carews kropp delvis er tildekket, kan dette åpne opp for fantasien om at han *ikke* var det.

Den potensielle erotikken i bildene ble registrert av journalisten Jon Hustad i *Klassekampen* 03.06.05. Han var kritisk til den første utgaven av *Sportmagasinet*, og reagerte generelt på formen til magasinet, og spesielt på to ”enorme fargerike bilete av ein halvnaken muskuløs John Carew i eit tyrkisk bad”. Slike bilder hører ifølge

Hustad ikke hjemme i mediesporten, og han kom derfor med følgende påstand: ”Menn vil ikkje ha store fargerike, krystallklare bilete av ein naken Carew”. Og ettersom slike bilder finnes i *Sportmagasinet*, kan det for Hustad ikke være noe annet enn ”eit stort kvinneblad”. Selv om jeg i denne oppgaven fokuserer på en ”teoretisk seer”, får vi her en reaksjon der en faktisk mannlig leser erfarer bildene av Carew. Hustad reagerer på den seksualiserte kroppen til Carew: ordene ”halvnaken” forekommer to ganger i kommentaren, ”naken” én gang, i tillegg til at kroppen karakteriseres som ”muskuløs”. Det er verdt å merke seg ambivalensen i Hustads interesse for bildene av Carew. De interesserer ham åpenbart slik at han får med seg detaljer i bildene, men han insisterer samtidig på at slike bilder er ikke menn interessert i. Kommentaren til Hustad indikerer dessuten at han opplever en dreining bort fra den trygge homososiale konteksten som fotball og mediesport vanligvis representeres i, og over mot et felt der fascinasjonen for maskuline kropper foregår mer åpenlyst.

I bildene (Fig. 7 og Fig. 8) er det en eksplisitt seksualisering av Carews kropp. Men det seksualiserte blikket på Carews kropp er også et eksotiserende blikk. Edward Said legger vekt på de pirrende fremstillingene og det seksuelle elementet som den orientalistiske fantasien vekker hos den vestlige betrakteren (Said 2007: 71). I brødt teksten får vi en beskrivelse der det på liknende vis som i portrettet av Tyson tillates å stirre på idrettsutøverens kropp: ”Når fotografen tar bildene kjæler John Carew med kameraet. Han er typete, sjeldent fotogen, men faktisk litt småflau i forhold til det draget han har. Så det er ikke bare å stikke ei linse i fleisen på Carew og tro at han digger det. Gutten er sjenert også”. Hvis vi tar utgangspunkt i bildene får vi her en beskrivelse der fotografen og journalisten tilsynelatende åpenlyst stirrer på en delvis avkledd Carew. Seeren av bildene får en beskrivelse av situasjonen da bildene ble tatt som et supplement til de dominerende fargebildene i artikkelen.

I denne beskrivelsen får vi en karakteristikk av Carew som ”typete”, ”fotogen”, ”småflau” og ”sjenert”. Carew er ikke bare en ”gutt” som poserer for kameraet, men blyg og feminisert. Denne karakteren beskrives som erotisk tiltrekkende når det legges vekt på ”det draget han har” (på hvem?). Her er det nærliggende å tenke på Said når han skriver om hvordan forholdet mellom orientalist og orientaler består i at førstnevnte skriver, mens sistnevnte blir skrevet om, og at for orientaleren er



passivitet den antatte rolle, mens for orientalisten er det evnen til å iakttå og studere (Said 2007: 335). I dette tilfellet er det *Dagbladets* utsendinger som eksplisitt stirrer på kroppen til John Carew, og som lesere og seere inviteres vi til å gjøre det samme.

### **Det ”mannlige” blikket**

I artikkelen ”Att tolka rasfetischism: Robert Mapplethorpes fotografier” (2002), tar den britiske kulturkritikeren Kobeena Mercer opp hvordan fotografen Robert Mapplethorpe i boken *The Black Book* projiserer sitt hvite homoerotiske blikk på sorte menns objektifiserte kropper.<sup>43</sup> Mercer ser ikke bildene i lys av kunstnerens personlige prosjekt, men er opptatt av et kulturelt blikk som ”säger något om hur hvita människor ’betraktar’ svarta människor”, hvordan dette blikket henger sammen med spørsmål om seksualitet og makt, og hvordan Mapplethorpe reproducerer stereotyper om sorte menn fra ”TV och film till reklam, sport og pornografi” i bildene (Mercer 2002: 240-241). Han påpeker hvordan Mapplethorpe gjør den sorte kroppen til et rent estetisk objekt uten å kontekstualisere den i forhold til sosiale, historiske eller politiske sammenhenger utenfor billedrammen. Ved å benytte seg av konvensjoner fra nakenstudier av den hvite kvinnekroppen i vestlig kunst, gjør Mapplethorpe ifølge Mercer den sorte maskuline kroppen til en abstrakt og vakker ”ting”. Dermed sier bildene mer om det skjulte og usynlige hvite mannlige subjektet bakom kameraet og hva han ønsker å se enn om de anonyme mennene som er avbildet (2002: 242).

Mercer bygger mye av sin argumentasjon på en sentral artikkel innenfor feministisk filmteori. I artikkelen ”Visual pleasure in Narrative Cinema” (2006), publisert i det britiske filmtidsskriftet *Screen*, skriver den engelske filmteoretikeren Laura Mulvey at gjennom det filmatiske blikket inntar mannen rollen som betraktende subjekt, mens kvinner er det passive objekt som blir betraktet.<sup>44</sup> I klassiske Hollywood filmer representerer kvinnen ifølge Mulvey en posisjon hun kaller ”to-be-looked-at-ness” (Mulvey 2006: 346). Mulvey refererer til et blikk som gjennom visuelle og narrative koder dirigerer seeren til å identifisere seg med filmens dominerende visuelle perspektiv, det mannlige. Dermed påpeker hun også det mannlige blikkets normative

---

<sup>43</sup> Den amerikanske fotografen Robert Mapplethorpe (1946-1989), var en hvit amerikansk homoseksuell kunstner som var svært omdiskutert i amerikansk offentlighet på slutten av 1980-tallet. I *The Black Book* (1986) viser Mapplethorpe en rekke teknisk briljant utførte sort/hvitt portretter av nakne, poserende sorte menn.

<sup>44</sup> Mulvey refererer her ikke til faktiske kvinner eller menns blikk, men til subjektposisjoner slik de kommer til uttrykk i film, en teoretisk seer (jfr. Osland 2007: 11).

makt og privilegerte posisjon i de dominerende visuelle representasjonssystemene. Richard Dyer peker også på det mannlige blikkets hegemoniske posisjon i dominerende narrative strukturer i film og medier: "the most insistent and relentless representation of male sexuality is not in how men are represented at all, but rather in the way that women are looked at by the camera eye" (Dyer 1993: 117). Et slikt blikk kan i ytterste konsekvens sees på som voldelig, knyttet til sadistisk kontroll over et objekt (Sturken og Cartwright 2004: 78).<sup>45</sup>

Filmviteren Steve Neale tar i artikkelen "Masculinity as Spectacle. Reflections on men and mainstream cinema" (1993), som også ble publisert i *Screen*, utgangspunkt i Mulveys artikkel, men endrer fokus og påpeker at Mulveys analyse også kan anvendes indirekte eller direkte på representasjoner av menn (Neale 1993: 10). Forholdet mellom protagonisten og den mannlige seeren foregår ifølge Neale gjennom en narcissistisk identifikasjon som imidlertid skaper problemer ettersom den maskuline kroppen ikke eksplisitt kan være et erotisk objekt for andre menns blikk. Det erotiske blikket på kroppen må dermed undertrykkes (1993: 14). Fordi det ifølge Neale ikke er mulig å skille mellom en narcissistisk heteroseksuell og homososial identifikasjon og et potensielt homoseksuelt begjær, må filmer Neale i en patriarkalsk kultur undertrykke den potensielle homoseksualiteten. Den eneste løsningen på dette problemet er ifølge Neale et sadomasochistisk blikk som fokuserer på frykt, hat og aggresjon hos de mannlige karakterene. Med andre ord: menn kan se på andre menn, så lenge de som blir kikket på er i ferd med å skade andre, eller bli skadet selv. Selv om Steve Neale hovedsakelig skriver om filmer fra USA, påpeker medieforskeren Liesbeth van Zoonen at Neales argument har en mer generell betydning ut over film, og begrunner dette med undertrykkelsen og volden mot homoseksualitet i den vestlige kulturen (van Zoonen 1994: 99).

I et samfunn som definerer maskulinitet som styrke/aktivitet, og femininitet som svakhet/passivitet kan det være problematisk for den mannlige kroppen å bli underlagt et objektiviserende mannlig blikk (1994: 98). Det har imidlertid blitt påpekt at sorte

---

<sup>45</sup> Blikkets makt over objektet blir illustrert på en makaber måte i den britiske kultfilmen filmen *Peeping Tom* (Michael Powell, 1960), der filmens hovedperson gjør kameraet om til et mordvåpen som han dreper kvinner med mens han filmer dem.

kropper i mediesporten nettopp blir underlagt slike blikk. Stephen Whitehead skriver at:

The ambivalence of the white gaze on 'muscle-bound' black bodies can probably best be seen in the unresolved relationship between black sports people and the white-dominated countries/cultures that many represent in the international arena (Whitehead 2002: 197).

Ben Carrington skriver at den sorte kroppen i mediesporten i dag *er* en seksualisert kropp, og sammenlikner dette med seksualiseringen av kvinnekroppen i den vestlige kulturen. Dette karakteriserer han som ”a racialized regime of representation”. Han påpeker at seksualiseringen og objektiveringen av den panoptisk kontrollerte, sorte maskuline kroppen, har vært, og er, et forsøk på en femininisering av sorte menn (Carrington 2002: 11).

### **”Statsviteren”**

#### **Hudens sårbarhet**



Fig. 9

På hele forsiden av *Sportmagasinet* 24.06.05 ser vi et nærbilde av en sort mannlig kroppsbyggers torso. Hodet hans er ikke med på bildet, deler av armene er borte, og deler av beina er borte fra lårene og ned. Modellen har store, harde muskler på hele overkroppen. Bryst, mage og armmuskler er fremtredende i bildet. Blitsen blir reflektert i huden hans. Huden er svært mørk, og porene i huden er synlige. Han har

synlige blodårer på armene og på beina. Hendene er knyttet foran skrittet. Musklene på høyre side av magen står ut fra kroppen. Den høyre brystvorten hans er synlig.

Forsiden peker frem mot et portrettintervju. Intervjuet har tittelen ”Den store styrkeprøven”, der vi møter den nigerianske kroppsbyggeren Charlie Chirah Abboh, som er bosatt i Norge.<sup>46</sup> I intervjuet blir vi med Abboh på trening, men vi får også høre om hans fortid som statsviter og som assistent ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt. I intervjuet kommer det frem at han har flere sider i tillegg til sporten og som han selv blir sitert i brødteksten: ”det er ikke bare muskler med meg”. Likevel står det på forsiden at han riktignok er ”god på skolen”, men at han er ”aller best i gym”.

I analysen av Mapplethorpes bilder identifiserer Kobeena Mercer tre kamerakoder. Han karakteriser disse som ”den skulpturelle koden”, ”portrettkunstens komplementerende kode” og ”beskjæringens og lyssettingens kode”, som gjennom en rase- og kjønnsmessig fantasiprosess gjør den sorte kroppen om til et kunstverk (Mercer 2002: 245-251). Det interessante i denne sammenhengen er det siste punktet, nemlig beskjæring og lyssetting. Mercer sammenligner beskjæringen av bildene der objektene bokstavelig talt får hodet fjernet med teknikker fra pornografien. Han poengterer at:

[Mapplethorpe] reducerar den [sorte kroppen] till en seksuell rasfetisch, en magisk dokka från de mörka regionerna av den vite mannens fantasivärld. Kroppens helhet styckas sönder i mikroskopiska detaljer [...] som inbjuder till en voyeuristisk dissekering som bildar helheten. [...] Kameran skär bort, precis som en kniv, och gör det möjligt för betraktaren att inspisera ”varorna”. Ågnar man en sådan fetischistisk uppmärksamhet att detaljer tjenar små ärr och fläckar på den svarta huden bara till att förstärka den tekniska perfectionen i fotot (Mercer 2002: 250).

Gjennom kontrasten mellom lys/skygge som etableres i fotografiene, trekkes oppmerksomheten mot den svarte mannens hud (2002: 251). Mercer indikerer at Mapplethorpes fotografier gjennom beskjæring og lyssetting bærer med seg en dobbelhet i avbildningen av objektet. På den ene siden et ”voyeuristisk” kikker-blikk som gir seeren distanse til objektet. Som Steve Neale poengterer: ”Voyeuristic looking is marked by the extent to which there is a distance between spectator and spectacle, a gulf between the seer and the seen. This structure is one which allows the spectator a

---

<sup>46</sup> Intervjuet er skrevet av Aleksander Nordahl. Bildene er tatt av Bernt Jakob Oksnes.

degree of power over what is seen” (Neale 1993: 16).<sup>47</sup> Samtidig oppstår et fetisjistisk blikk som gjennom fokuset på den sorte hudens konturer bidrar til seksualiseringen av det fotografiske objektet.

Forsidebildet av ”Statsviteren” gir inntrykk av at modellen er helt naken, og hendene er på en poserende måte knyttet foran skrittet. Bildet er beskåret slik at hodet ikke er med, deler av armene er borte i tillegg til deler av beina. Alt vi har tilgang til er modellens torso. Når ansiktet og øynene er borte, forsvinner på mange måter det menneskelige fra modellen; det som står igjen er kroppen som objekt. Som seere av dette bildet har vi full tilgang til kroppen uten å få noe blikk tilbake. Men samtidig som kroppen i bildet skaper distanse, blir det også nært for oss. Lyset reflekteres i modellens hud, på det høyre låret, på de spente magemusklene, på overarmene og på brystmusklene. Skarpheten i bildet gjør at vi får tilgang til de minste detaljene i modellens hud. Ben Carrington legger vekt på lyssetting som viktig for kontrastene mellom representasjonen av hvite og ikke-hvite menns kropper:

[I]n contrast to the frequent photography of white models in 'air-brushed', soft focused light, black models are usually shot with high intensity film so that the black skin is exposed to a microscopic gaze, showing veins, pores and sweat gleaning from the dark skin, reproducing a 'pornographic' effect in rendering the black male body *vulnerable, 'open' and exposed to inspection* (Carrington 2002: 22, min kursivering).

Carrington trekker her også frem bildets skarphet som sentralt for konstruksjonen av den ikke-hvite kroppens sårbarhet. I bildet av ”Statsviteren” ser vi hvordan kroppen blir synlig for oss. I motsetning til hvordan kroppen til Andreas Thorkildsen (Fig. 4) fremstår som en gresk statue, uten konturer å feste seg ved er huden i forsidebildet av ”Statsviteren” tydelig eksponert for oss. I bildet av Tysons ansikt (Fig. 6) ser vi svetten og hudens åpne porer. Som seere blir vi invitert til å studere de sorte mennesenes kropper.

### **Blikket på den ikke-hvite kroppen**

I analysen av intervjuet med Olav Tufte, viste jeg at ordet ”kropp” ikke var med i artikkelen, på tross av at det implisitt ble referert til kroppen i teksten. Kroppen hans

---

<sup>47</sup> Et kroneksempel på et voyeuristisk og seksualisert blikk på film finner vi i Alfred Hitchcocks *Rear Window*. I filmen blir fortellingen formidlet gjennom blikket til protagonisten Jefferies (James Stewart), en sykemeldt fotograf som tilbringer syketiden i leiligheten sin mens han kikker på naboene på den andre siden av bakgården. Kjæresten hans (Grace Kelly) er av liten seksuell interesse for ham, frem til det øyeblikket når hun beveger seg ut av leiligheten hans og over til den andre siden av bakgården, slik at Jefferies nå kan kikke på henne gjennom kameranlinen.

blottlegges heller ikke i bildene. Kroppen til Magne Hoseth (Fig. 2) er skjult bak fotballdrakten. I reklamen med Andreas Thorkildsen (Fig. 4) er kroppen synlig for betrakteren, men her knyttes representasjonen av kroppen til kontroll og kraft når den forbindes med bilen som figurerer i bakgrunnen og spydet han er i ferd med å kaste. Kroppen til Mike Tyson fremstilles som ute av kontroll med sin overskridende vold og seksuelle utstråling. I flere av bildene i artikkelen får vi som seere tilgang til kroppen hans, og i brødteksten blir vi plassert i en voyeuristisk kikker-posisjon som stirrer på kroppen til Tyson. I portrettintervjuet med John Carew blir kroppen på mange måter erotisert og eksponert for seeren. I en av bildetekstene står det at han "tar bladet fra munnen og klærne fra kroppen", og gjennom artikkelen får vi som betraktere muligheter til å se kroppen hans i utfoldelse, både i tekst og bilder. I brødteksten i portrettintervjuet med "Statsviteren", uttaler intervjuobjektet at "Jeg skal flashe hele kroppen", og i teksten legges det vekt på hvordan han beundrer kroppen sin i et speil: "Charlie skal snart gå til sengs aleine. Det er seint. Han står foran speilet. Poserer. Så setter han på musikken. Han går inn i sitt eget speilbilde. Står der noen sekunder. Beundrer litt. Drømmer litt". Skillelinjen mellom representasjonene av de hvite og ikke-hvite mennenes kropp – typen og mottypen – består i at hos de sistnevnte er kroppen åpent eksponert for seeren, mens hos de førstnevnte forblir kroppen på mange måter konstruert som "usynlig" gjennom det visuellverbale budskapet.

Blikkets fascinasjon for den ikke-hvite kroppen er viktig. Som Richard Dyer påpeker er en naken kropp en sårbar kropp (Dyer 1997a: 146). I en analyse av kvinners funksjon som passive objekter i skrekkefilm påpeker Dyer at kvinnen fremstilles som hjelpeløs, noe som skal gjøre henne seksuelt tiltrekkende for mannen (Dyer 1993: 118). Seerens distanserte kikker-posisjon skaper en posisjon der vi er i kontroll over henne. Når kameraet fokuserer på hennes hud kan vi som seere stirre på huden, og dermed få forsterket vår overordningsposisjon:

Exposing the body makes flesh available to the gaze of whoever is around. Female flesh is thought to provoke the heterosexual male viewer; the sight of it can make him want to take it – the sight of it exposed by a woman in a vulnerable situation who is doubly vulnerable because she, as a character, doesn't know we're sitting there in the dark watching. That puts us in the classic rapist-watching-in-the-shadows-position (1993: 118).

Her vises det hvordan det mannlige blikket har en kontrollerende funksjon i dominerende vestlige representasjonssystemer. Men som jeg har vist er det ikke bare

kvinnekroppen som har blikk rettet mot seg. For å opprettholde en kulturell overordningsposisjon må den hvite hegemoniske maskulinitet forsøke å unngå blikk på kroppen som kan gjøre den potensielt sårbar. I kontrast til dette finnes det andre kropper som er tilgjengelig for leserens og seerens blikk.

## Kapittel 5: Den skadede hvite mannens kropp

One day each is alright, comfortable, whole and secure, but all that changes in an instant when each is rendered vulnerable, fragile, and wounded  
- Kyle Kusz

### *Mediefenomenet Lance Armstrong*



Fig. 10

I fotografen Annie Leibovitz bilde av Lance Armstrong fra 1999, ser vi en naken sykkelrytter. Kroppen i bildet er den nakne kroppen som ikke gir opp, uansett hvor tøft løpet er. Den reiser seg og kommer seg fremover uansett, og den stopper ikke før den krysser mållinjen. I dette kapitlet skal jeg analysere et portrett med tittelen ”Kreftens kraft”.<sup>48</sup> Det handler om den tidligere amerikanske syklisten Lance Armstrong,<sup>49</sup> og står i *Sportmagasinet* 01.07.05.

<sup>48</sup> Portrettet er skrevet av journalisten Morten Pedersen. Ni av fotografiene kommer fra bildebyrået Scanpix.

<sup>49</sup> Det har merkelig nok ikke vært gjort mange analyser av Armstrong i en akademisk sammenheng tidligere. I en nordisk kontekst har det ikke vært gjort noen analyser av ham, og i en angloamerikansk kontekst finnes det kun tre akademiske arbeider som analyser Armstrong som et mediefenomen. To artikler (Butryn og Masucci 2003; Sparkes 2004) tar for seg Armstrongs første selvbiografi *It's not about the bike* (2001). Kyle Kusz' nylig utgitte bok *Revolt of the White Athlete* (2007), er til dags dato den eneste akademiske analysen som analyserer mediefenomenet Armstrong ut i fra et kritisk og kulturanalytisk perspektiv. Jeg kom over denne boken sent i arbeidet med denne oppgaven, i en anmeldelse av boken skrevet av den svenske idrettsforskeren Kalle Jonasson (2007). Denne anmeldelsen finnes på den svenske nettsiden for forskning på idrett: <http://www.idrottsforum.org/>, og ble publisert 12.09.07. Etter som boken ikke finnes i det norske biblioteksystemet bestilte jeg den



Lance Armstrong er en tidligere amerikansk syklist som i 1996 ble rammet av kreft. Han var da 25 år og en fremadstormende syklist på vei mot verdenseliten. Han kom over sykdommen, og i årene 1999-2005 vant han det prestisjetunge sykkelrittet Tour de France hele syv ganger på rad, og ble dermed den mestvinnende syklisten i rittet gjennom tidene. I 2004 innledet han et forhold til popstjernen Sheryl Crow som var høyprofilert i internasjonale medier. Det er kanskje likevel en annen side som mange i dag forbinder med Armstrong. I 1997 startet han "Lance Armstrong Foundation", et fond som skal bidra til økt kunnskap om og mer oppmerksomhet rundt kreftsykdommen. I 2004 satte han og sportsmerket NIKE i gang et samarbeid om kampanjen "Livestrong" til støtte for kreftsaken. Det har blitt solgt over 70 millioner gule armbånd til inntekt for denne kampanjen verden over, og kjente personer som Bill Clinton, Angelina Jolie og Bono har blitt avbildet med armbåndet rundt håndleddet.<sup>50</sup> Selvbiografien *It's not about the bike* (2001), ble en bestselger,<sup>51</sup> og som en prominent medieskikkelse har Armstrong som symbol blitt viktig for mange mennesker både i og utenfor USA.<sup>52</sup> Han har dessuten også blitt omfavnet av en rekke fremtredende amerikanske politikere (Kusz 2007: 138).

Gjennom engasjement for kreftsaken har Armstrong i dag blir en global merkevare av dimensjoner. Filosofene Michael Hardt og Antonio Negri skriver i boken *Multitude* at ensretting av informasjon preger den samtidige mediesituasjonen i dag: "As media corporations merge into huge conglomerates, the information they distribute becomes increasingly homogenous" (Hardt og Negri 2005: 262). I denne homogeniseringen står massemediale uttrykk fra USA sentralt. Som den amerikanske kulturforskeren Douglas Kelner har påpekt, invaderer den amerikanske mediekulturen i dag hele verden, og skaper på den måten nye former for globalt populære fenomener (Kelner 1995: 5). I USA har det gjennom 1900-tallet vært en stadig økning av sport i amerikanske medier, som en viktig del av en mektig sportsindustri (Sabo og Jansen 1992: 170). Sammensmeltingen av det den britiske sportsforskeren David Rowe har

---

snarest. Kusz' analyse komplementerte min analyse godt, som i all hovedsak allerede hadde funnet sin form før jeg fikk denne boken i hendene.

<sup>50</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Livestrong\\_wristband](http://en.wikipedia.org/wiki/Livestrong_wristband)

<sup>51</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/It's\\_Not\\_About\\_the\\_Bike:\\_My\\_Journey\\_Back\\_to\\_Life](http://en.wikipedia.org/wiki/It's_Not_About_the_Bike:_My_Journey_Back_to_Life)

<sup>52</sup> På hjemmesiden til "Livestrong" finnes informasjon om aktiviteter i kjølvannet av Armstrongs organisasjon: <http://www.livestrong.org/site/c.khLXK1PxHmF/b.2660611/k.BCED/Home.htm>. Etter at den norske fotballspilleren Dagfinn Enerly i 2005 brakk nakken på fotballbanen, arrangerte tilhengere av Fredrikstad Fotballklubb en aksjon inspirert av Armstrong. De solgte røde og hvite armbånd til inntekt for Dagfinn Enerlys fond. <http://www.dagbladet.no/sport/2006/01/03/453691.html>

karakterisert som ”the media sports cultural complex”, har i dag en viktig posisjon i mediebildet (Rowe 2004: 2). Den økende representasjonen av sport er imidlertid ikke bare en del av mediebildet i USA. Gjennom aviser, tv, radio og internett blir mediesporten mer og mer dominerende globalt (Whannel 2002). Når symbiosen mellom sportsindustrien og massemedia blir forsterket, blir mediesport viktig for den globale spredningen av medierepresentasjoner fra USA. Dette gjør disse uttrykkene viktige i kulturelle og politisk sammenhenger, og vi bør dermed også være oppmerksomme på den samfunnsmessige og politiske konteksten disse springer ut av.

### **Den syke mannen i sentrum**

Medieforskeren Stina Backman viser i avhandlingen *Den sjuke mannen* (2005), hvordan fokuset på menns sykdom i svenske medier har økt de siste årene. Ifølge Backman har dette ført til mer fokus på mannens kropp. Den syke mannen fremstår på den ene siden som et sterkt og kraftfullt menneske når han kommer ut av sykdommen, men han kan også fremstå som kroppslig svak, noe som gjør at han krever full støtte fra kvinnen og omgivelsene. På motsetningsfullt vis både forsterker og problematiserer sykdommen dermed hans maskulinitet (Backman 2005: 139). I begge tilfeller befinner mannen seg, nok en gang, i fokus for oppmerksomheten.

Richard Dyer minner oss således på at hvite menn fortsatt befinner seg i mediediskursens sentrum, på tross av at det i dag ofte handler om mennenes kroppslige sårbarhet (Dyer 1997ab: 300). I en amerikansk mediekontekst har det blitt påpekt at hvite, vestlige, heteroseksuelle menn gjennom de siste årene i økende grad har stått frem i en offerposisjon. Et fokus på disse mennenes sårbare og ”skadede” kropper, har muliggjort en posisjon der disse mennene har vunnet sympati og forståelse, og som et resultat av dette økt kulturell innflytelse. Ifølge idretts- og maskulinitetsforskeren Kyle Kusz har slike fortellinger fungert som ”a key discursive strategy for backlash politics at the turn of the 21st century” (Kusz 2007: 149). Sporten har ifølge Kusz vært viktig i den sammenheng.

Hegemoniske varianter av maskulinitet er alltid foranderlige, og som medieforskeren Robert Hanke påpeker: ”The key question is not whether [...] a version of masculinity is more modern [...] but how masculinity is defined and re-defined in order to *remain* hegemonic” (Hanke 1992: 196). Dette indikerer at vi også bør være oppmerksomme

på endringer i representasjoner av idealisert maskulinitet, og forsøke å være bevisst på hvordan de rådende diskursene kan være motsigelsesfulle. I dette kapitlet opererer jeg med en noe annen optikk enn i kapittel 3 og 4, og tar nå utgangspunkt i ett oppslag for å vise hvordan *Sportmagasinet* konstruerer et bilde av den hvite, vestlige, heteroseksuelle maskuline kroppen som sårbar, for å undersøke hva som skjer når denne kroppslige sårbarheten eksponeres.

### **Armstrongs autentiske stemme**

Verbalteksten i portrettet domineres av *en* kilde: Armstrongs selvbiografi *It's not about the bike* (2001). Store deler av brødteksten er direkte oversettelser fra boken,<sup>53</sup> enten som lange siterte tekstpassasjer, eller som kortere kommentarer. Dette fører til at biografens jeg-forteller får mye plass i portrettet. Den gjennomførte bruken av førstepersonsformen skaper et inntrykk av at det er Armstrongs egen fortellerstemme som kommer til uttrykk. Her kan vi lese følgende: "[J]eg er ikke her for å føre en høflig samtale. Jeg vil fortelle sannheten. [Jeg ber] deg nå om å legge til side alle forestillinger om helter og mirakler [...]. [D]ette er ikke Disneyland eller Hollywood, dette er alvor". Men selv om dette tilsynelatende er selvbiografisk materiale, er det viktig å merke seg at biografien ikke er skrevet av Armstrong selv, men med hjelp av en "ghost writer", Sally Jenkins. Dette er en forfatter som helt eller delvis skriver biografien om den som portretteres. Dette er en vanlig arbeidsmåte når det gjelder biografier omkring idrettsutøvere (Whannel 2002: 57), så vel som hos mediepersoner generelt.

Fortelleren insisterer på at dette ikke er en fortelling, men virkeligheten. Tekstens tematikk – overvinnelse av kreft – er et tema som mange vil kjenne seg igjen i, mennesker som kanskje har gått gjennom mye av det samme selv. Dette kan gjøre at man får lyst til å komme så nær "Armstrong" som mulig. Gary Whannel skriver at den moderne sportsjournalistikken skaper en paradoksal følelse av nærhet til idrettsheltene:

Through the media, sport stars are turned into familiar figures, household names, but also into heroes, mythologised icons, producing an immense public desire to know the 'real' person. Yet, of course, they are radically unknowable – all we have is layers of discourse – and stars can only be 'known' through media representation (Whannel 2002: 56).

---

<sup>53</sup> På tross av at boken er oversatt til en rekke språk, bl.a. dansk, finnes den ikke i norsk oversettelse. Oversettelsene fra biografien her er dermed trolig gjort i anledning dette portrettet.

Det er viktig å ikke blande ”jeget” i portrettet sammen med den ”virkelige” personen Lance Armstrong, for vi kjenner ikke tankene hans. Vi bør derfor heller ikke forsøke å redusere innholdet i portrettet til et spørsmål om hva ”han” egentlig har ment eller tenkt. Dette poenget blir viktig å holde fast ved, ettersom teksten gir et inntrykk av stå i direkte relasjon til Armstrongs egen stemme. Det er derfor mer interessant å tenke seg ”Armstrong” her som en posisjon i teksten, enn teksten som et uttrykk for Armstrongs autentiske stemme.

### **Fra himmel til helvete – og tilbake igjen**

Fremstillingen i brødteksten, gir et bilde av Armstrong før sykdommen som en suksessfull idrettsutøver med fremtiden foran seg. Her fremstilles en sykkelrytter som var på vei mot noe stort, og som følte at ingenting kunne stoppe ham: ”Jeg var 25 år, på vei mot toppen av min karriere, og jeg følte meg skuddsikker. [...] Jeg var idrettsmann i verdensklasse, hadde et stort hus, nøklene til en splittet ny Porsche i lomma og en selvskapt formue i banken. Slik jeg så det kunne ingen ting gå galt”. Så endres alt: ”Lance Armstrong fikk diagnosen og utviklet testikkelkreft med spredning til lungene og hjernen i oktober 1996. Han var 25 år, verdens beste og mest sponsorettertraktete syklist og han skjønnte ikke hva som traff ham”. Han ignorerer de smertefulle symptomene på sykdommen som om alt er normalt, helt til dette ikke lenger er mulig. Da han en morgen ”kastet opp store mengder blod” måtte han innse at noe var galt med kroppen hans.

Vi får så beskrevet en dødstatematikk: ”Det eneste han så – etter en to timers lang undersøkelse hos legen – var døden [...] Sjansen for å dø var 60 prosent”. Sykdommen representerer imidlertid et vendepunkt i Armstrongs liv, og han er raskt villig til å ta opp kampen. Vendepunktet blir betegnet som ”det vanvittige comebacket”.<sup>54</sup> Det står at ”Mange kreftpasienter har sagt at du er et menneske før sykdommen tar deg og et annet hvis du er så heldig og blir frisk. Også Lance Armstrong har delt livet sitt inn i to”. Armstrong har blitt kvitt sykdommen, og livet kan nå bare bevege seg i en retning: seier. Han returnerer som syklist, får utrolig

---

<sup>54</sup> Tematikken rundt *comebacket* er også sentralt i portrettet med tittelen ”Det utrolige comebacket” i *Sportmagasinet* 03.06.06. Portrettet handler om den svenske racerbiljørereren Kenny Bräck som var nær døden etter en bilulykke, men som raskt kommer tilbake som idrettsutøver. Portrettene av Armstrong og Bräck har likhetstrekk ved at de begge beskriver hvite menn som på nærmest mirakuløst vis overvinnet døden og som kommer tilbake igjen med suksess som idrettsutøvere og menn.

suksess i Tour de France, og opplever kjærligheten og livets lykke: ”Det som var uvirkelig ble virkelighet. 12. oktober 1999. Da han fikk sønnen Luke sammen med kona Kristen. To år seinere kom tvillingene Isabella Rose og Grace Elisabeth [...]. Og i dag snakker Lance Armstrong og rockestjerna Sherryl Crow, hans kjæreste gjennom det siste halve året, om å få et barn de også. Og om ekteskap”. Det konkluderes til sist i brødteksten med følgende: ”Armstrong har gjort noe ingen andre har gjort før ham – han har trosset døden. I Amerika er det slikt som skaper helter” .

Portrettet er viet informasjon om Armstrongs private liv og profesjonelle karriere. Øverst på siden er det et kart over Frankrike, der vi kan se etappene for Tour de France 2005. På høyre, nedre del av siden, er det en oversikt over og informasjon om de ulike ”trøyene” i Tour de France: ”Ledertrøya”, ”Poengtrøya” og ”Ungdomstrøya”. Til venstre er det et lite bilde av Armstrong som smiler og stirrer rett på leseren. I bildet har han på seg den gule ”Ledertrøya” fra Tour de France 2004. Ordene som går igjen i beskrivelsene av Armstrong i portrettet er: ”triumf” og ”seier”. Hans overlegenhet i Tour de France har vært så enorm de siste årene, at rittet i en av bildetekstene til og med blir karakterisert som ”Tour de Lance.”

### **En mytisk diskurs**

Representasjoner av idrettsstjerner tilhører en mytisk forestillingsverden (Roksvold 1993; Whannel 2002: 52). Ifølge Gary Whannel blir idrettshendelsen forandret ved at mediasporten bruker bestemte narrativer for at fenomener skal bli tilgjengelige for oss; en idrettsmanns prestasjoner vil bli vist om og om igjen gjennom aviser, magasiner, TV-reportasjer eller biografier, og er kun tilgjengelige for oss gjennom disse representasjonene. Han påpeker at mediasporten dermed også representerer ”an alternative parallel universe” til hverdagslivet vi ferdes i (Whannel 2002: 54). Dette åpner for et mytisk univers. Religionsviteren Lisbeth Mikaelsson skriver at ”et fellestrekk ved det mytiske, [...] er å gi fenomener eksistensiell dybde, verdi eller forklaring” (Mikaelsson 1999a: 30). Å sette noe i relasjon til det mytiske er å skape forbindelser mellom fenomener på tvers av tid og rom. Når dette skjer kan et fenomen tre ut av sin flytende karakter, og bli til noe større enn seg selv.

I essayet ”Tour de France som epos” fra *Mytologier* (1999), analyserer Roland Barthes sykkelrittet som en fortelling med mytologiske referanser. Han skriver at :

Tour de France omfatter [...] en sann homerisk geografi. Som i Odysseen er sykkelrittet på samme gang en rundreise av prøvelser og en total utforskning av jordens grenser. Odyssevs kom flere ganger til verdens ende. Også sykkelrittet streifer på flere punkter den ikke-menneskelige verden [...] [L]øpet representere[r] det tvetydige stadium da mennesket i utpreget grad personifiserer naturen for å kunne angripe den desto lettere og frigjøre seg bedre fra den (Barthes [1957]1999: 97).

Barthes knytter et moderne populærkulturelt mediefenomen opp til en av de grunnleggende fortellingene i den vestlige kulturkrets – det antikke helteeposet. Rytterne i Tour de France fyller liknende funksjoner som eposets karakterer gjør i handlingsforløpet, og representerer på samme måte som de episke heltene ulike egenskaper. Dette skjer blant annet i karakteriseringen av rytterne gjennom bruken av bestemte epiteter.<sup>55</sup> Barthes viser dermed hvordan en moderne idrettsbegivenhet kan leses som en mytologisk fortelling. Armstrongs epiteter i portrettet knyttes til ordene: ”seierende” og ”triumferende”.

### **Helten som kulturelt kjernesymbol**

Hos den mannlige helten er det visse egenskaper som går igjen. Dette kan være tapperhet, mot, fysisk styrke, utholdenhet eller våpenførhet – mannlige krigeregenskaper. Helten er gjerne en person med eksepsjonelt mot og vilje til å ofre seg selv. Men han er først og fremst handlende og målrettet (Christensen 1996; Eriksen 1996: 4). I portrettet fremstår Armstrong som en handlende helt. Han gir ikke opp, men tar utfordringene på strak arm og tar kontroll over sitt eget liv i pressede situasjoner.<sup>56</sup> Helteegenskapene kommer til uttrykk gjennom kampen mot og overvinnelsen av sykdommen. Kampen begynner så fort Armstrong får vite at han er syk, han bruker bare et øyeblikks tenkepause for å bestemme seg for hva han skal gjøre: ”Da jeg fikk beskjeden la jeg hodet på legens skrivebord og tenkte på det et par minutter. Konklusjonen min var at det ikke var noe poeng å fortrenge det eller flykte fra det. Så jeg så bare opp og sa, ”Let’s get on with it”./ La oss drepe denne greia før den dreper meg”. Armstrong bestemmer seg umiddelbart for å handle. Han løfter hodet, ser ”opp”, og avgjørelsen er tatt. Han tar kontroll over situasjonen og vet

---

<sup>55</sup> Epitet (av gr. *epitheton* ’tilleggsord’) er et beskrivende tillegg til et substantiv eller et egennavn, oftest et adjektiv. Epiteter forekommer hyppig i de homeriske epos, for eksempel ”den rådsnare” Odyssevs, ”den blåøyde Pallas Athene” (Lothe, Refsum og Solberg 1999: 66).

<sup>56</sup> I en bok med den treffende tittelen: *Lance Armstrong’s War. One Man’s Battle Against Fate, Love, Death, Scandal and a few other Rivals on the Road to the Tour De France* (2005), skrevet av journalisten Daniel Coyle, kommer hans nærmest maniske behov for kontroll over alle situasjoner frem.

umiddelbart hva han skal gjøre. Helten beveger seg fra en passiv til aktiv posisjon og viser mot ved å gå til kamp mens han stirrer fienden rett inn i øynene. Det dirrende øyeblikket da han bestemmer seg for å handle fungerer som et vendepunkt. Han beseirer dermed naturen i seg selv (kreften) og utenfor seg selv (Tour de France). Han seirer som idrettsutøver, men kronen på verket er seieren som mann der han beviser sin potens ved å kunne få barn med kona Kristin.

Ifølge Anne Eriksen kan helter betraktes som ”kulturelle kjernesymboler”, og legger vekt på hvordan helten kroppsliggjør bestemte kulturelle verdier (Eriksen 1996: 3). På 1800-tallet ble Norge som stat avhengig av en sterk personlighet som kunne være samlende for landet. Fridtjof Nansen ble en innflytelsesrik personlighet i det norske kulturlivet på siste del av 1800-tallet, i en periode der man skulle etablere en felles kollektiv identitet. Etter at han vendte tilbake fra den suksessfulle Grønlandsekspedisjonen i 1892, ble han feiret som ”nasjonens mest storslåtte helt siden middelalderen” (Christensen 1996: 63). Nansen kroppsliggjorde et bilde på Norge som nasjon. Den enorme oppmerksomheten rundt, og dimensjonene i hans karakter, gjorde at han ble et forbilde for nasjonens menn. Lisbeth Mikaelsson bemerker i den sammenheng at mytiske helteskikkelser fungerer som ”identifikasjonsmodeller for enkeltindivider og grupper” (Mikaelsson 1999b: 79).

Heltebilder i fiksjonen kan også ses på som en reaksjon på usikkerhet i et samfunn. Et eksempel på dette kan være den amerikanske tegneserie- og filmhelten Supermann. Supermann representerer kampen for det gode mot det onde. Han er opprinnelig fra planeten Krypton, og har derfor en mengde superkrefter. Disse kreftene – evnen til å fly, røntgensyn, usårbar hud etc. – gjør ham i stand til handle for å redde mennesker i nød. Selv om dette er en fortelling med et eventyrlig innhold, er det likevel mulig å tolke denne heltens rolle som en respons på virkelige hendelser i verden utenfor fiksjonen. Ifølge Gary Whannel kan Supermann og andre tegneseriehelters suksess i USA på 1940-tallet og fremover ses på som motsvar til moralsk usikkerhet, frykten for teknologi, vitenskap, og etter hvert også den kalde krigen (Whannel 2002: 42).

## En ny kropp



Fig. 11

I bildet strekker Lance Armstrong armene i været etter målgang på 17. etappe under Tour de France 2004. Som bildeteksten: ”**Triumfatoren**” (i fet skrift) understreker, har han overvunnet døden, og fått en ny kropp:

Jeg kom hjem fra legen som et helt annet menneske, bokstavelig talt. Og i løpet av prosessen døde den gamle meg – jeg ble gitt et helt nytt liv. Til og med kroppen min er ny og annerledes, under cellegiftkuren mistet jeg nemlig alle de musklene jeg hadde bygd opp. Og da jeg ble frisk og begynte å trene igjen, så kom de ikke tilbake på samme måte.

Kroppen som før sykdommen nærmest hadde vært for muskuløs og kraftig, har etter sykdommen blitt lettere og mer egnet til å vinne sykkelritt over flere dager. Det er således den nye kroppen som gjør ham i stand til å vinne et løp som Tour de France.<sup>57</sup> Lisbeth Mikaelsson påpeker at et bestemt vendepunkt, epifanien, fungerer som en gjennomgripende opplevelse av å få en ny forståelse av omverdenen, og har

---

<sup>57</sup> I artikkelen ”It’s Not About The Book: A Cyborg Counternarrative of Lance Armstrong” (2003), gjør idrettsforskerne Ted M. Butryn og Matthew A. Masucci en analyse av Armstrongs biografi *It’s Not about the bike* (2001), og forsøker ut i fra Donna Haraways begrep om ”cyborgen”, å vise hvordan Armstrongs ”nye kropp” er et resultat av teknologi og moderne vitenskap. Uten dette, påpeker de, hadde det ikke vært mulig for Armstrong å totalt endre sin fysikk på så kort tid. På tross av at Armstrong selv i biografien insisterer på at han er ekte, og at prestasjonene hans dermed kun er et resultat av hard trening, hevder Butryn og Masucci at det først og fremst er moderne teknologi som faktisk muliggjør kroppens forandring. Armstrongs fremstår dermed som ”a cyborg ‘hero’ of the 21. century” (Butryn og Masucci 2003: 125). Se også Sparkes (2004).



konsekvenser som kan ligne en religiøs åpenbaring (Mikaelsson 1999b: 91). For Armstrong blir erfaringen av kreft en epifani som gir ham en ny livsanskuelse. ”Jeg forlot huset mitt som én person 2. oktober 1996, og kom tilbake som en annen”. Det står også at han ”har delt livet sitt i to”. Men også kroppen hans har endret seg etter at han har stått ansikt til ansikt med døden. Det han ”var” har blitt erstattet av noe han nå ”er”: en ny kropp, med nye og forbedrede egenskaper.

### **Et traumatisk inngrep**

I Armstrongs tilfelle blir kreften av fortelleren karakterisert som ”denne greia”. I virkeligheten er det en dødelig sykdom som er i ferd med å fortære ham innenfra, og ikke en ting, men en problematisk del av hans egen kropp. Kreften eksternaliseres, og fienden blir dermed forsøkt gjort til noe konkret. Susan Sontag skriver i boken *Sykdom som metafor* at kreft oppfattes som en ”hemmelig, skånselløs invasjon” (Sontag 1996: 5). Ved at det skapes en forestilling om at sykdommen kommer utenfra, blir den også til noe man kan drive ut av kroppen igjen gjennom en renselsesprosess. Gjennom en tingliggjøring av sykdommen blir det også mulig å møte fienden ansikt til ansikt.

Sontag legger vekt på hvordan kreften oppleves som en inntrenging i kroppen. Kreft er noe som på en urettmessig måte har tatt bolig i kroppen, noe som ikke skal være der, og som man ikke har kontroll over: den ”banker [ikke] på før den vil inn” (Sontag 1996: 6). For Armstrong er det i skildringen av sykdommen beskrevet som spesielt traumatisk at det er et fremmedelement inne i hans kropp. Sykdommen beskrives i kontrast til hans i utgangspunktet friske tilstand. Det står at han ”startet Tour de France i 1996 med kreften voksende i kroppen”. Det er ikke kroppen selv som er problemet, men kreften som vokser i den. Og når han starter med behandling er det en annen fiende – fiendens fiende – som befinner seg inne i ham: ”Cellegiften brant i årene hans, den fløt rundt i kroppen som en ødeleggende elv, og det eneste han kunne gjøre mens han lå der var å håpe. At han ikke ville bli spist opp fra innsiden”. Det fortelles også at det under operasjonen måtte gjøres inngrep i ham: ”Det er et stort sår i hjertet mitt der kateteret ble stukket inn. Et langt arr går fra høyre lyske til den øvre delen av låret – det var der testikkelen ble skåret ut”. Uttrykkene ”stukket inn” og ”skåret ut”, peker mot det traumatiske i det å gjennomgå en slik smertefull prosess. At noe blir ”stukket inn” i noen kan minne om en inntrengning der det bare er *en* aktiv

part, som i en voldtekt. At noe blir ”skåret ut” av noen lyder brutalt. For Armstrong blir dette spesielt dramatisk ettersom inngrepene skjer i to av kroppens mest vitale organer.

Han blir rammet i ”hjertet” og ”høyre lyske”. Å få et ”sår i hjertet” viser til at kateteret har satt et fysisk merke inne i kroppen hans etter inngrepet. Inntrengningen i lysken viser til en annen traumatisk opplevelse. For å ta kontroll over sykdommen må legene operere bort den ene testikkelen hans. Testikkelen blir ikke omtalt som ”fjernet”, – som kanskje ville være en mer diskret måte å omtale dette på – men ”skåret ut”. Dette skaper et bilde av noe skarpt som rammer ham i hans mest personlige område på kroppen, og det forsterker brutaliteten i det som har skjedd ytterligere. Det gjør ham ytterligere sårbar.

Den ydmykende situasjonen intensiveres gjennom beskrivelsen av svulsten i testikkelen før den ble fjernet. Det fortelles at den ”vokste i pungen hans” og at den etter hvert ble ”så stor som en appelsin”. Det groteske her er den voksende dødelige svulsten inne i et menneskes kropp. Men dette kan fremheves ytterligere ved at det foregår inne i en maskulin kropp. Alt som vokser inne i en maskulin kropp er feil. Ifølge antropologen Mary Douglas er det skitne noe som befinner seg på feil sted i forhold til omgivelsene (Douglas 1969). Men i dette tilfellet er ikke det som vokser inne i Armstrongs kropp bare på feil sted, men en dødelig trussel som rammer ham der han er mest sårbar. Sontag påpeker at kreft ofte beskrives som ”et foster med egen vilje” og ”et djevelsk svangerskap” (Sontag 1996: 15, 19). Det som vokser i testikkelen til Armstrong blir dobbelt truende: det rammer livet hans her og nå, og det truer hans evne til reproduksjon.

I portrettet står det at han ”utviklet testikkelkreft med spredning til lungene og hjernen i oktober 1996. [...] [H]an skjønnte ikke hva som traff ham”. Kreften er på den ene siden noe som Armstrongs kropp selv ”utviklet”, men også noe som ”traff ham”. På en og samme tid blir sykdommen plassert i kroppen og utenfor. Men ved at kreften til slutt drives ut av kroppen, blir det også mulig å tenke at kreften er noe som kommer utenfra. Armstrongs kropp blir dermed ”tatt” av noe annet, som kan drives ut ved hjelp av vilje og moderne kirurgi. Som jeg viste i kapittel 3 er representasjoner av den hegemoniske maskuline kroppen i en vestlig kontekst knyttet til aktivitet, styrke og

kontroll. I denne sammenhengen peker dermed kreften mot et problematisk område for den hegemonisk maskuline kroppen i det vestlige samfunnet: redselen for at den mannlige kroppen skal være åpen og bli ”tatt”.<sup>58</sup> Men i fortellingen er det ikke til å komme utenom at det er hans egen kropp som i realiteten er det som har gjort ham sårbar i utgangspunktet.

### **På audiens hos Bush**

I portrettet er det særlig ett lite bilde som skiller seg ut:



Fig. 12

I bildet (Fig. 12) ser vi den nåværende presidenten i USA, George Bush Jr., posere smilende sammen med Armstrong og familien hans. Bildet ble tatt under en offisiell seremoni 3. august 2001 i Det Hvite Hus, til ære for Armstrong etter at han hadde vunnet Tour de France. Mellom Bush og Armstrong står sykkelen han brukte i Tour de France 2001, med hjelm og flaske på. Bak dem står Armstrongs eks-kone Kristin og sønnen Luke. De klapper i hendene. Bush og Armstrong viser frem Armstrongs ”Ledertrøye” til publikum og presse. Til høyre i bildet henger det amerikanske flagget. I bildeteksten under står ordet ”Audiens”, i fet skrift, resten av bildeteksten lyder: ”Lance Armstrong, eks-kona og barna ble invitert til Det Hvite Hus av Bush i 2001”.

Her ser vi hvordan en eksplisitt politisk diskurs siger inn i portrettet. Ordet ”audiens” gir inntrykk av hvor privilegert Armstrong er som får lov til å møte en høytstående

---

<sup>58</sup> Armstrong blir faktisk ”tatt” tre ganger slik det kommer frem i portrettet, først gjennom kreften, så gjennom cellegiften, og til slutt gjennom det medisinske inngrepet i kroppen hans.

person som Bush. Dette er imidlertid ingen lukket audiens, men en nasjonal og offisiell hyllest av en idrettsmann. Forbindelsen til amerikanske politiske symboler kommer også til syne i brødteksten. I et parti fra selvbiografien står det: ”Jeg var 25 år, på vei mot toppen av min karriere og jeg følte meg skuddsikker. Og så kom dette – kreften. Til meg som hadde som mål å dø ett hundre år gammel, på sykkelen ned en bratt alpevei med det amerikanske flagget på ryggen og Texas-stjernen på hjelmen”. Bruken av ”det amerikanske flagget” og ”Texas-stjernen” på hjelmen peker ytterligere mot koblingen til amerikansk politikk og Bush, ettersom Texas er den staten der George Bush har sitt politiske utgangspunkt. Koblingen mellom Armstrong og amerikanske politikere har også vært fremtredende i amerikanske massemedier. Som Kyle Kusz påpeker:

[P]erhaps the biggest indication of Armstrong’s presumed mass appeal with ‘the american’ people [...] is the number of politicians [...] who have been queued up to politically celebrate Armstrong. [...] North Carolina House of Representative Sue Myrick sponsored a bill to honor him [...]. President Bush echoed Myrick’s sentiments at a White House conference [...]. [F]ormer Democratic Presidential Candidate John Kerry took time out of his busy schedule to fly to France to meet Armstrong and witness [...] his seventh and final victory of the tour (Kusz 2007: 138).

I 2005 ble Armstrong invitert på sykkeltur til president Bush sin ranch i Texas, noe som skapte reaksjoner i amerikansk presse. Med unntak av populariteten til den tidligere amerikanske syklisten Greg Lemond, som vant Tour de France i 1986, 1989 og 1990, har sykkel sport i USA tradisjonelt ikke vært spesielt i vinden. Med tanke på at sykkel sport i USA ikke engang er en av de mest folkekjære idrettene var dette en svært spesiell affære. Den radikale amerikanske sportsskribenten Dave Zirin, gikk blant annet ut og mente at Armstrong nå hadde blitt en brikke i Bush sin politiske strategi, og at han derfor burde distansere seg fra USAs president (Zirin 2005a, 2005b). Armstrong har dessuten selv indikert at han kunne tenke seg å gå aktivt inn i amerikansk politikk. I den sammenheng har det blitt spekulert i om han vil engasjere seg i det republikanske partiet (Kusz 2007: 139)

## Nasjonen som kropp

Produksjonen av nasjonale symboler er viktig for å skape en nasjonalfølelse, og ifølge George Mosse (1996) kan den maskuline kroppen fungere som et nasjonalt identifikasjonsobjekt. Et eksempel på dette finner man i den italienske fascismen, der man var svært opptatt av den harde mannskroppen. Richard Dyer viser hvordan Mussolinis harde kropp fungerte som en kroppsliggjøring av nasjonen, og som det ultimate kroppsideal for italienske menn på 1930-tallet (Dyer 1997a: 170-172). Under overskriften ”Russerne dyrker Putins overkropp”, kunne man i *Dagsavisen* 24.08.07 se bilder av Russlands nåværende president Vladimir Putin poserende i bar overkropp, ikledd militærbukser og feltstøvler. Disse bildene ble forøvrig også lagt ut på Kremles nettsider.

Susan Jeffords tar i boken *Hard Bodies* (1994) opp forbindelsen mellom den harde maskuline kroppen i fiksjon og politikk, i en analyse av hvordan et ”hard body” ideal oppstår i USA på 1980-tallet. I actionfilmer som *Rambo 1-3*, *Die Hard*, og *Commando*, skapes det ifølge Jeffords et idealisert bilde av en hypermaskulin kropp, som står i motsetning til fiendenes ”soft body”.<sup>59</sup> Samtidig som filmheltenes muskuløse kropper i de mest populære filmene i USA på 1980-tallet fungerte som identifikasjonsobjekter for amerikanske menn, var det også ifølge Jeffords et sterkt fokus på president Ronald Reagans ”hard body”. Reagan ble ofte avbildet i amerikansk presse mens han hugde ved på ranchen sin, når han red på hesten sin, eller mens han spilte baseball. Både gjennom populærkultur og politikk ble den harde kroppen et kjernesymbol for en nasjon som skulle vise muskler overfor Sovjetunionen i den kalde krigen, og bygge opp selvtillit etter den feminiserte Carter-regjeringen på 1970-tallet. Jeffords skriver at ”the image of a body could serve [...] as a sign and unity to the degree that the image of that body is widely accepted as the projection of the national body itself” (Jeffords 1994: 26).<sup>60</sup> Rambos ”hard body” blir et symbol på USA som nasjon.<sup>61</sup>

---

<sup>59</sup> For en tankevekkende analyse av hvordan disse 80-talls filmene og andre kulturelle uttrykk i samtiden stimulerte en reaksjonær og voldelig maskulinitet i USA, se Gibson (1994).

<sup>60</sup> Den maskuline heltens kropp på film, og presidentens utenrikspolitiske agenda, er også interessant nok sammenfallende når de agerer i utlandet. Et eksempel på dette er filmhelten Rambo – spilt av skuespilleren Sylvester Stallone – som i *Rambo: First Blood 2* redder amerikanske krigsfanger i Vietnam, og i *Rambo 3* bedriver partisankrigføring mot russiske soldater i Afghanistan.

<sup>61</sup> I 2007 gjorde den amerikanske skuespilleren Sylvester Stallone comeback i boksefilmen *Rocky 6*, og i 2008 kommer han tilbake i *Rambo 4*. ”Hard body” - idealet fra 80-tallet har dermed fått en renessanse i vår tid.

Situasjonen i USA er imidlertid annerledes i dag enn på 1980-tallet, hvor den kalde krigen er erstattet med krigen mot terror. Som den tidligere norske utenriksministeren Torbjørn Jagland kommenterte i en tale 01.10.2001: "Terrorhandlingene mot USA bekrefter med all mulig tydelighet hvor sårbare våre samfunn er for fanatikere som er villige til å benytte alle midler for å få utløp for sin frustrasjon og sitt hat" (Jagland 2001: 1). I en kronikk flere år senere bemerket dagens utenriksminister Jonas Gahr Støre at: "Terroranslagene 11. september 2001 viste at selv verdens mektigste makt er sårbar. I Europa undervurderer vi hva angrepet gjorde med amerikanerne. De møtte en fiende som ikke er lokalisierbar. Det skapte en følelse av krig og krise" (Gahr Støre 2006: 38). Utenriksministeren oppfordret det norske folk til å vise forståelse for hvor traumatiserende angrepet mot landet i realiteten var for amerikanerne. Den traumatiserende effekten for nasjonen USA etter å ha blitt angrepet, tar Judith Butler opp i essayet "Violence, Mourning, Politics", hvor hun tar utgangspunkt i den nasjonale sårbarheten som oppstod i kjølvannet av terrorhandlingene. Hun er opptatt av spørsmål om tap og sorg i en situasjon der USA hadde tapt sin posisjon som en stat som aldri får sine egne grenser overskredet. Hos Butler ligger det en forståelse av at staten – som kollektiv kropp – må innse begrensningen i forestillingen om autonomi, og anerkjenne at man er avhengig av andre og derfor alltid potensielt sårbar. Hun skriver at:

Nations are not the same as individual psyches, but both can be described as 'subjects', albeit of different orders. [...] In recent months, a subject have been instated at the national level, a sovereign and extra-legal subject, a violent and self-centered subject [...]. It shores itself up, seeks to reconstitute its imagined wholeness, but only at the price of denying its own vulnerability, its dependency, its exposure, where it exploits those very features in others, thereby making those features 'other' to itself (Butler 2004: 41).

USA som nasjon blir av Butler behandlet som en såret kropp, som forsøker å definere fienden som noe annet enn seg selv.

Både Armstrongs kropp og USA som nasjon har blitt invadert. Landet ble "tatt" av en fiende da flyene som trengte inn i skyskraperne illustrerte hvor sårbare bygningene og landet i realiteten er. I portrettet av Armstrong der vi får beskrevet sjokket over å bli rammet av sykdommen, er det nesten som å tenke tilbake på de dramatiske tv-bildene vi har sett igjen og igjen i årene etter terrorangrepet, når det står at: "alt ble plutselig borte i en uvirkelig tåke av smerte og desperasjon. Douglas Kellner viser hvordan

amerikanske skrekkfilmer på 1980-tallet i allegorisk<sup>62</sup> form fremstiller ”the deepest anxieties and hostilities of contemporary U.S. society” (Kellner 1995: 126). Dette viser at fiksjonen ofte fremviser og bearbeider virkelige hendelser i verden, som en måte å konfrontere livets grusomheter.

### **Den skadede hvite mannen**

Den amerikanske maskulinitetsforskeren Kyle Kusz tar i boken *Revolt of the White Athlete* (2007) opp en reaksjonær tendens i USA, der det har blitt skapt en oppfatning om at den hvite mannen er undertrykt. Kusz viser blant annet til forfatteren Robert Bly's bok *Iron John*; 90-talls filmer som *Falling Down*, *Forrest Gump*, *The Fan* og *Fight Club*, punkgruppen Green Days låt ”Minority” som representative for denne trenden. På tross av at maskuliniteten som portretteres i disse kulturelle uttrykkene i realiteten befinner seg i en samfunnsmessig privilegert posisjon i det amerikanske samfunnet, blir den likevel definert som underordnet. Kusz viser til hvordan det gjennom sammensatte politiske og populærkulturelle diskurser blir politisk korrekt å hevde at den hvite, vestlige, heteroseksuelle middelklasse mannen lider. Han lider i et samfunn som *for* lenge har arbeidet for å fremme rettighetene til kvinner, etniske, og seksuelle minoriteter. Dette fører med seg en oppfatning om at det er på tide at hvite menn tar tilbake kontrollen over de privilegiene man har mistet – den hvite mannen, påstås det, er også et ”offer”. Kusz viser til mediesporten som viktig for en videreføring av slike diskurser gjennom 1990 og 2000-tallet. På tross av at trenden gjorde seg gjeldende før 11. september 2001, har terrorangrepet på World Trade Center og det reaksjonære politiske klimaet i kjølvannet av dette ifølge Kusz ført til en eskalering av offer-diskursen.<sup>63</sup> Kusz argumenterer viser at representasjonen av Lance Armstrong i USA har vært spesielt viktig i denne sammenhengen.

Kusz viser hvordan representasjonen av Armstrong i USA gjennom et fokus på kroppen som har blitt såret av kreft, er en fortelling som mange kan kjenne seg igjen i. Gjennom bildet av Armstrong som en mann med en ”skadet” kropp, muliggjøres en sympatisk historie om et menneske som har gjort en utrolig bragd, et menneske som først har blitt ”skadet”, og som dermed også representerer en bølge av hvite

---

<sup>62</sup> Allegori, av gr. állos, annen og agoreúein tale, det å si noe gjennom noe annet (Lothe et al 1999: 11).

<sup>63</sup> For en analyse av en ”neo-macho” karakter i kjølvannet av en reaksjonær amerikansk offentlighet etter terrorangrepet 11. september 2001, se Goldstein (2003).

”skadede” menn i amerikansk offentlighet de siste årene, i en nasjon som også har blitt ”skadet”. Kusz skriver at:

Each of these ‘wounded’ white men who are connected to, and can be easily read as symbols of America, can be read as allegories of the US in post-9/11 America. One day each is alright, comfortable, whole, and secure, but all that changes in an instant when each is rendered vulnerable, fragile, and wounded. Of course, none ever reseigns himself to become a passive victim. Instead, each chooses to become a strong-willed, defiant, resilient, and selfreliant survivor determined to overcome his adversity and to survive. [...] Interestingly, the narrative is also a popular one we have been urged to tell ourselves about America following september 11, 2001 (Kusz 2007: 186).

På samme måte som Rambos kropp ifølge Jeffords på 80-tallet fungerte som et bilde på nasjonens ”kropp”, står Armstrong ifølge Kusz i dag frem som ”an embodied symbol of America” (2007: 160). Det som imidlertid tilsløres i denne fortellingen, påpeker Kusz, er hvordan Armstrong i realiteten representerer en tradisjonell amerikansk maskulinitet, som er opptatt av å sprengre grenser, ta risiko, være fremadrettet – et maskulinitetsideal manifestert i ”the mythic American frontiersman” (2007: 71). Ved at fortellingen både representerer den skadede sårbare maskuline kroppen, samtidig som denne sårbarheten overkommes og en gjenreist helt står tilbake, viser Kusz hvordan en heroisk maskulinitet kommer til syne i representasjonen av Armstrong.

Hvis vi nå vender tilbake til Annie Leibovitz bilde av den nakne Armstrong, kan vi i lys av kapitlet se hvordan den nakne sårbare kroppen gjennom heltennarrativet har fått ekstra kraft. Her ser vi Armstrongs nakne sårbare kropp i kamp mot elementene:



Fig. 13



Bildet ble tatt etter Armstrongs første seier i Tour de France 1999. Her ser vi den nakne kroppen, den skadede sårbare kroppen, som gjennom sykdommen har fått ekstra kraft. Den har blitt mer komplett. Og det er kraften i den sårbare kroppen som muliggjør at Armstrong i dag fremstår som en av de første store amerikanske heltene i det 21. århundret (Kusz 2007: 139). Samtidig skjuler sårbarheten det hegemoniske maskulinitetsidealet som ligger under overflaten: en hvit, vestlig dominerende heteroseksuell maskulinitet i kontroll over seg selv og sine omgivelser. En maskulinitet som visst nok har blitt såret, men som reiser seg igjen. Et maskulinitetsideal som har endret form, men som fortsatt befinner seg i en overordnet posisjon.

## Kapittel 6: Konkluderende betraktninger

Det som skapte interessen min for å skrive denne oppgaven, var et personlig og teoretisk engasjement for maskulinitetsforskning. Under opplesningsfasen på feltet i arbeidets begynnelse, kom mange teoretikere stadig tilbake til actionfilmer fra 1980-tallet, der den harde maskuline kroppen har en sentral posisjon. Jeg bestemte meg derfor for å sette meg inn i dette filmuniverset, gikk til innkjøp av den amerikanske actiontrilogien *Rambo*, og kjøpte den 6 dvd lange utgaven fra 2005. Samme dag som jeg hadde kjøpt dette møtte jeg en venn, og jeg fortalte ham om hva som var planen for kvelden. Han bifalt kjøpet mitt, og sa at noen ganger kan det jo være deilig å slappe av med ren og skjær underholdning. Men for meg skulle *Rambo* bli noe mye mer en det.

Som ekstramateriale til *Rambo: First Blood Part II*, var en dokumentar om forholdet mellom politikk og populærkultur i USA på 1980-tallet.<sup>64</sup> Denne dokumentaren har flere innslag som viser til filmenes sammenkobling med amerikansk politikk, som når president Reagan refererer til Rambo i politiske taler, eller når handlingen i *Rambo 3* fra 1988 tar for seg amerikanske soldaters paramilitære intervensjoner i Afghanistan, parallelt med at USA var dypt involvert i militære operasjoner i landet. Jeg hadde allerede begynt å arbeide med portrettet av Lance Armstrong, men gjennom Rambo ble jeg ytterligere inspirert til å ta tak i de politiske diskursene. Det var her kroppen begynte å bli viktig for dette prosjektet. Spesielt interessant fant jeg kontrasten mellom Rambos ”hard body” og Armstrongs tilsynelatende sårbare kropp; og hvordan disse kroppene på ulike tidspunkter i historien blir helteskikkelser og viktige nasjonale symboler for et land.

Når jeg avslutningsvis forteller dette, er det for å både vise hvordan det politiske sniker seg inn når man kanskje minst venter det, men også for å tydeliggjøre hvorfor representasjonen av kroppen skulle bli så viktig for denne oppgaven. For det var ikke

---

<sup>64</sup> Dokumentaren har tittelen *Guts and Glory*. Foruten hovedrolleinnhaver i *Rambo*-trilogien Sylvester Stallone, medvirker bl.a. Susan Jeffords, Douglas Kellner og historikeren Howard Zinn, med analyser av forbindelsen mellom *Rambo*-filmene og Reagans høyrepolitiske dreining av amerikansk politikk på 1980-tallet.

slik det startet. I begynnelsen var jeg veldig opptatt av primærmaterialet, og det var særlig formen på *Sportmagasinet* som fascinerte meg. Men hver gang jeg fortalte til andre hvilket materiale jeg arbeidet med, ble jeg forundret over at ikke de *også* hadde merket seg hvor pussig det er at *Dagbladets* fredagsutgave hadde et eget 44 siders magasin viet sport, og enda mer over at de ikke hadde lagt merke til det spesielle i de store fargebildene, eller tekstenes dramatiske skildringer av enkeltmennesker. Under arbeidet har jeg ofte blitt så betatt av materialet at jeg nesten har glemt at det jeg har skrevet om handler om sport. For selv om jeg utad forteller at jeg arbeider med analyser av maskulinitet i mediesport, så mener jeg ikke det er dekkende for oppgavens innhold. For i analysene av materialet har jeg forsøkt å betrakte det hele i et større perspektiv, som kulturelle fantasier som forteller noe om hva vår vestlige kultur er, eller ønsker å være.

Jeg har arbeidet ut fra en tese om at det finnes et ideal om en hvit, vestlig, heteroseksuell kropp som er usårbar og i kontroll – en *hard kropp*. Siktemålet med oppgaven har vært å undersøke hvordan maskulinitetsdiskurser i det vestlige samfunnet kom til uttrykk i et bestemt mediemateriale. Jeg stilte spørsmål omkring hvordan representasjoner av en hegemonisk maskulin kropp kom til uttrykk, på hvilke måter mottyper kunne bidra til å opprettholde den hegemoniske posisjonen, og på hvilke måter den hegemoniske posisjonen også kunne være motsigelsesfull.

I kapittel 3, *Hvite kropper i kontroll*, tok jeg for meg konstruksjonen av den hegemoniske kroppen. Her viste jeg hvordan diskurser knyttet til den harde kroppen kom til uttrykk i tre oppslag i *Sportmagasinet*. Intervjuet med tittelen ”Mesterbonden” portretterer roeren Olav Tufte. Han fremstår med en hard og handlende kropp i kontroll, og forbindes med en autentisitet knyttet til hans posisjon som en hvit, vestlig, heteroseksuell mann. Autentisiteten forsterkes ytterligere gjennom hans forbindelse med det norske, til posisjonen som bonde, arbeidet ute på gården, og tilknytningen til slekten. Samtidig kommer det også til syne en fascinasjon for amerikanske maskulinitetsidealer. Tufte beundrer den amerikanske westernmytologien, og i ett av bildene ser vi at han står og løfter vekter foran et bilde av en hard og idealisert amerikansk maskulin ”hard body”. ”Powerade”-reklamen med fotballspilleren Magne Hoseth fremviser en kropp som kobles opp mot en flaske med energidrikk. I reklamebildet går mannen og flasken over i hverandre.

Forbindelsen mellom mannen og flasken gjør at kroppen konstrueres som hard. Dessuten forbindes kroppen til Høseth med navnet på flaskens innhold som handler om "kraft". Han er i tillegg avbildet i drakten til det norske herrelandslaget i fotball, noe som gjør at han i den sammenheng nærmest kroppsliggjør Norge som nasjon. I analysen av "Kia"-reklamen med spydkasteren Andreas Thorkildsen, la jeg vekt på hvordan han fremstår som et slags "overmenneske". Spydkasterposituren i bildet kan ses på som en direkte referanse til greske kroppsidealer, som har vært viktig for etableringen av en maskulin type i den europeiske kulturen. Lyset på den hvite huden minner også om marmor. Reklameteksten assosierer ham med muskler og kraft. På tross av at han er avbildet i bar overkropp, fremstår han ikke som en sårbar kropp, eller som poserende, men som et ikon for styrke.

I kontrast til disse harde kroppene viste jeg til et bilde av spillere fra Notoddens herrelag i fotball, som er avbildet nakne i dusjen. Bildet er tatt etter kampen, som laget tapte. I kontrast til de harde kroppene har disse kroppene ikke spente muskler eller klær som kan beskytte dem. Tvert imot fremstår mennene som kroppslig sårbare, noe som forsterkes ytterligere ved at kroppene i bildet nettopp uttrykker lagets tap. Men sårbarheten i disse kroppene kan også knyttes opp i mot frykten for at den harde maskuline kroppen skal være åpen for andre menns begjær. Spenningen og sprekene i den harde kroppen kommer også frem hos Olav Tufte i bildet der han løfter vekter. Posituren hans i bildet, og det faktum at vi her ser hvordan den harde kroppen blir konstruert, bryter med usynligheten som ellers preger kroppens representasjoner i resten av intervjuet.

I kapittel 4, *Konstruksjonen av den "ikke-hvite" kroppen*, tok jeg for meg tre oppslag som fremstiller ikke-hvite menns kropp. Måten de representeres på kalte jeg mottype, forskjelligartede posisjoner som står i kontrast til, og samtidig muliggjør eksistensen av, den hegemoniske harde kroppen. Inngangen til disse analysene gikk gjennom stereotypien. Portrettet av den amerikanske bokseren Mike Tyson fremstiller ham som en primitiv, dyrisk og hypermaskulin mann, og han forbindes med stereotype diskurser om kannibalen. I portrettet legges det vekt på hans overskridende seksualitet og voldelighet, og han fremstår som ukontrollerbar og aggressiv. Gjennom fremstillingen av ham som volds mann, fremstilles han som determinert og ute av stand til å kunne endre livet sitt. Dessuten er det først og fremst posøren Tyson som

kameraet fanger. Mens Tufte fremstilles som uinteressert i profitt, så er det penger og tilsynelatende pengemangel som driver Tyson som bokser. Intervjuet med den norske fotballspilleren John Carew fremstiller ham som ikke-norsk. I motsetning til den autentiske Olav Tufte, tilskrives Carew ikke den samme autenticiteten. Som Tyson fremstår han også som en posør. Han erotiseres gjennom fremstillingen i bildene, og i teksten beskrives han både som en umoden gutt og en feminisert karakter. Det er også et eksplisitt fokus på kroppen hans, og det legges vekt på hvordan han iscenesetter seg selv foran kameraet. Kroppsbyggeren Charlie Chirah Abboh har en kropp som estetiseres som et visuelt objekt. I forsidebildet på *Sportmagasinet*, som peker fram mot intervjuet med ham, ser vi hvordan lyset reflekteres i huden hans, noe som gjør hans torso åpen for et granskende blikk. Det tillates dermed et eksplisitt kikker-blikk på kroppen, noe som gjør at Abboh fremstår i en passiv posisjon. Både verbaltekst og bilder bidrar til dette.

Kapittel 5, *Den skadede hvite mannens kropp*, var i sin helhet viet analysen av Lance Armstrong, slik han fremstår i et portrett med tittelen ”Kreftens kraft”. Portrettet viser hvordan Armstrong gjennom å bli rammet av testikkelkreft representerer en ”skadet” og sårbar maskulin kropp. I portrettet siteres det mye fra Armstrongs selvbiografi, og det insisteres på at historien som kommer frem er en autentisk beretning om kampen mot sykdommen. I denne fortellingen kommer det til syne en fremstilling av sykdommen som om den kom utenfra. Særlig måten kroppen fremstilles på i portrettets brødtekst, viser hvordan kroppen blir invadert av en fiende som skal bekjempes. Han fremstår som helt ved å bevege seg fra en passiv til en aktiv posisjon, der han tar kontroll over sykdommen og driver den ut av kroppen. I en mytologisk fortelling blir Armstrong først gjort sårbar, men han reiser seg igjen og kommer tilbake som en vinner. Denne kroppen er på et tidspunkt ute av kontroll, men blir raskt i stand til å vende sin egen kroppslige sårbarhet til en styrke, for så å fremstå i ny ham, med ny og mer fullstendig kropp. Seieren kommer til uttrykk ved at han blir far og vinner syv seire i sykkelrittet Tour de France. Dessuten blir han hyllet av USAs president for sine prestasjoner som syklist og ikke minst sin innsats for landet.

Det var en særlig stor utfordring å beskrive den hegemoniske kroppen i kapittel 3. Dette kan ha med mitt eget blikk å gjøre. Som en hvit, vestlig, norsk, heteroseksuell mann, hadde jeg problemer meg å gripe konstruksjonene her. I intervjuet med Tufte er

kroppen hele tiden i sentrum for oppmerksomheten, men uten at den kommer eksplisitt til syne. Kroppen til Hoseth er delvis skjult bak landslagsdrakten og flasken. Thorkildsens hud er hvit som en marmorstatue. Kroppene var nærmest usynlige for meg, og jeg måtte skrive kapittel 4 for å se kontrasten til disse kroppene, før jeg kunne gripe dem. Da jeg så hvordan det ble åpnet for en eksplisitt ”stirring” på de ikke-hvite mennenes kropper gjennom kikker-blikket, kunne jeg gå tilbake til se hvordan de harde kroppene fremsto med en konstruert usynlighet. Problemet med å se den konstruerte usynligheten i de harde kroppene, er at de tilsynelatende virker så lite framtreddende, så normale. Idealene som kommer til uttrykk er dessuten også noe som jeg selv har strebet etter, og som jeg fortsatt – mot min egen vilje – tilsynelatende også fortsetter å strekke meg mot.

Men som dusjbildet i kapittel 3, og forsidebildet av Olav Tufte viser, finnes det sprekker i det hegemoniske idealet. Det sårbare i kroppen til Armstrong strider også mot normen, fordi det peker mot en heteroseksuell kropp som blir ”tatt” av noe utenfor seg selv. En forklaring på det motsetningsfulle i konstruksjonen av denne kroppen, kan være den samfunnsmessige og politiske konteksten som representasjonen av Armstrong springer ut av, knyttet til USAs behov for identifikasjonen med en kropp som hadde blitt invadert. Parallellen mellom kropp og nasjon gjør det mulig å tenke seg at Armstrongs kropp som ble ”tatt” av sykdommen, representerer et bilde av USA som også ble ”tatt” i terrorangrepet 11.09.2001. Ved at den ”skadede” kroppen, kan representere andre ”skadede” menn i U.S.A, men også en ”skadet” nasjon, siver eksplisitte politiske diskurser inn i portrettet. På tross av Armstrongs kroppslige sårbarhet er det likevel på mange måter en hegemonisk maskulinitetsform i en amerikansk kontekst som kommer til syne – en hvit, vestlig, heteroseksuell, kontrollerende og erobrende maskulinitet.

Armstrong befinner seg ikke lenge i en passiv og sårbar situasjon, og det er som om kroppen her først må konstrueres som sårbar, for å muliggjøre at hardheten kan vinnes tilbake. I portrettet får vi en fremstilling av kroppen som gjennomgår denne smertefulle prosessen. Som lesere og seere kan vi følge hvordan kroppen brytes ned til et nullpunkt, får så å ta tilbake kontrollen for å gjenoppstå i en triumferende og heroisk posisjon. Til tross for eksponeringen av en kroppslig sårbarhet i portrettet av

Armstrong, kommer den idealiserte maskuline kroppen raskt tilbake i kontroll. Det er som om sårbarheten har en spesiell hensikt.

Kanskje er det ekstra viktig å følge nøye med når en slik sårbarhet kommer til syne, og stille spørsmål til hvordan vi kan forstå betydningen av den. I dette ligger en utfordring i forhold til maktanalyser av maskulinitet; det handler om hvordan blikket kan fange posisjoner som utfordrer den hegemoniske maskulinitet, men som kan vise seg å være like dominerende som sine forgjengere. Det interessante for meg i denne sammenheng er ikke om en maskulinitetsform er moderne eller ei, men på hvilke måter hegemoniske maskulinitetsmodeller endres for å fortsatt kunne befinne seg i en overordnet posisjon som viktige symboler og identifikasjonsobjekter. Strategiene som iverksettes for å opprettholde denne kulturelle overordningsposisjonen synes imidlertid å være komplekse, fordi posisjonene er foranderlige. Gjennom arbeidet med oppgaven har spenningen i den hegemoniske maskuliniteten stått fram som spesielt interessant. Det har vært viktig for meg å få frem konstruksjonen av den harde kroppen, og sprekkene i denne konstruksjonen, men også hva det kan bety når den harde kroppen plutselig fremstår som sårbar, for så å gjenoppstå i ny ham, med en mer komplett, men fortsatt like hard kropp.





## Litteratur- og referanseliste

Alver, B. og Selberg T. 1992. *Det er mer mellom himmel og jord. Folks forståelse av virkeligheten ut fra forestillinger om sykdom og behandling*. Sandvika: Vett og Viten.

Alver, B. og Øyen, Ø. 1997. *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.

Armstrong, L. og Jenkins, S. 2001. *It's not about the bike*. London: Yellow Jersey Press.

Backman, S. 2005. *Den sjuke mannen. Populärkulturella gestaltningar av manlig ohälsa*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Barthel, D. 1992. "When Men Put on Appearances: Advertising and the Social Construction of Masculinity". I: *Men, Masculinity and the Media*. Craig, S. (red.). California: Sage Publications, s. 137-153.

Barthes, R. 1982. *The Pleasure of the Text*. New York: Hill og Wang.

Barthes, R. 1991. "Tekstteori". I: *Moderne litteraturteori. En antologi*. Kittang, A. et al. (red.). Oslo: Universitetsforlaget, s. 70-85.

Barthes, R. 1999. *Mytologier*. Oslo: Gyldendal.

Bordo, S. 1999. "Reading the Male Body". I: *The Male Body. Features, Destinies, Exposures*. Goldstein, L. (red.). Ann Arbor: The University of Michigan Press, 265-306.

Brenna, T. 2005. "Velkommen til Sportmagasinet". *Dagbladet*, 03.06.

Butler, J. 1990. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London/New York: Routledge.

Butler, J. 2004. "Violence, Mourning, Politics". I: *Precarious Life*. New York: Verso.

Butryn, T. og Masucci, M. 2003. "It's not about the book: A cyborg counternarrative of Lance Armstrong". *Journal of Sport and Social Issues*, 27 (2), s. 124-144.

Carby, H. 1998. *Race Men*. Cambridge/Massachusetts: Harvard University Press.

Carrigan, T., Connell, R. W. og Lee, J. 1985. "Toward a new sociology of masculinity". *Theory and Society*, 14 (5), s. 551-604.

Carrington, B. 2002. "'Race', Representation and the Sporting Body". Critical Urban Studies: Occasional Papers. Centre for Urban and Community Research. Goldsmith College, University of London.

- Christensen, O. og Eriksen, A. 1992. *Hvite Løgner. Stereotype forestillinger om svarte*. Oslo: Aschehoug.
- Christensen, O. 1996. "Helterollen og det nasjonalistiske prosjekt. Den norske skiløperhelt fra abstrakt idé til nasjonal norm". *Tradisjon. Tidsskrift for folkeminnevitenskap*, 24, s. 49-71.
- Collin, F. 2003. *Konstruktivisme*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Connell, R. W. 1987. *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. 1995. *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Connell, R. W. 2000. *The Men and the Boys*. Berkeley: University of California Press.
- Connell, R. W. og Messerschmidt, J. W. 2005. "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept". I: *Gender and Society*, 19 (6), s. 829 - 859.
- Coyle, D. 2005. *Lance Armstrong's war. One Man's battle against Fate, Fame, Love, Death, Scandal and a Few Other Rivals on the Road to the Tour De France*. New York: Harper Collins.
- Craig, S. (red.). 1992. *Men, Masculinity and the Media*. California: Sage Publications.
- Danbolt, M. og Langeland, F. 2005. "Kjønnsfordumming. En kritikk av Knut Kolnars Mannedyret". I: *Prosopopeia*, 3-4.
- Demetriou, D. Z. 2001. "Connell's concept of hegemonic masculinity: A critique". *Theory and Society*, 30 (3), s. 337-61.
- Douglas, M. 1969. *Purity and danger*. London: Routledge.
- Dyer, R. [1975] 2006. "Stereotyping". I: *Media and Cultural Studies. KeyWorks*. Mennakshi, G. D., og Kellner D. M. (red.). Malden: Blackwell Publishing, s. 353-365.
- Dyer, R. 1993. "Male sexuality in the media". I: *The matter of images. Essays on representation*. London/New York: Routledge.
- Dyer, R. 1997a. *White*. London/New York: Routledge.
- Dyer, R. 1997b. "The white Man's Muscles". I: *Race and the Subject of Masculinities*. Stecopoulos, H. og Uebel (red.). Durham: Duke University Press, s. 286-315.
- Easthope, A. [1986] 1992. *What a Man's Gotta do: The Masculine Myth in Popular Culture*. New York: Routledge.
- Eidem Dyrhaug, K. og Støylen, Å. 2004. "Åge på bortebane". *Blikk*, 6-7.

- Ekenstam, C. 2006. "Mansforskningens bakgrund och framtid. Några teoretiska reflexioner". *Norma. Nordisk tidsskrift for maskulinitetsstudier*, 1 (1), s. 7-23.
- Eng, H. 2005. "Queer athletes and queering in sport". I: *Sport, sexualities and queer/theory*". Caudwell, J (red.). London: Routledge, s. 50-61.
- Eriksen, A. 1993. "Den nasjonale kulturarven - en del av det moderne". *Kulturella Perspektiv* , 2 (1), s. 16-25.
- Eriksen, A. 1996. "Noe om helter – en innledning". *Tradisjon. Tidsskrift for folkeminnevitenskap*, 24, s. 3-11.
- Fossåskaret, E. 1997. "Har kunnskap sin egen rett? Etiske utfordringer ved å distansere seg fra det nære". I: *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, Fossåskaret et al. (red.). Gjøvik: Universitetsforlaget AS, s. 257-273
- Foucault, M. 1980. "Truth and Power". I: *Power/Knowledge*. Gordon, C. (red.). New York: Pantheon.
- Foucault, M. [1973] 1999. *Galskapens historie*. Oslo: Gyldendal.
- Fundberg, J. 2003. *Kom igjen, gubbar! Om pojkfotball och maskuliniteter*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Gahr Støre, J. 2006. "Norge og USA – felles fremtid?". *Ny Tid*, 17.11.
- Gibson, J. W. 1994. *Warrior Dreams. Paramilitary Culture in Post-Vietnam America*. New York: Hill & Wang.
- Hagen, G. S. 2006. "Grep øyeblikket. Sportmagasinet kan feire ett år i Dagbladet". *Dagbladet*, 03.06.
- Halberstam, J. 1998. *Female Masculinity*. Durham/London: Duke University Press.
- Hall, S. 1997a. "Introduction". I: *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. Hall, S. (red.). London: Sage Publications, s. 1-12.
- Hall, S. 1997b. "The spectacle of the other". I: *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. Hall, S. (red.). London: Sage Publications, s. 223-291.
- Hanke, R. 1992. "Redesigning Men. Hegemonic Masculinity in Transition". I: *Men, Masculinity and the Media*. Craig, S. (red.). California: Sage Publications, s. 185-198.
- Hardt, M., og Negri, A. 2005. *Multitude: War and democracy in the age of empire*. New York: Penguin Press.
- Hearn, J. 1996. "Is masculinity dead". I: *Understanding Masculinities*. Mac an Ghaill, M. M. (red.). Buckingham: Open University Press, s. 202-217.

- Hellesund, T. 2002. *Den norske peppermø: om kulturell konstituering av kjønn og organisering av enslighet*. Avhandling dr. art. Universitetet i Bergen.
- Hillesund, T. 1994. *Står det noe nytt? Innføring i analyse av aviser og nyheter*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Hirdman, A. 2002. *Tilltalende bilder*. Stockholm: Atlas.
- Hustad, J. 2005. "Utan Klasse". *Klassekampen*, 07.06.
- Hylland Eriksen, T. 1993. *Små steder - store spørsmål: innføring i sosialantropologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ideland, M. 2002. *Dagens Gennyheter. Hur massemedier berättar om genetik och genteknik*, Lund: Nordic Academic Press.
- Iversen, B. 2007. "Kritiserer Kirken og idretten etter homovold". *Dagsavisen*, 13.09.
- Jameson, F. 1998. *The Cultural Turn*. London: Verso.
- Järvinen, M. 1996. "Kön som text. Om den sociala konstruionismens gränser". *Kvinder, køn och forskning*, 4 (2), s. 18-28.
- Jeffords, S. 1994. *Hard bodies*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Johansson, T. 1998. *Den skulpterade kroppen: gymkultur, friskvård och estetik*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Kellner, D. 1995. *Media Culture*. New York: Routledge.
- Kimmel, M. 2005. "Invisible Masculinity". I: *The History of Men*. Albany: State University of New York Press.
- Kinnunen, T. og Wickman, J. 2006. "Pin-Up Warriors". *Norma. Norsk tidsskrift for maskulinitetsstudier*, 1 (2), s. 167-182.
- Kolnar, K. 2005. *Mannedyret*. Oslo: Spartacus.
- Korslund, K. 2005. "Kjønn uten skjønn". *Ny tid*, 01.10.
- Kusz, K. 2001. "'I Want to be the Minority': The Politics of Youthful White Masculinities in Sport and Popular Culture in 1990s America". *Journal of Sport and Social Issues*, 25 (4), s. 390-416.
- Kusz, K. 2007. *Revolt of the White Athlete*. New York: Peter Lang Publishing, Inc.
- Larsen, P. 1990. "Reklame og retorik". I: *Visuel kommunikation* bd. 2. København: Medusa, s. 438-465.
- Lien, S. 2001. "Sportsfotografiets estetik". *Nordicom* 1-2, s. 67-82.

- Lilleås, U. B. 2004. "Maskulinitet, sport og forbudte følelser". I: *Kvinder, køn og forskning*, 9 (2-3), s. 34-48.
- Lorentzen, J. 2004. *Maskulinitet. Blikk på mannen gjennom litteratur og film*. Oslo: Spartacus.
- Lorentzen, J. 2005. "Mannsforskningens historie". I: *Arr. Idéhistorisk tidsskrift*, (17) 3, s. 3-16.
- Lothe, J., Refsum, C. og Solberg, U. 1999. *Litteraturvitenskapelig leksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Mac an Ghail, M. og Haywood, C. 2007. *Gender, culture and society: contemporary femininities and masculinities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Malis, B. J. 2005. *American Masculinity under Clinton. Popular Media and the Nineties "Crisis of Masculinity"*. New York: Peter Lang.
- Mercer, K. 2002. "Att tolka rasfetischism: Robert Mappelthorpes fotografier". I: *Den Maskulina mystiken. Konst, kön och modernitet*. Lindberg, A. L. (red.). Lund: Studentlitteratur, s. 239-290.
- Messner, M. 1990. "When bodies are weapons: Masculinity and violence in Sports". *International Review for the Sociology of Sport*, 25 (3), s. 203-218.
- Messner, M. og Sabo, D. 1990. *Sport, Men and the Gender Order: Critical Feminist Perspectives*. Illinois: Human Kinetics Books.
- Mikaelsson, L. 1999a. "Innledning". I: *Myte, Magi og Mirakel. I møte med det moderne*. Alver, B. et al. (red.). Oslo: Pax, s. 25-30.
- Mikaelsson, L. 1999b. "Selvbiografien som personlig myte". I: *Myte, Magi og Mirakel. I møte med det moderne*. Alver, B. et al. (red.). Oslo: Pax, s. 75-98.
- Mohanty, C. T. [1991] 2006. "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourse". I: *Media and Cultural Studies. KeyWorks*. Mennakshi, G. D., og Kellner D. M. (red.). Malden: Blackwell Publishing, s. 396-421.
- Moi, T. 1998. *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. Oslo: Gyldendal.
- Mosse, G. 1996. *The Image of Man: the Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University Press.
- Mühleisen, W. 2005. "Knut Kolnar: Mannedyret. Begjær i moderne film". I: *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 4, s. 80-83.
- Mulvey, L. [1975] 2006. "Visual pleasure and narrative cinema". I: *Media and Cultural Studies. KeyWorks*. Mennakshi, G. D., og Kellner D. M. (red.). Malden: Blackwell Publishing, s. 342-352.

- Neale, S. [1983] 1993. "Masculinity as spectacle". I: *Screening the male: exploring masculinities in the Hollywood cinema*. Cohan, S. og Rae Hark, I. (red.). London: Routledge, s. 9-22.
- Nilsson, B. 1999. *Maskulinitet: Representation, ideologi och retorik*. Umeå: Boréa.
- Nordberg, M. 2005. *Jämställhetens spjudspets? Mannliga arbetstagare i kvinnoyrken, jämställdhet, maskulinitet, femininitet och heteronormativitet*. Mölndal: Bokförlaget Arkipelag.
- Osland, R. 2007. *Werckmeister Harmonies: brudd og skapelse – tankens møte med kraftbildet*. Masteroppgave i Medievitenskap. Universitetet i Bergen.
- Parker, A. 1996. "Sporting masculinities: gender relations and the body". I: *Understanding Masculinities*. An Ghail, M. M. (red.). Buckingham: Open University Press, s. 126-138.
- Prieur, A. 1997. "Seksualitet og kjønn i kulturelt perspektiv". *Lambda Nordica*, 3 (1), s. 35-51.
- Pronger, B. 1999. "Outta my endzone. Sport and the Territorial Anus". *Journal of Sport and social Issues*, 23 (4), s. 373-389.
- Revdal, A. 2005. *Sportsbilag - markedsstrategisk gimmick eller sportsjournalistisk revolusjon? En analyse av sportsdekningen i VG og Dagbladet*. Bacheloroppgåve, medievitenskap. Høgskulen i Volda, Avd. for mediefag.
- Roksvold, T. (red.) 1993. *Sport i avis. 7 analyser av norsk sportsjournalistikk*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Rowe, D. 2004. "Introduction: Mapping the Media Sports Cultural Complex". I: *Critical Readings: Sport, Culture and the Media*. Rowe, D. (red.). Maidenhead and New York: Open University, s. 1-22.
- Rudie, I. 1997. "Feltarbeidet som møteplass: Kartlegging eller tekstlesing?". I: *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, Fossåskaret, E. et al. (red.). Gjøvik: Universitetsforlaget AS, s. 117-143.
- Sabo, D. og Jansen S. C. 1992. "Images of Men in Sport Media: The Social Reproduction of Gender Order". I: *Men, Masculinity and the Media*, Craig, S. (ed.), California: Sage Publications, s. 169-184.
- Ringheim, T. 2004. "Fjortiser doper seg for jentene". *Dagbladet*, 02.09.
- Said, E. [1978] 2007. *Orientalismen. Vestlige oppfatninger av Orienten*. Oslo: Cappelen.
- Said, E. [2003] 2007. "Forord". I: *Orientalismen. Vestlige oppfatninger av Orienten*. Oslo: Cappelen.

- Schaaning, E. 2000. *Modernitetens oppløsning*. Oslo: Spartacus.
- Selberg, T. 1993. "Folklore and Mass Media". I: *Nordic Frontiers. Recent Issues in the Study of Modern Traditional Culture in the Nordic Countries*. Anttonen, P. og Kvideland, R. (red.). Turku: NIF Publications no. 27.
- Silvén, E. 2004. *Bekänne Färg. Modernitet, maskulinitet, professionalitet*. Stockholm: Nordiska Museets Förlag.
- Sjöquist, M. 1998. "Möjligheter och omöjligheter i Judith Butlers identitetskritik". I: *Häften for kritiska studier*, 31 (4), s. 27-38.
- Slottemo, H. G. 2000. "Menn og maskulinitet - en oversikt over et forskningsfelt". *Kvinneforskning*, 2, s. 35-55.
- Solomon-Godeau, A. 1995. *Male Trouble. I: Constructing Masculinity*. Berger, M., Wallis, B. og Watson, S. (red.). New York: Routledge, s. 69-76.
- Sontag, S. 1996. *Sykdom som metafor*. Oslo: Gyldendal.
- Sparkes, A. 2004. "Bodies, Narratives, Selves, and Autobiography: The Example of Lance Armstrong". *Journal of Sport & Social Issues*, 28 (4), s. 397-428.
- Steorn, P. 2007. *Nakna Män. Maskulinitet og kreativitet i svensk bildkultur 1900-1915*. Stockholm: Nordstedts Akademiske Förlag.
- Stokstad, S., Jarlsbo, Ø. og Delbekk, B. S. 2004. "Jeg har homofobi". *VG*, 12.11.
- Sturken, M. og Cartwright, C. 2001. *Practices of looking: an introduction to visual culture*. Oxford: Oxford University Press.
- Sætre, S. 2007. "Jakten på vinkling". *Morgenbladet*, 19.10.
- Thompson, J. B. 2005. "Editor's introduction". I: *Hermeneutics and the Human Sciences*. Thompson, J. B. (red.). Cambridge: Cambridge University Press.
- van Zoonen, L. 2003. *Feminist Media Studies*. London: Sage Publications.
- Vestad, J. P. og Alme, B. 2002. *Mediespråk. Form og formidling i journalistikk*. Oslo: Samlaget.
- Whannel, G. 2002. *Media Sport Stars. Masculinities and moralities*. New York: Routledge.
- Whitehead, S. 2002. *Men and Masculinities: key themes and new directions*. Cambridge: Polity Press.

Whitson, D. 1990. "Sport in the Social Construction of Masculinity". I: *Sport, Men, and the Gender Order. Critical Feminist Perspectives*. Messner, M. A. og Sabo, D. F. (red.). Illinois: Human Kinetics Books, s. 19-30.

Winter Jørgensen, M og Philips, L. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde universitetsforlag samfundslitteratur.

## Elektroniske referanser

Andersson, M. 2004. "Multikulturelle representanter mellom nasjonal og global toppidrett". <http://www.idrottsforum.org/articles/andersson/andersson041012.html>. 21.10.2007.

*Dagbladet*, annonseseksjonen. <http://www.dagbladet.no/annonseweb/sportmag.html>. 10.06.2007

Dahlén, P. 2005. "Svarta idrottsstjärnor och rasismens diskurs: Mohammad Ali, Michael Jordan och Mike Tyson i jämförande belysning". <http://www.idrottsforum.org/articles/dahlen/dahlen051019.html>. 23.10.2007

Evans, T. 2005. "I've never ever felt that in my life before...never ever felt that intense: penetration of the male body as transformative experience". [http://www.transformationsjournal.org/journal/issue\\_11/article\\_03.shtml](http://www.transformationsjournal.org/journal/issue_11/article_03.shtml). 24.10.07

Goldstein, R. 2003. "Neo-Macho Man". <http://www.thenation.com/doc/20030324/goldstein>. 23.04.2007.

Jagland, T. 2001. "Terroranslagene mot USA - et tidsskille i internasjonal politikk". Tale i Oslo Militære Samfund, 01.10. [http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Stoltenberg-I/Utenriksdepartementet/261296/264462/terroranslagene\\_mot\\_usa\\_-\\_et\\_tidsskille.html?id=265064](http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Stoltenberg-I/Utenriksdepartementet/261296/264462/terroranslagene_mot_usa_-_et_tidsskille.html?id=265064). 16.11.2007

Jonasson, K. 2007. "Ett blekansiktes bekännelser". [http://www.idrottsforum.org/reviews/items/jonkal\\_kusz.html](http://www.idrottsforum.org/reviews/items/jonkal_kusz.html). 16.11.2007.

NESH. 2006. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora*. <http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/06>. 10.3.2006.

Povich, S. 1997. "Blood, Sweat and Jeers". *Washington Post*, 03.06. <http://www.washingtonpost.com/wpsrv/sports/longterm/general/povich/launch/tyson1.htm>. 13.09.2007.

Simpson, M. 2006. "Sporno: where sport and porn meet and produce a spectacular money shot". <http://www.marksimpson.com/blog/2006/06/20/spornowhere-sport-and-porn-meet-and-produce-a-huge-money-shoot/>. 16.11.2007.



*Society for news design scandinavia. Årets Nordiske Nyhedsdesign 2006.*  
[http://www.snds.org/Vindere\\_2006-45.aspx](http://www.snds.org/Vindere_2006-45.aspx). 15.03.2007.

Wickman, J. 2006. ”Kön och sport i nordiska massemedier och ungdomars praktiker. En Forskningoversikt”.  
<http://wo.uio.no/as/WebObjects/avis.woa/wa/visArtikkel?id=34345&del=nikk>.  
16.11.2007.

Zirin, D. 2005a. ”Live Strong or Live Wrong? Why Lance Armstrong Must Break with Bush”. <http://www.counterpunch.org/zirin07272005.html>. 13.06.2007.

Zirin, D. 2005b. ”Lance Armstrong Cozies Up to Bush. Pedaling Away from Principle”. <http://www.counterpunch.org/zirin08232005.html>. 12.08.2007.

Wikipedia

[http://en.wikipedia.org/wiki/Justin\\_Fashanu](http://en.wikipedia.org/wiki/Justin_Fashanu). 15.08.2007.

[http://en.wikipedia.org/wiki/Livestrong\\_wristband](http://en.wikipedia.org/wiki/Livestrong_wristband). 16.10.2007.

[http://en.wikipedia.org/wiki/It's\\_Not\\_About\\_the\\_Bike:\\_My\\_Journey\\_Back\\_to\\_Life](http://en.wikipedia.org/wiki/It's_Not_About_the_Bike:_My_Journey_Back_to_Life). 14.07.2007.

<http://www.livestrong.org/site/c.khLXK1PxHmF/b.2660611/k.BCED/Home.htm>. 18.09.2007.

## **Primærkilder**

*Sportmagasinet* 03.06.2005

*Sportmagasinet* 10.06.2005

*Sportmagasinet* 17.06.2005

*Sportmagasinet* 24.06. 2005

*Sportmagasinet* 01.07.2005

*Sportmagasinet* 08.07.2005

*Sportmagasinet* 15.07.2005

*Sportmagasinet* 22.07.2005